

**Proces integrace rodin cizinců
do majoritní společnosti
České republiky s ohledem
na jejich sociokulturní specifika
a role žen v procesu integrace**

Danica Schebelle

Jan Kubát

VÚPSV, v. v. i. Praha

2017

Publikace byla schválena Ediční vědeckou radou ve složení:

doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
doc. Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)
doc. Ing. Olga Poláková, CSc. (Metropolitní univerzita Praha)

Monografie byla finančně podpořena z institucionální podpory na rozvoj výzkumné organizace a vychází z projektu „Role žen - migrantek v procesu integrace rodin migrantů do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich socio-kulturní specifika“, který byl financován Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR.

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12
Praha 7, 170 00
jako svou 528. publikaci

Vyšlo v roce 2017, 1. vydání, počet stran 111
Tisk: VÚPSV, v. v. i.

Recenze: Mgr. Selma Muhič Dizdarevič, Ph.D.
Bc. Milada Šnajdrová

ISBN 978-80-7416-311-1

Abstrakt

Základním cílem monografie zpracované v rámci projektu financovaného z prostředků Ministerstva vnitra České republiky bylo zmapování a rozšíření znalostí o procesu integrace rodin cizinců z třetích zemí - Ukrajinců, Vietnamců a Rusů do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika a role žen v procesu integrace. V rámci metodiky bylo realizováno a vyhodnoceno empirické dotazníkové šetření na zkoumaném vzorku 1 219 respondentů, které probíhalo v sedmi vybraných krajích České republiky, a to v Hlavním městě Praha, Středočeském kraji, Plzeňském kraji, Jihomoravském kraji, Ústeckém kraji, Královéhradeckém kraji a Moravskoslezském kraji. Výsledky šetření byly obohaceny a rozšířeny o poznatky získané sekundární analýzou dostupných relevantních zdrojů. Součástí projektu bylo navržení vhodných opatření zaměřených na podporu a posílení integračního procesu rodin cizinců z třetích zemí do české majoritní společnosti s ohledem na ženy - nositelky kultury v procesu integrace.

Klíčová slova: cizinci; ženy-cizinky; cizinci z třetích zemí; migrace; integrace; integrace rodin cizinců; role žen-cizinek; integrační výzkum; dotazníkové šetření; Ukrajinci; Vietnamci; Rusové; integrační proces cizinců; výzkum cizinců

Abstract

The main objective of the monograph prepared as part of a project funded by the Ministry of the Interior of the Czech Republic has been mapping and increase knowledge about the process of family integration of Third Country Nationals (TCNs), i.e. Ukrainians, Vietnamese, and Russians into the majority society of the Czech Republic with regard to their socio- cultural characteristics and the role of women in the integration process. As part of the methodology an empirical survey was conducted on a sample of 1,219 respondents surveyed in seven selected regions of the Czech Republic, namely in the Capital City of Prague, Central Bohemia Region, Pilsen Region, South Moravian Region, Usti Region, Hradec Kralove Region, Moravian-Silesian Region. Research outputs have been enriched and deepened by knowledge acquired via secondary analysis of available relevant sources. The project also included a design of appropriate measures to promote and strengthen the family integration process of third country nationals into the majority society of the Czech Republic with regard to women as the bringer of culture in the integration process.

Key words: foreigners; foreign woman; third country nationals; migration; family integration of third country nationals; the role of migrant women; integration research; survey; Ukrainians; Vietnamese; Russians; integration process of foreigners; research on foreigners

Obsah

1. Úvod	7
2. Teoretické ukotvení	9
3. Metodologie a organizace sběru dat	15
4. Sekundární analýza dostupných relevantních zdrojů	21
5. Popis zkoumaného souboru	25
5.1 Pohlaví	26
5.2 Věk	27
5.3 Rodinný stav, počet dětí a počet dětí žijících s respondentem v ČR.....	30
5.4 Druh povolení k pobytu, účel pobytu a doba pobytu	31
5.5 Stupeň dosaženého vzdělání.....	37
5.6 Velikost obce, kraj, ve které respondent bydlí a typ bydlení.....	40
6. Pobyt v České republice.....	46
6.1 Postavení na trhu práce	48
6.2 Příjmová a ekonomická situace	53
7. Vztah ke společnosti České republiky a vztah k zemi původu	56
7.1 Důvěra v majoritu	64
8. Rodina	69
8.1 Sociální síť.....	70
8.2 Škola a vzdělávání	78
9. Životní strategie a hodnoty.....	85
10. Závěr	90
11. Přehled klíčových efektů a vlivů se specifikací doporučení a opatření	93
Literatura	96
Příloha	99
Výtahy z oponentských posudků.....	111

1. Úvod

Projekt byl zaměřen na znalostní obohacení oblasti procesu integrace rodin cizinců (státních příslušníků Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace) do majoritní společnosti České republiky. Základním cílem projektu bylo další poodhalení průběhu integrace rodin cizinců do majoritní společnosti se zohledněním významu rodiny a kooperace jejich jednotlivých členů. Sběr dat probíhal prostřednictvím dotazníkového terénního sběru dat s cílem identifikovat případná specifika role žen-cizinek v rámci tohoto procesu. Na přípravě dotazníku s řešitelským týmem spolupracovali odborní pracovníci OAMP MV ČR (poskytovatel dotace), MPSV, dále pracovníci Integračního centra Praha, o.p.s., META a realizátorem sběru dat v terénu byla společnost PPM factum, s.r.o. Výsledkem spolupráce byl nástroj dotazování, který obsahoval celkem osm samostatných, ovšem dle relevance, vzájemně propojených tematických bloků, které reflektovali výzkumné oblasti projektu a rovněž potřeby výzkumu:

- sociální síť - komunikace,
- rodina,
- škola, děti a volnočasové aktivity,
- postavení na trhu práce, příjmová a ekonomická situace,
- vzdělávání,
- vztah ke společnosti ČR a k zemi původu,
- životní strategie a vybrané hodnoty,
- sociodemografie.

Blok „sociální síť - komunikace“ byl v rámci dotazníku nejrozsáhlejší a sloužil pro ověření hypotézy o preferenci rodinných vazeb při orientaci ve společnosti České republiky. Obsahoval otázky a baterie otázek zaměřených na mapování frekvence komunikace a jazykových komunikačních nástrojů a strategií, které cizinci při komunikaci s členy a aktéry formálních i neformálních sociálních sítí využívali. Pozornost byla věnována i otázkám důvěry cizinců v tyto sociální sítě a charakteru vzájemné spolupráce.

Blok „rodina“ byl provázán s blokem „sociální síť a komunikace“. Záměrem tohoto bloku bylo poskytnout co nejpřesnější představu o struktuře rodin respondentů. Tento cíl byl z větší části naplněn.

Bloky „škola, děti a volnočasové aktivity“ a „vzdělávání“ vycházely z hypotézy rozdílných preferencí ve vnímání hodnoty vzdělávání potomků a osobního dalšího vzdělávání. Otázky tohoto bloku byly zacíleny na mapování účasti dětí respondentů a respondentů samotných na procesu vzdělávání a dalšího vzdělávání na českých školách, poznávání charakteru volnočasových aktivit mládeže cizinců, zjištění stavu informovanosti o možnostech vzdělávání v ČR a také o aktuálních tématech ve školství, v neposlední řadě byl prostor věnován i odhalení bariér v procesu dalšího vzdělávání cizinců.

Blok „postavení na trhu práce, příjmová a ekonomická situace“ vycházel z již ověřené hypotézy o strukturálně vychýleném postavení cizinců na českém trhu práce. Otázky byly proto zacíleny na zjištění struktury zaměstnanosti a ekonomického

postavení respondentů na trhu práce ČR. Tento poznatek byl rozšířen o oblast pracovní mobility cizinců zaměřenou na srovnání stavu před odchodem z krajiny původu a současného stavu. Součástí tohoto bloku byly i příjmy a výdaje domácností cizinců.

Poslední dva bloky (ne dle řazení v dotazníku) „vztah ke společnosti ČR a k zemi původu“ a „životní strategie a vybrané hodnoty“ byly rovněž vzájemně provázané. Cílem byla reflexe zjištění z předchozích výzkumů, která se týkala hypotézy o civilizačních výtocích společnosti České republiky. Účelem otázek bylo proto mapovat vztah cizinců ke společnosti České republiky a její majoritě, dále preference vazeb na krajanské sociální sítě a tradice, nahlédnutí na celkový stav spokojenosti cizinců a jejich rodin v prostředí společnosti České republiky a v neposlední řadě i na ochotu cizinců přizpůsobit se životu v české společnosti.

Blok „sociodemografie“ obsahoval poměrně širokou paletu otázek zaměřených na bližší identifikaci zkoumaného souboru: státní příslušnost, druh povolení k pobytu, hlavní účel pobytu, pohlaví, rodinný stav, úroveň dosaženého vzdělání, velikost místa bydliště, kraj bydliště a typ bydlení.

2. Teoretické ukotvení

Vymezení rodiny a její teoretická východiska

Objektem výzkumu jsou rodiny nejpočetnějších skupin cizinců z třetích zemí žijící na území České republiky a proces jejich integrace do majoritní společnosti České republiky s ohledem na roli žen-migrantek v tomto procesu. Na rodinu jakožto instituci je možné nahlížet z hlediska různých perspektiv a její vymezení je tudíž nejednoznačné a použité definice i terminologie vždy odpovídají požadovanému účelu a oblasti, pro kterou má být rodina vymezena. Problematika vymezení rodiny je vzhledem k objektu výzkumu, tedy rodinám cizinců z třetích zemí, rovněž zatížena proměnlivými hodnotovými východisky, které jsou závislé na sociokulturním a civilizačním prostředí dané zkoumané společnosti. Vzhledem k výše uvedenému proto nelze jasně vymezit jeden všeobecně přijímaný a používaný koncept definice rodiny.

V rámci národní zprávy o rodině Ministerstva práce a sociálních věcí je „rodina v širším pojetí chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity. Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je v tomto pojetí ve své podstatě neměnnou sociální institucí, která jako taková existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána.“¹

I přes objektivní omezení, která limitují vymezení všeobecně přijímaného konceptu rodiny, byly a jsou stále patrné snahy o vytvoření co nejuniverzálnějšího pojmu, v rámci něhož však rodina pozbývá například svou mezigenerační vazbu soužití dětí a rodičů, čímž se omezuje pouze na formy soužití dvou a více lidí. V této souvislosti je například používán termín domácnost.² V rámci této monografie je za domácnost považován pouze termín společně žijících osob na jedné adrese, které nepojí příbuzenské vazby a vztahy. Obzvláště u části cizinců žijících v ČR neplatí, že jedna rodina obývá domácnost. Pro vymezení rodiny, oproti jiným druhům a formám lidského soužití v malých sociálních skupinách, proto MPSV vyčleňuje základní funkce rodiny, mezi něž patří funkce reprodukční, socializační, sociálně-ekonomická a regenerační. V aktuální koncepci rodinné politiky vlády České republiky zpracované MPSV je rodina základní složkou společnosti, která utváří člověka a jeho vztah ke světu, je nejčastějším místem jeho socializace a humanizace. Tím plní nezastupitelnou roli v každé dobře fungující společnosti. Určujícím kritériem rodiny je dle výše uvedené aktuální koncepce „trvalý vztah a hodnoty lásky, úcty a vzájemné péče. Dnešní rodina je velmi rozmanitou kategorií a stále se mění. Tato rozmanitost je důsledkem komplexních a často nových životních situací, kterým rodiny čelí. Rodinu v dnešním světě tvoří jednotlivci a páry s dětmi (biologickými i osvojenými), či bez nich (neplodné i vědomě bezdětné), manželské, registrované, nesezdané, pěstounské i tzv. seskládané, často vícegenerační, nehledě na jejich pohlaví.“³

¹ Viz Národní zpráva o rodině (Zdroj: http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf)

² Podle občanského zákoníku platného do 31. 12. 2013 bylo dle § 115 platné, že domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Nový občanský zákoník domácnost nedefinuje, ale pojmem *rodinná domácnost* je myšleno společné obydlí dané rodiny (§ 743).

³ Viz Koncepci rodinné politiky (Zdroj: <http://hnutiprozivot.cz/download/zpravy/2634-koncepcie-rodinne-politiky.pdf>)

V rámci sociologické perspektivy, která je pro tuto monografii východiskem, však rodinu ustavuje rodičovství. *„Rodina se ovšem z lidského páru stává až narozením prvního dítěte. Na rozdíl od domácnosti, kterou mohou tvořit a často také tvoří jak lidé opačného pohlaví, tak i stejného pohlaví žijící v páru a jež se zakládá také soužitím jiné, větší skupiny osob, ať už pokrevně spjatých, anebo nikoli.“* (Možný, I., 2008, str. 18 až 19)

V současnosti obecně rozšířený a užívaný pojem nukleární rodiny zavedený v padesátých letech sociologem Parsonsem, který ve svém holistickém přístupu vymezil rodinu jako dvougenerační (rodiče a děti), samostatně žijící jednotku s jasným dělením funkcí ženské a mužské role, pojem nukleární rodina *„začal být chápán jako označení standardního způsobu rodinného života vyspělých průmyslových civilizací, jako normální způsob rodinného života, k němuž celý předchozí vývoj přirozeně směřoval“*. (Možný, I. 2008 str. 50)

Ačkoli je termín nukleární rodina běžně používán, docházelo během dalšího vývoje v konceptualizaci rodiny k dalšímu vymezování vůči němu. Například definice „přirozené (natural) rodiny“, definovaná během světového kongresu rodin v Římě v roce 1998. Ta považuje přirozenou rodinu za základní společenskou jednotku, která je součástí lidské přirozenosti a je soustředěna kolem dobrovolného svazku muže a ženy, jejímž účelem je uspokojování touhy dávat a přijímat lásku, přivítat děti a zajistit jejich celkový vývoj jak fyzický, tak emocionální. Jejím účelem je sdílení domova jako centra sociálního, vzdělávacího, ekonomického a duchovního života a v neposlední řadě budování silné mezigenerační vazby a pozitivních sociálních přesahů do společnosti. Termín „přirozený“, tak dle tohoto vymezení znamená přirozený řád rodinné struktury, není tedy nukleární, což by mohlo omezovat její rozsah, ani není tradiční, což může bránit jejímu využití ve veřejném diskurzu.⁴

Rodina zvláště v ekonomicky rozvinuté západní společnosti prošla během 20. století značnou transformací, během níž došlo k hlubokým změnám ve struktuře, účelu i funkci rodiny, což vedlo k posunu od patriarchální rodiny, přes nukleární rodinu a další mezitypy až do stádia, kdy je obtížné stanovit hranice, co lze ještě za rodinu považovat a na základě jakých kritérií je možné ji vymezit (Horáková, M., 2014, str. 13). *„Na nezastupitelnou roli rodiny je opět kladen důraz, ovšem už v situaci s opačným znaménkem, kdy je rodina ohrožena sebestředným individualismem a hédonickým konzumerismem.“* (Možný, 2008, str. 55)

Rodiny cizinců

V případě rodin cizinců z třetích zemí, konkrétně Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace, které jsou objektem výzkumu této monografie, je obtížné identifikovat, charakterizovat a jakkoli zobecňovat „vývojové stádium“ ve změnách struktury, účelu a funkce jejich rodin. Lze pouze předpokládat, že úroveň a vliv individualismu, neoliberalismu a dalších jevů, které mají vliv na transformaci rodiny v tradičním pojetí, může být nižší. Samozřejmě se tento stav bude významně lišit především s ohledem na původ, tedy státní příslušnost rodin cizinců, jejich sociokulturní a ekonomické postavení, ale rovněž náboženské vyznání.

V případě vietnamských rodin, některá odborná literatura hovoří o patriarchální struktuře rodin, které jsou často vícegenerační a zároveň je u některých rodin zachována i patrilinearita, v rámci níž je preferováno mužské prvorodenectví. Děti

⁴ viz definice Natural family (Zdroj: <http://worldcongress.org/natural-family.php>)

nejsou obecně příliš chváleny a rodiče si zachovávají autoritu nad jejich výchovou (Ivanová, K. a spol., 2005). Ovšem tato rodinná struktura může být a velmi pravděpodobně také je pozměněna vlivem specifické migrace a integrace vietnamské komunity v hostitelské společnosti. Role ženy se tak ve struktuře rodiny může začít měnit a nabývat jiného významu. K tomu přispívají také principy disorganizace, ke kterým například dochází v situacích, kdy ekonomický migrant může začít jednat pouze ve svém vlastním zájmu, který je ovšem protichůdný zájmu rodinnému až do té míry, že si v hostitelské zemi vytvoří paralelní partnerské soužití. Tento mechanismus lze sledovat nejen u migrace z Ukrajiny, ale také z Vietnamu (Brouček, S., 2006).

Rodiny cizinců z třetích zemí rovněž nemusí bydlet vzhledem k charakteru jejich migrace na jedné adrese, což znamená, že rodinná ekonomika může fungovat v rámci více zemí současně jako například v případě mezistátní (v současné době bývá užíván i termín transnacionální) migrace. Rodinu ovšem může zastupovat v hostitelské zemi pouze jeden člen rodiny, který má zbytek členů rodiny v zemi původu, jako například u řetězové migrace, kdy zástupce rodiny v budoucnu očekává sloučení se zbývajících rodinnými členy. Toto je častou variantou v případech ukrajinské migrace, kdy migruje nejprve muž, po něm žena s dětmi a následují je ještě prarodiče, zpravidla z mužovy strany. Základním integračním a stabilizačním faktorem je u řetězové migrace zaměstnání a byt. Podstatnou podmínkou, aby bylo možné v případech těchto druhů migrace skutečně hovořit stále o rodině cizinců, je, aby i nadále rodina plnila některé ze svých bazálních funkcí (citovou, reprodukční, sociálně-ekonomickou, socializační, kulturně-výchovnou a emocionální) a aby se rodinný člen, dočasně odloučený od zbytku rodiny podílel na plnění své role v rodině aktivně. *„Pokud nejsou v rodině vychovávány děti a rodina neplní žádnou z výše uvedených funkcí, můžeme konstatovat, že se nejedná o rodinu.“* (Horáková, M., 2014, str. 13)

U rodin cizinců dochází velmi často v důsledku migrace k řadě změn, které transformují strukturu a funkce rodiny, rodinné role i vzorce chování, a to zásadním způsobem, v důsledku čehož dochází k narušování koheze a stability rodin jak v zemi původu, tak v hostitelské zemi (INTERFACE, 2008), díky čemuž dochází ke ztrátám rodinných funkcí či přímo k rozpadu rodin. Čím déle je rodina v rámci migračního procesu rozdělena, tím vyšší je pravděpodobnost zániku rodiny a jejích funkcí.

Socializační a integrační funkce rodin cizinců

Jak již bylo uvedeno výše, jednou ze stěžejních funkcí rodiny je proces socializace jedince. Socializace vychází z předpokladu, že charakter člověka je socializací během ontogeneze v podstatné míře vytvářen anebo spoluvytvářen a čím slabší je postavení rodiny (například neúplné rodiny), tím více rodina ztrácí v procesu socializace vliv a roli rodiny přebírá socializace mimorodinná, kterou plní například média či skupiny vrstevníků (Možný I., 1999, str. 142-145). ***Rodiny cizinců z třetích zemí ovšem kromě socializační funkce plní rovněž funkci integrační, která je pro úspěšné fungování v hostitelské společnosti stěžejní.*** Proto je motivace rodin cizinců k naplňování jejich integrační funkce stejně důležitá, jako ochota hostitelské společnosti integrační funkci rodin cizinců podpořit a důsledně ji naplňovat pomocí vhodných nástrojů a opatření v rámci státní imigrační a integrační politiky. Úspěšně integrovaná přistěhovalecká rodina může pozitivně přispívat ke stabilitě sociálního systému hostitelské společnosti jako celku. Integrační funkce rodin cizinců však do značné míry závisí na průběhu integrace jejích členů do struktur hostitelské společnosti, ale do značné míry i na charakteru a průběhu procesu migrace celé rodiny. (INTERFACE, 2008)

Právě odlišný charakter a proces migrace má významný vliv na funkce rodin cizinců a jejich integrační potenciál v hostitelské společnosti, protože spektrum migračních motivů jednotlivých členů rodiny nebývá identické. V případě ekonomické migrace může být prvotní motiv migrace například prvního člena rodiny nahrazen u dalších členů rodiny motivy citovými, které jsou motivem k opětovnému sjednocení rodiny. V případě nucených migrací za účelem získání azylu či doplňkové ochrany v hostitelské zemi mohou být motivy členů rodiny totožné a nucený odchod prvního člena rodiny vyvolá nucený odchod dalších členů rodiny (Horáková, M., 2014, str. 15). Úspěšnost procesu integrace do hostitelské společnosti, ale i sjednocení rodin jako takových, nebývá u všech členů rodiny stejná. Úspěšná integrace členů rodiny závisí do značné míry na tom, zda se jednalo o nucenou či dobrovolnou migraci. Jednotliví členové rodiny mohou samotný proces migrace hodnotit výrazně odlišně.⁵ Dlouhá doba potřebná ke sjednocení rodiny patří k významným bariérám integrace rodin cizinců a obnovení rodinných vazeb a funkcí, což v mnoha případech nebývá při vstupu do migračního procesu ze strany členů rodiny zodpovědně řešeno s ohledem na všechny možné důsledky jak pro rodiny, tak její členy. „V procesu migrace a integrace rodiny hrají významnou roli také sociální sítě.“ (Horáková, M., 2014, str. 15)

Sociální sítě

Při vytváření sociálních sítí tak, jak je popsal a rozpracoval Massey ve své teorii migračních sítí (Massey a kol., 1993, str. 431-466), (Drbohlav, Uherek, 2007, s. 12), jsou tyto sítě tvořené vazbami rodinných příslušníků, příbuzných a přátel a spojují cizince v cílových destinacích s jejich komunitami v zemi původu. Kvalita těchto sítí má důležitý význam jak ve fázi premigrační, tak taky během samotné motivace a „sama existence migrační sítě se může stát důvodem k migraci“ (Drbohlav, D., Uherek, Z., 2007, str. 12). Lze identifikovat silné a slabé vazby, kdy silné vazby odpovídají primárním, tedy rodinným sítím a slabé vazby odpovídají širším sociálním sítím v hostitelské zemi. Slabší sociální vazby jsou však v rámci rodinné migrace a integrace v hostitelské zemi klíčové zejména při získání odpovídajícího zaměstnání, bydlení a dalších podmínek k životu v hostitelské zemi. Rodinné sítě, tedy silné vazby, jsou významným pozitivním integračním prvkem a mohou výrazně usnadnit procesy migrace a integrace. Přítomnost nukleární rodiny v hostitelské zemi ovšem nutně nekompensuje citové strádání cizinců⁶ ani neeliminuje neúspěšnou integraci jednotlivých členů. V případě uzavření se do sociálních sítí rodinného kruhu, může taková situace vést ke zpomalení nebo i ke ztrátě procesu adaptace rodinných členů na nové prostředí a k narušení migračního procesu. V rámci rodinné migrace lze ovšem hovořit o vlivu silných vazeb - rodinných sítí na tvorbu slabých vazeb - širších sociálních sítí a naopak (Grohmannová, 2006). Při vytváření a používání rodinných sítí ovšem jednotlivé cizinecké komunity používají diferencované strategie, kdy některé komunity cizinců kladou na rodinné sítě při migraci a integraci větší důraz než jiné (Uherek, Z. a kol., 2008). Například u vietnamských cizinců je součástí rodinných strategií tzv. dlouhodobé provizorium, kdy první generace Vietnamců i přes získání trvalého pobytu považují pobyt v hostitelské zemi za dočasný a takzvané provizorium stabilizují zpravidla až před příchodem a ve prospěch svých dětí. Někteří Vietnamci tak udržují „permanentní migrační most“, tedy otevřenou možnost pro rodinné příslušníky zůstat

⁵ Rozhodnutí rodičů emigrovat ze země původu proto často hodnotí odlišně jejich děti, které paradoxně kritizují rozhodnutí rodičů migrovat, ačkoli se k tomuto kroku rozhodli především kvůli prospěchu svých dětí (Horáková, M., 2014, str. 15).

⁶ Například stesk po domově či širší rodině.

v České republice nebo se vrátit zpět do Vietnamu. Někteří Vietnamci však v České republice zakládají rodinu novou (obvykle opět s vietnamským státním příslušníkem) a zároveň podporují původní rodinu ve Vietnamu (Brouček, S., 2006, str. 135).

Změny sociálních rolí v rodinách cizinců

Během transformace rodiny docházelo a dále dochází k hluboké a historicky jedinečné přestavbě základních sociálních rolí muže a ženy v rodině. Tento vývoj změnil povahu rodiny i v tom, že je pro člověka nejvýznamnější ekonomickou institucí. Na transformaci základních sociálních rolí měl mimo jiné zásadní vliv vstup žen na trh práce, jehož dalším důsledkem bylo oslabení normy mužské zodpovědnosti, protože se tím snížil tlak na funkci muže jakožto živitele rodiny. Rozhodný vliv na přestavbu základních sociálních rolí mělo i posílení trendu snadné dostupnosti prostředků kontroly plodnosti (Fukuyama, F., 2006, str. 113). *„Struktura vztahů v rodině se zaměstnanou ženou vypadá jinak a jinak vypadá i všednodennost v takové rodině a možnosti a limity pro takovou rodinu. Obsah a komplementarita mužské a ženské role dostávají radikálně nový půdorys.“* (Možný, I., 2008, str. 19-20) Tyto podstatné změny transformace rodiny západoevropského typu zasahují zcela do hloubky sociální struktury soudobé společnosti.

Struktura rodiny podléhá v procesu migrace změnám. Během procesu migrace a integrace rodin cizinců do západoevropské společnosti rovněž mnohdy dochází ke změnám základních sociálních rolí muže a ženy. Tyto hluboké změny jsou pro rodiny cizinců často zásadní i vzhledem k jejich tradičně vnímanému pojetí rodiny a kulturním i společenským hodnotám. Změna základních sociálních rolí je u rodin cizinců umocněna i skutečností, že málokdy migrují celé rodiny najednou a proces znovusjednocení rodiny bývá postupný. *„Role ženy se v důsledku odlišné migrační trajektorie mění směrem k vyšší samostatnosti a rovnoprávnosti, zatímco převládající dominantní role muže typická pro určité tradiční kultury se postupně transformuje a vystavuje jejich nositele značnému stresu. Role dětí v rodině se také transformují. Významný vliv mohou mít v tomto ohledu samotné integrační politiky začleňující ženy na trh práce.“* (INTRFACE, 2008 str. 118). Situace, že cizinec-otec rodiny zůstane nezaměstnaný a živitelkou rodiny se stane žena, může nastat frekventovaně a tato změna je rovněž příčinou sociálních tenzí v rodině (Uherek, Z. a kol., 2008, str. 111). Pro cizince-muže tak může být změna jejich role v rodině spolu se ztrátou zaměstnání či ztrátou postavení v zaměstnání traumatizující a související konflikty mohou vést až k rozpadu rodiny. *„To, že se přitom rodiny rozpadají, protože také manželky a matky musejí vydělávat a prokazovat flexibilitu, právě apologeti trhu přehlíží.“* (Beck, U., 2004, str. 60). Ženy-cizinky, ačkoli jsou často ohroženy dvojí marginalizací, se se ztrátou postavení v zaměstnání pravděpodobně vyrovnávají snadněji i díky biologickému poutu ženy-matky k dětem (INTER.FACE, 2008, str. 125). *„Úloha matky má biologický základ, zatímco roli otce mnohem větší měrou určuje společnost.“* (Fukuyama, F., 2006, str. 112) V důsledku možného rozpadu rodin cizinců, ke kterému bohužel často dochází, je především ekonomická odpovědnost za rodinu přenesena na ženy-cizinky, které se tak stávají samoživitelkami. Tím se jejich postavení na trhu práce ještě daleko silněji komplikuje, protože ekonomická a časová náročnost spojená se starostí o děti přináší ženám samoživitelkám (které musí zařídit organizaci téměř všech činností svých dětí) významně vyšší pravděpodobnost ztráty zaměstnání a následnou ještě více se prohlubující marginalizaci - *„ve zdaleka nejvyšší míře postihovala ztráta práce neúplné rodiny s dětmi, tedy vesměs matky samoživitelky. Ty jsou v ČR v průměru bez práce dvojnásobnou dobu ve srovnání s bezdětnými páry.“* (Keller, J., 2011, str. 139) Ženy-cizinky tak mohou v určitém časovém horizontu podobně jako ženy z majoritní

společnosti snižovat svoji plodnost v důsledku ekonomického a sociálního tlaku hostitelské západní společnosti. Cílem této monografie ovšem není hodnocení imigračního či integračního diskurzu o používaných nástrojích politik z hlediska genderové perspektivy, která je v rámci uvedeného diskurzu relevantním tématem, protože muži-cizinci v řadě případů nemohou plnit roli živitelů rodin (Uherek, Z. a kol., 2008, str. 111). Řešitelský tým se ve své perspektivě zaměřuje především na nukleární rodinu jakožto celek, který je základní sociální funkční jednotkou a nejdůležitější institucí (Fukuyama, F., 2006, str. 112). Základní funkční mechanismy rodin cizinců hrají významnou roli v procesu integrace rodin cizinců, a tím se integrace rodiny kvalitativně liší od integrace jednotlivce. Rodina, jakožto základní funkční jednotka společnosti je proto dlouhodobě reflektována v rámci imigrační a integrační politiky Evropské unie⁷ směřující k podpoře sjednocování rodin cizinců, a tím k obnovování rodinných funkcí a sociability. Slučování rodin cizinců je proto v České republice stále jedním z hlavních důvodů imigrace cizinců z třetích zemí do ČR, což koresponduje s totožným trendem v Evropské unii.

⁷ viz směrnice 2004/38, která přiznává právo pobytu na území hostitelského členského státu i občanům třetích států, kteří v tomto členském státě doprovázejí či následují svého rodinného příslušníka (Vláčil, 2016, str. 110)

3. Metodologie a organizace sběru dat

Na základě smlouvy mezi Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v. v. i. a firmou ppm factum research, s.r.o. ze dne 29. 8. 2016 provedla společnost ppm factum research, s.r.o. šetření „Role žen-migrantek v procesu integrace rodin migrantů do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika“ o otázkách integrace a jejich názorech na majoritní společnost a život v ní na souboru 1 219 cizinců žijících v České republice.

Metodika

Základní přehled:

- **Cílová skupina:** Cílovou skupinou jsou cizinci muži a ženy z třetích zemí ve věku 15 a více let, se státní příslušností: Ukrajina, Vietnam a Ruská federace pobývajících na území České republiky.
- **Sledované kraje:** Moravskoslezský, Královéhradecký, Ústecký, Jihomoravský, Plzeňský, Středočeský, Hlavní m. Praha
- **Velikost výběrového souboru:** 1 219 osob
- **Výběrový soubor:** Vytvořen na základě dostupných informací z CIS MV ČR a ČSÚ podle kvót zohledňujících: kraje, státní příslušnosti (vázané kvóty), pohlaví, věk, druh pobytu (nevázané kvóty).
- **Dotazník:** Dotazník byl připraven ve spolupráci zadavatele a realizátora šetření. Průměrná délka vyplňování dotazníku byla 38 minut (medián i modus pak 45 minut).
- **Metodika dotazování:** Průzkum byl realizován metodou osobních standardizovaných rozhovorů - Face to face s papírovými dotazníky (PAPI). Pro případ, že by respondenti dobře neovládali český jazyk, byly připraveny 3 jazykové mutace dotazníků, podle cílových skupin. V tomto případě se jednalo o samovyplňování do české verze dotazníku s tím, že respondenti nahlíželi do jazykové verze, která jim byla předložena. Zvolená metodika dotazníkového šetření patří mezi jedny z nejčastějších metod terénního sběru dat, a to především z důvodu nižší náročnosti na čas jak tazatelů, tak respondentů a s tím spojenou nižší finanční náročnost. Zároveň lze u této metody předpokládat určitou vyšší míru anonymity dotazovaných a reprezentativitu výsledků umožňující statistickou analýzu dat. K metodám výzkumu patří ovšem i jejich rizika, jako jsou disproporce mezi deklarovanými názory a postoji respondentů a jejich skutečným chováním, dále zkreslení způsobené skutečností, že zkoumaný soubor tvoří pouze jedinci ochotní na dané otázky uvést odpovědi. U cizinců navíc vyvstává riziko spojené s jazykovou bariérou, určitými neopodstatněnými obavami z následných postihů či ohrožení jejich postavení v rámci hostitelské společnosti. Tato rizika mohou do jisté míry ovlivnit snahu respondentů-cizinců odpovídat v určitých oblastech tak, jak si myslí, že by to to mělo být správně, a ne podle toho, co opravdu dělají.

Velikost a struktura výběrového souboru

Výběrový soubor byl vytvořen na základě dostupných informací z CIS MV ČR a ČSÚ, poskytnutých zadavatelem podle níže uvedených kvót. Vzorek považujeme ve

sledovaných kategoriích (kraj, národnost, věk, pohlaví, druh pobytu) za reprezentativní. V některých případech je sice procentuální chyba relativně dosti vysoká, nicméně to je v případech, kdy měl být podle kvótního rozpisu v kraji dotázán např. 1 respondent s přesnými specifiky.

Předepsané kvóty se v zásadě podařilo naplnit (zejména celkové počty), odchylky jsou dány podrobně rozepsanými kvótami (pro zajištění co nejpřesnější reprezentativity) a specifickou cílovou skupinou, kterou je poměrně těžké pro šetření vyhledat a získat. Jednotkové rozdíly v součtech jsou dány zaokrouhlováním přesně vypočtených kvót.

Kompletní přehled kvótního rozpisu a výsledných počtů respondentů ve vzorku ukazuje následující tabulka. V tabulce jsou uvedeny počty plánovaných (ROZPIS) a skutečných (VZOREK) rozhovorů.

kraj	národnost	Praha			Středočeský			Ústecký			Královéhradecký			Jihomoravský			Moravskoslezský			Plzeňský		
		UKR	RUS	VIET	UKR	RUS	VIET	UKR	RUS	VIET	UKR	RUS	VIET	UKR	RUS	VIET	UKR	RUS	VIET	UKR	RUS	VIET
celkem	ROZPIS	355	167	81	127	33	36	35	12	55	29	3	11	77	15	32	10	4	32	46	3	37
	VZOREK	349	163	87	127	31	35	35	18	58	41	1	15	73	15	30	10	8	32	50	4	37
	ROZDÍL	-6	-4	6	0	-2	-1	0	6	3	12	-2	4	-4	0	-2	0	4	0	4	1	0
muži	ROZPIS	182	69	42	71	15	21	20	5	31	17	1	6	44	6	18	6	1	19	23	1	21
	VZOREK	177	71	50	79	11	24	19	12	26	24	0	9	45	6	18	6	2	17	31	2	23
	ROZDÍL	-5	2	8	8	-4	3	-1	7	-5	7	-1	3	1	0	0	0	1	-2	8	1	2
ženy	ROZPIS	173	98	38	56	18	16	15	7	23	12	2	5	32	9	14	4	2	12	22	2	16
	VZOREK	172	92	37	48	20	11	16	6	32	17	1	6	28	9	12	4	6	15	19	2	14
	ROZDÍL	-1	-6	-1	-8	2	-5	1	-1	9	5	-1	1	-4	0	-2	0	4	3	-3	0	-2
15-29	ROZPIS	63	70	21	19	8	9	5	2	14	4	1	3	13	9	8	2	1	7	7	2	9
	VZOREK	67	69	21	25	9	9	7	4	22	15	1	5	19	5	8	2	0	10	10	2	6
	ROZDÍL	4	-1	0	6	1	0	2	2	8	11	0	2	6	-4	0	0	-1	3	3	0	-3
30-44	ROZPIS	162	42	29	57	9	14	14	3	20	13	1	4	34	4	12	4	1	13	20	1	15
	VZOREK	159	45	36	52	7	10	14	9	19	15	0	6	28	4	9	4	4	13	21	2	17
	ROZDÍL	-3	3	7	-5	-2	-4	0	6	-1	2	-1	2	-6	0	-3	0	3	0	1	1	2
45+	ROZPIS	129	56	31	51	16	13	16	7	20	12	1	4	30	3	12	4	2	12	19	1	13
	VZOREK	123	49	30	50	15	16	14	5	17	11	0	4	26	6	13	4	4	9	19	0	14
	ROZDÍL	-6	-7	-1	-1	-1	3	-2	-2	-3	-1	-1	0	-4	3	1	0	2	-3	0	-1	1
trvale	ROZPIS	236	83	62	94	23	27	27	9	43	20	2	9	54	5	26	7	3	27	37	2	27
	VZOREK	223	81	68	79	21	26	25	5	36	20	0	9	54	6	26	6	8	29	41	1	27
	ROZDÍL	-13	-2	6	-15	-2	-1	-2	-4	-7	0	-2	0	0	1	0	-1	5	2	4	-1	0
přech.	ROZPIS	119	84	18	32	10	10	9	3	11	8	1	2	23	10	5	4	1	5	9	2	9
	VZOREK	126	82	19	48	10	9	10	13	22	21	1	6	19	9	4	4	0	3	9	3	10
	ROZDÍL	7	-2	1	16	0	-1	1	10	11	13	0	4	-4	-1	-1	0	-1	-2	0	1	1

Organizace terénního sběru dat

Sběr dat

Sběr dat byl organizován tazatelskou skupinou (terénní oddělení) centrálně ze sídla společnosti ppm factum research, s.r.o. Nejprve byli vybráni tazatelé, kteří se na výzkumu podíleli, a supervizor, který dohlížel na průběh dotazování. Supervizor byl v neustálém kontaktu s tazateli a řešil problémy, které se v průběhu terénního šetření vyskytly (výpadek tazatele atd.).

Pro současnou vlnu šetření byli vybráni především tazatelé, kteří se účastnili již minulých šetření a měli tak zkušenosti se získáváním rozhovorů od cílové skupiny.

Školení tazatelské sítě

Školení tazatelů se uskutečnilo v sídle realizátora šetření 14. 9. 2016. Tazatelé byli podrobně seznámeni s účelem a průběhem šetření, supervizor prošel jednotlivě všechny otázky v dotazníku a způsob, jakým na ně odpovídat. Zároveň byli tazatelé informováni, že obdrží jazykové mutace dotazníku v případě, že respondenti budou mít těžkosti otázkám porozumět.

Tazatelé následně obdrželi rozpis kvót (státní příslušnost, typ pobytu, pohlaví, věk, vzdělání) pro vlastní sběr dat, vytištěné prázdné dotazníky a záznamové archy pro sběr kontrolních údajů.

Tazatelé, kteří se nemohli zúčastnit školení v řádném termínu, byli proškoleni jednotlivě supervizorem a byly jim předány všechny potřebné materiály k dotazování.

Asistence při vyplňování dotazníků

Tazatelé byli vybaveni primárně českým dotazníkem a také dotazníkem v mateřském jazyce cílové skupiny. Každý tazatel dostal přibližně 2 dotazníky v mateřském jazyce respondentů. Tento dotazník sloužil k tomu, aby cizinec, pokud nemluvil dobře česky nebo nerozuměl otázkám, mohl společně s tazatelem sledovat přeložený dotazník a s lepším pochopením na otázky odpovídat.

U kvótní výběrové procedury není možné sledovat *non-response rate*, tedy míru odmítnutí. Není tedy možné určit, kolik respondentů museli tazatelé oslovit k získání jednoho rozhovoru. Vzhledem k místům oslovení předpokládáme, že část respondentů byla z okruhu známých (tazatelé na ně dostali kontakt), část byla ze sousedství (dotazování v obchodech, na ulicích), část respondentů byla zastižena na místech, kde se cílové skupiny častěji pohybují (obchody, supermarket, ubytovny, jídelny, v dopravních prostředcích).

Způsob rekrutace respondentů a sběru dat zohledňující kromě jiných skupin cizinců i ženy v domácnosti

Rekrutace probíhá především na základě znalosti místních poměrů. Tazatelé po celé ČR mají dosti velký přehled o tom, kde se osoby z cílové skupiny nejčastěji pohybují a kde je vyšší pravděpodobnost zachycení respondenta. Kromě toho využívají i své vlastní sociální sítě (přátelé, známí...) pro nalezení cílové osoby pro šetření. Jedná se např. o rodiče spolužáka dětí ve škole, známé kolegů z práce apod.

Kromě toho byla využita metoda tzv. snow-ballu, kdy tazatel respondent po úspěšném rozhovoru sdělí informace o dalších potenciálních respondentech z jeho okolí. Předpokládáme, že pomocí snowballu bude rekrutováno max. 20 % celého vzorku. Dále bylo dotazováno častěji než obvykle mezi 10:00-15:00, kdy jsou ostatní skupiny v práci.

Terénní sběr dat

Terénní sběr dat se uskutečnil ve dnech 17. 9. 2016 až 7. 11. 2016. V rámci sběru dat proběhly 2 vlny dovýběru. Celkem se výzkumu účastnilo 103 tazatelů ve sledovaných krajích (Moravskoslezský, Královéhradecký, Ústecký, Jihomoravský, Plzeňský, Středočeský, Hlavní m. Praha). Dovýběr byl proveden především kvůli naplnění všech požadovaných kvót.

1. Vlna: 17. 9. - 7.10. / 68 tazatelů / 616 rozhovorů

2. Vlna: 17. 10. - 28.10. / 51 tazatelů / 519 rozhovorů

3. Vlna: 1. 11. - 7.11. / 21 tazatelů / 84 rozhovorů

Zpracování dat

Odpovědi na otevřené a polootevřené otázky byly vypsány a přidány do datové matice.

Dotazníky byly dvojité nahrány. Nahraná data byla verifikována prostřednictvím logických kontrol. Datový soubor SPSS byl opatřen českými popisky.

Výstupem z výzkumu je:

- datový soubor SPSS,
- frekvenční tabulky ve formátu MS Excel,
- tato technická zpráva.

Čištění dat

Byly provedeny základní logické kontroly, kontroly konzistence dat a kontroly, zda sedí předem dané filtry z dotazníku. Další čištění dat nebylo na základě přání klienta provedeno (nebyly provedeny logické kontroly např. u zaměstnání a návaznost na další otázky).

Data nebyla dovažována na počty přesně podle kvótního rozpisu (rozdíly jsou jen velmi malé), kvótní rozpis byl předem stanoven velmi podrobně tak, aby byla zajištěna co nejpresnější reprezentativita souboru. Kvóty jsou velmi podrobné a vzájemně provázané a při takto malých počtech je váha buď hodně velká anebo hodně malá. V obou případech nežádoucně zkresluje vazby mezi proměnnými.

Výběrová chyba se v tomto výzkumu pohybuje na celkovém počtu od cca 1,2 % do 2,8 % (se spolehlivostí 95 %).

velikost cílové populace	158 000
velikost výběrového souboru	1 219
spolehlivost	95 %

%	výběrová chyba
5	1,2
10	1,7
15	2,0
20	2,2
30	2,6
40	2,7
50	2,8

Kontrola

Tazatelská síť a kontrola její činnosti

Kontrola práce tazatelů probíhala standardní interní formou a zároveň formou sbírání kontaktů na respondenty pro ověření uskutečněných rozhovorů. Celkem se podařilo získat 874 kontaktů (adresa, telefon, e-mail) na respondenty. Databáze kontaktů obsahuje 174 pevných adres, 483 e-mailových a 217 telefonických kontaktů. Jedná se o 71 % všech kontaktů, což je velmi dobrý výsledek.

Kontrola pořizovaných dat

Dotazníky byly vizuálně kontrolovány ihned po doručení. Další kontrolu dotazníků prováděl kodér - kromě kódování otevřených otázek měl za úkol kontrolovat dodržování filtrů a hodnotit práci tazatele. Provedli jsme dvojí nahrání dat (tzv. double-punching) - data byla do databáze nahrána nezávisle na sobě 2x, obě nahrání byla porovnána a rozdíly opraveny podle skutečného záznamu v dotazníku. Při nahrání dat se standardně kontrolují povolená maxima a minima u každé otázky. Některé filtry v dotazníku byly podrobeny logické kontrole při zpracování dat, kterou provádíme pomocí specializovaného statistického software SPSS.

4. Sekundární analýza dostupných relevantních zdrojů

Expertní dotazníky

Ve snaze o komplexní porozumění problematice a relevantnímu popsání specifik i významu integrační role žen-migrantek jak v rodině, tak ve společnosti, se výzkumný tým pokoušel získat relevantní informace od expertů na integraci z řad nestátních neziskových organizací, které mají dlouhodobé zkušenosti s metodickým uchopením integračních nástrojů a opatření, ale i s integračními aktivitami v praxi v rámci terénní práce s cizinci. Z tohoto důvodu bylo uskutečněno setkání a rozhovor se sociální pracovnící Integračního centra Praha, o. p. s. (dále jen ICP), která měla velmi bohaté praktické zkušenosti jak s organizací a realizací probíhajících integračních aktivit zaměřených na ženy-cizinky, tak s přípravou a nastavováním koncepce integračních sociokulturních kurzů určených pro ženy, které by měly být v budoucnu realizovány. Zároveň výzkumný tým požádal o spolupráci tři experty na problematiku integrace z řad neziskových organizací, kteří se dlouhodobě a průřezově orientují v problematice současných integračních programů a aktivit, které jsou v České republice realizovány. Spolupráce s vybranými experty probíhala formou vyplnění krátkého elektronického dotazníku.

Na základě rozhovoru s výše zmíněnou sociální pracovnící v integračních službách bylo zjištěno, že ICP pořádá v rámci svých integračních aktivit a programů také pravidelná setkání ukrajinských žen, která jsou věnována vždy konkrétnímu tématu, jako jsou například zvyky a tradice české společnosti (jako například oslava svátku Sv. Mikuláše, Vánoce apod.). Cílem těchto setkání je formou společných aktivit zvyšovat a posilovat socializaci a integraci žen, navazovat nové kontakty a získávat zajímavé informace nejen o kultuře a zvycích majoritní společnosti ČR, ale rovněž o praktických informacích důležitých pro život v ČR, které přispívají ke zvyšování orientace zúčastněných žen v českém prostředí. Z tohoto důvodu jsou společná setkávání zaměřena především na ženy, maminky či důchodkyně, které mohou být častěji izolované. Izolovanost těchto žen je způsobena nejen mateřstvím a jazykovou bariérou (komunikace pouze v rodném jazyce doma s dětmi), ale rovněž i pobytovým statutem. Účastnice často mají povolení k pobytu za účelem sloučení rodiny, nejsou tedy ekonomicky samostatné a jejich přístup na trh práce je rovněž obtížný z důvodu jazykové bariéry, ztráty pracovní kvalifikace a právě i kvůli nízké orientaci a slabým sociálním sítím v české společnosti. Posílení integrace žen-cizinek pocházejících často z tradičních společností může přispět i k úspěšné integraci jejich dětí, protože sociální role matky, která organizuje většinu činností dětí, představuje v jejich integraci významnou úlohu. Z informací získaných od sociální pracovnice ICP se setkání ukrajinských žen účastnilo pravidelně 13 žen, 13 dětí a jeden tatínek. Účastníci si ve spolupráci se sociální pracovnící volí témata společných setkání sami. K uvedenému tématu je následně připraven pracovníky ICP balíček informací na míru v rodném jazyce, které účastnice aktivně využívají. Následně probíhá během setkání společná diskuse a vzájemné předávání informací. Společná setkání jsou využívána i k rozšiřování jazykové zásoby v češtině (vypisování českých slovíček) a získávání informací o české společnosti. Společných setkání se účastní nahodile také Češi, především z řad přátel pracovníků ICP. Účastníci udržují vzájemné kontakty i mimo společná setkání, především díky sociálním sítím. Ekonomicky aktivních žen je mezi účastnicemi minimum, protože se i vzhledem ke svému zaměstnání (které samo o sobě naplňuje integrační roli) orientují v české společnosti samy a nejsou již tolik izolované. I přes tuto skutečnost využívají ekonomicky aktivní ženy služby poskytované v rámci aktivit ICP.

Snahou sociálních pracovníků bylo rovněž oslovení arabských žen, protože bylo dlouhodobě obtížné ženy z arabské komunity oslovit. Ženy proto byly oslovovány osobně v rámci jazykových kurzů ICP, ale i pomocí síťování přes další „staré“ klientky ICP. V současné době čítá skupina již 15 arabských žen, které jsou často izolované právě kvůli jazykové bariéře. První setkání proběhlo v září roku 2016 a na jeho základě byly zjišťovány potřeby těchto žen a získávány informace o možném zacílení a nastavení budoucího sociokulturního kurzu. Ten by měl být vytvořen „na míru“ pro arabské ženy. Jedním z témat tohoto kurzu by tak na základě získaných informací měly být i návody, jak předcházet xenofobním problémům. ICP proto v budoucnu zamýšlí žádat o grant, díky němuž by byla zajištěna realizace sociokulturních kurzů, o něž samy ženy-cizinky projeví zájem.

Dalším neméně důležitým cílem setkávání žen-cizinek a realizace sociokulturních kurzů je aktivizace cizinců a snížení přenosu odpovědnosti cizinců za jejich integraci na sociální a integrační pracovníky.

V rámci diskuse se sociální pracovníci ICP byly rovněž zmíněny i aktivity dalších neziskových organizací, které byly svou náplní zaměřeny na integraci žen-cizinek a jejich rodin. Z uvedených informací vyplynulo, že jsou takové aktivity spíše výjimečné. Některé integrační aktivity byly poznamenány i nevhodným metodologickým uchopením nebo nevhodnou realizací. Pozitivně naopak byla hodnocena realizace integračních aktivit jako například Babí léto neziskové organizace Inbáze nebo pořádání letních táborů pro ukrajinské a české děti, realizované ve spolupráci se spolkem ukrajinských skautů Plast. Z hlediska integrace rodin cizinců byly pozitivně hodnoceny i aktivity DDM (domů dětí a mládeže), ale i dalších vzdělávacích organizací, především škol.

Jak bylo uvedeno v úvodu, dalším ze zdrojů informací o integračních opatřeních a nástrojích, které jsou při integraci žen-cizinek používány, byl také expertní dotazník. V něm byli osloveni tři respondenti z řad expertů na problematiku integrace, kteří dlouhodobě pracovali nebo pracují v neziskových organizacích. Experti se zaměřili na čtyři otázky, které odpovídaly čtyřem tematickým okruhům souvisejícím s integračními programy NNO zaměřenými především na ženy. V rámci svých odpovědí měli experti zohlednit všechny odborné znalosti související s tématem a v případě možnosti je vztáhnout ke konkrétním státním příslušnostem žen-cizinek. Z oslovených expertů se podařilo získat odpověď na položené otázky pouze od dvou z oslovených expertů/expertek.

- Zadání první otázky znělo: ***Uved'te, prosím, o jakých současných integračních programech NNO zaměřených zejména na ženy víte? Z Vašeho pohledu prosím, popište jejich vývoj a jeho současné i budoucí trendy.***

Obě oslovené expertky se shodly, že v současnosti, ale i nedávné minulosti nelze žádnou z integračních aktivit, které byly zaměřeny na ženy, označit jako integrační program. Jednalo se spíše o kampaně zaměřené na ženy, jako byly například projekty neziskové organizace SIMI - „Migrantky mezi ženami“, „Ženy na vedlejší koleji (?)“ nebo „Víte, kdo vám doma uklízí?“ a „Ženy od vedle“. Účelem těchto kampaní tak ve většině případů bylo posílení advokátní činnosti určené pro zranitelné skupiny osob, mezi něž patří právě i vykořisťované ženy, ženy pracující pod svou kvalifikací nebo ženy jako oběti domácího násilí. Zaměření těchto kampaní a jejich charakteristika byly a jsou do značné míry ovlivněny nastavením projektového financování, které právě na zranitelné skupiny osob v současné době dlouhodobě míří. To platí i o genderových tématech, kterým je v českém prostředí věnováno stále více času a finančních prostředků a lze tak předpokládat, že tento trend projektů

zaměřených na ženy bude pokračovat.⁸ Zároveň však v odpovědích expertek zaznělo, že co se týká komplexních a metodických integračních programů zaměřených na ženy, tak se v blízké budoucnosti pravděpodobně situace příliš měnit nebude i vzhledem k systému financování.

- Druhá otázka byla zaměřena na identifikaci zdrojů informací o ženách-migrantkách: ***Uved'te dále, na základě jakých zkušeností či znalostí nebo dalších skutečností jsou integrační programy NNO zaměřené na ženy nastavovány? Uved'te, prosím, zda je dle Vašeho odborného názoru tento způsob dostačující z hlediska současných potřeb integračních služeb a jejich budoucího vývoje?***

Jako zdroj monitoringu situace žen-migrantek tak krom vlastní terénní praxe expertkám slouží například i diplomové práce, které se ve svých výzkumech na danou problematiku částečně zaměřují. Velmi rozdílná kvalita takových prací je však úskalím pro relevanci poznatků o ženách-migrantkách.

S procesem nastavování integračního programu zaměřeného na ženy-cizinky, který by zahrnoval komplexní nabídku služeb, s danými cíli i postupy, neměly expertky zkušenosti. Podle nich v České republice ani žádný takový komplexní program v současnosti neexistuje, což však neznamená, že by neměl vzniknout, a to i vzhledem k tomu, že se rozšiřuje potencionální cílová skupina - izolované ženy-cizinky, s dětmi nebo bez dětí, a proto by bylo velmi vhodné podobné programy zavést.

- Třetí otázka elektronického expertního dotazníku zněla následovně: ***V následující otázce, prosím, zhodnoťte přínos integračních programů NNO pro ženy z hlediska posílení jejich integrace a integrace jejich rodinných příslušníků do majoritní společnosti ČR. Uved'te, prosím, jejich případné limity či bariéry, které proces integrace migrantek a proces integrace jejich rodin narušují.***

Z odpovědí expertek vyplynulo, že správně nastavený program by byl velmi přínosný hlavně z hlediska sociální a jazykové integrace, a to jak pro ženy samotné, tak posléze i pro jejich děti, protože ženy-cizinky v domácnosti mají velmi omezené znalosti češtiny a sociální kontakt. Rovněž zazněla potřeba posílit integrační potenciál žen na trhu práce, který je u žen-cizinek ovlivněn dvojnásobným znevýhodněním. Rovněž by bylo potřeba pomoci ženám-cizinkám s následným sladováním rodinného a pracovního života. Z výpovědí expertek však zazněla i obava, zda by podobné programy byly podpořené samotnými ženami a posléze i jejich partnery a rodinami.

- Čtvrtá a poslední otázka byla zaměřena na sociální roli žen v procesu integrace: ***V poslední otázce na základě zhodnocení Vašich odborných zkušeností, prosím, uveďte charakteristiku sociální role žen-migrantek při procesu integrace rodin migrantů do majoritní společnosti ČR.***

Z uvedených výpovědí vyplynulo, že role žen se liší v závislosti na kultuře, z níž daná žena pochází, a také na tom, zda je či není partnerem migrantek Čech. V případě, že partnerem Čech není a žena nepochází z vyložené patriarchální kultury, tak je role matky-cizinky v integraci velmi důležitá. Ženy-cizinky se pak často stávají těmi, kdo pečují o domácnost, děti, popřípadě i další členy rodiny a zpravidla bývají i těmi, které jsou kontaktními osobami ve vztahu se školami, lékaři apod. V případě bezdětných párů je situace rozdílná, tam integrace probíhá daleko více po vlastní ose. V obecné

⁸ To souvisí dle výpovědi jedné z expertek i se snahou o prosazení volebního práva migrantů/ek, kdy lze předpokládat i vznik projektů na zapojení žen-migrantek do politiky.

4. Sekundární analýza dostupných relevantních zdrojů

rovině však expertky vnímaly sociální roli žen v rodinách stejně tak důležitě, jako sociální roli mužů.

5. Popis zkoumaného souboru

Při empirickém dotazování kvazi-reprezentativního souboru cizinců ve věku 15 a více let pobývajících na území České republiky bylo dotázáno celkem 1 219 respondentů⁹. Osloveny byly osoby se státní příslušností Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace, které tvoří nejpočetnější skupiny cizinců z třetích zemí v České republice. Tyto osoby zároveň nesměly mít státní občanství České republiky. Popis zkoumaného souboru podle sledovaných znaků a srovnání s dostupnými údaji o cizincích žijících na území České republiky uvádějí následující dílčí kapitoly této monografie.

Pro lepší orientaci uvádíme, že ke konci roku 2015 bylo na území celé České republiky usídleno celkem 467 562 cizinců včetně azylantů (dle dat Ředitelství služby cizinecké policie, zdroj: ČSÚ https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu). Index změny počtu cizinců oproti roku 2004 byl 1,83. Cizinci z třetích zemí se na tomto počtu podíleli 58,2 %. Mapované skupiny státních příslušníků Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace tvořily 72,6 % všech cizinců z třetích zemí a 42,3 % všech cizinců. Vývoj počtu cizinců usídlených na území České republiky dle vybraných kategorií v průběhu v období 2004 až 2015 uvádí následující tabulka č. 1.

⁹ Bylo provedeno ověření kvazi-reprezentativity podle proporcí proměnných - srovnání se základním souborem určeným dostupnými daty ČSÚ a formulovány základní metodické hypotézy, jejichž testování prostřednictvím statistických metod neparametrických testů určilo kvazi-míru reprezentativity zkoumaného souboru podle kvótních znaků státní příslušnost, věk a pohlaví a testováno rozdělení vybraných proměnných (testování normality - Kolmogorov-Smirnov Z test, Q-Q graf). Testování pomocí neparametrických testů (např. binomický test, neparametrického testu dobré shody, Holmova sekvenční metody simultánního testování hypotéz, Kendallova korelačního koeficientu a Mann-Whitneyova U testu průměrů) bylo použito k exploračním cílům rozboru distribuce dat a vyhodnocení výzkumných otázek.

5. Popis zkoumaného souboru

Tabulka č. 1 **Přehled vývoje počtu cizinců usídlených na území ČR ve vybraných letech 2004 až 2015** (stav k 31. 12.)*¹⁰

	2004	2007	2008	2009	2012	2014	2015	index změny počtu
cizinci bez azylantů	254 294	392 315	437 565	432 503	435 946	449 367	464 670	1,83
trvalé pobyty	99 467	157 512	172 191	180 359	212 455	249 856	260 040	2,61
přechodný EU/dlouhodobý pobyt	92 390	188 107	233 440	243 302	213 569	193 115	198 622	2,15
víza nad 90 dní	62 437	46 696	31 934	8 842	9 922	6 396	6 008	0,10
trvalé pobyty (%)	39,1	40,1	39,4	41,7	48,7	55,6	56,0	1,43
přechodný EU/dlouhodobý pobyt (%)	36,3	47,9	53,3	56,3	49,0	43,0	42,7	1,18
víza nad 90 dní (%)	24,6	11,9	7,3	2,0	2,3	1,4	1,3	0,05
cizinci včetně azylantů	255 917	394 345	439 498	434 600	438 076	451 923	467 562	1,83
trvalé pobyty	99 467	157 512	172 191	180 359	212 455	249 856	260 040	2,61
azyly	1 623	2 030	1 933	2 097	2 130	2 556	2 892	1,78
přechodný EU/ Dlouhodobý pobyt	92 390	188 107	233 440	243 302	213 569	193 115	198 622	2,15
víza nad 90 dní	62 437	46 696	31 934	8 842	9 922	6 396	6 008	0,10
cizinci zahrnutí do obyvatelstva ČR (cizinci s pobytem nad 12 měs.)	193 480	347 649	405 631	423 661	426 024	442 971	458 662	2,37
trvalé pobyty	99 467	157 512	172 191	180 359	212 455	249 856	260 040	2,61
přechodný EU/dlouhodobý pobyt	92 390	188 107	233 440	243 302	213 569	193 115	198 622	2,15
obyvatelstvo ČR	10 220 577	10 381 130	10 467 542	10 506 813	10 516 125	10 538 275	10 553 843	1,03
							změna podílu v p.b.	
podíl cizinců na obyvatelstvu ČR (%)	1,9	3,3	3,9	4,0	4,1	4,2	4,3	2,5

5.1 Pohlaví

Shoda výběru respondentů zkoumaného souboru odpovídá složení celkového základního souboru na konci roku 2015 (data CIS k 31. 12. 2015, včetně azylantů), je mírná¹¹. Muži zkoumaného souboru tvořili 53,5 %. Rozdíly ve struktuře zkoumaného souboru a základního souboru znázorňuje tabulka č. 2, regionální strukturální difference obsahuje tabulkový přehled - viz kapitola 3.

Tabulka č. 2 **Struktura zkoumaného souboru podle pohlaví ve srovnání se základním souborem**

pohlaví*/typ souboru	zkoumaný soubor		základní soubor	
	N	%	N	%
muži	652	53,5	70 616	51,8
ženy	567	46,5	65 709	48,2
celkem	1219	100,0	136 325	100,0

*Pozn.: pohlaví jsou uváděna v abecedním pořadí

¹⁰ Pozn. k tabulkovému přehledu: * Do roku 2007 byli do obyvatelstva ČR řazeni rovněž cizinci s aktuálně platným azylem na území ČR. (Zdroj: ČSÚ, https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu)

¹¹ p - hodnota = 0,239 (dosažená statistická významnost). Shoda podsouboru respondentů z Ukrajiny s podsouborem Ukrajinců v základním souboru podle pohlaví byla mírná (pU=0,264). Shoda ostatních dvou podsouborů respondentů z Vietnamu a Ruské federace podle pohlaví byla dobrá (pV=0,964, pR=0,608).

Cizinci migrují do České republiky převážně za prací ve větší míře již od devadesátých let dvacátého století a „Česká republika i po vstupu do EU nadále zůstala cílovou zemí především pro pracovní migraci“ (ČSÚ, Chytil, D. Newsletter 02/2016). Pracovní migrace se vyznačuje specifickou strukturou podle pohlaví, kdy „mezi migrujícími pracovníky bývají většinou muži“ (Horáková, M., Čerňanská, D., 2001, str. 4). Ženy-cizinky rovněž migrují za prací, výrazněji než muži však přicházejí do České republiky v rámci procesu slučování rodin cizinců. Ačkoliv se jednotlivé skupiny cizinců svojí vnitřní strukturou podle vybraných sociálních kategorií¹² poměrně liší, lze konstatovat, že v případě přechodných pobytů jsou rodinné důvody účelu pobytu v ČR více zastoupeny u žen nežli u mužů (muži 18,3 % : ženy 37,7 %) (ČSÚ, Marešová, J. Newsletter 02/2016).

Podíl mužů a žen se ve zkoumaných kategoriích cizinců podle jejich státní příslušnosti lišil - viz následující tabulka č. 3. Struktura pohlaví Ukrajinců a Vietnamců v rámci zkoumaného souboru byla téměř shodná - s vyšším zastoupením mužů (Ukrajinci muži 55,7 % : ženy 44,3 %, Vietnamci muži 56,6 % : ženy 43,4 %). Ženy byly více zastoupeny mezi ruskými státními občany (muži 41,7 % : ženy 58,3 %).

Tabulka č. 3 **Struktura zkoumaného souboru podle pohlaví ve srovnání se základním souborem v třídění podle státní příslušnosti**

<i>pohlaví*/typ souboru</i>	zkoumaný soubor		základní soubor	
Ukrajina	N	%	N	%
muži	381	55,7	41 243	53,5
ženy	303	44,3	35 886	46,5
celkem	684	100,0	77 129	100,0
Vietnam	N	%	N	%
muži	167	56,6	18 103	56,3
ženy	128	43,4	14 069	43,7
celkem	295	100,0	32 172	100,0
Ruská federace	N	%	N	%
muži	104	43,3	11 270	41,7
ženy	136	56,7	15 754	58,3
celkem	240	100,0	27 024	100,0

*Pozn.: pohlaví jsou uváděna v alfabetském pořadí

5.2 Věk

V České republice bylo ke konci roku 2015 dle dat CIS (Zdroj: ČSÚ) usídleno celkem 467 562 cizinců,¹³ bez azylantů představoval počet cizinců 464 670 osob. Většina z nich¹⁴ (84,9 %) byla v ekonomicky aktivním věku 15 až 64 let. Děti do 15 let tvořily 10,2 % a starší osoby ve věku 65 a více let tvořily celkem 4,9 %. Jádrem tvořily

¹² Sociální kategorie je množina osob s jedním nebo více shodnými znaky (např. určitá výše příjmu, dosažené vzdělání apod.). Můžeme ji buďto chápat jako objektivní, pokud lidé v realitě o této množině běžně uvažují jako o smysluplném celku, anebo ji považovat čistě za umělý statistický produkt (např. lidé starší 30 let). (Zdroj: Kovář, P. 2011, str. 364)

¹³ Data ČSÚ, pramen Ředitelství cizinecké policie (zdroj: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz-pocet-cizincu>)

¹⁴ Z důvodu omezené dostupnosti dat, se uvedená věková struktura vztahuje na všechny cizince bez azylantů (zdroj: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-v-cr-bez-azylantu>)

osoby ve věku 30 až 44 let, kterých bylo 38,4 %. Popis věkové struktury cizinců usídlených na území České republiky ke konci roku 2000 byl následující: „v ČR bylo usídleno celkem 180 261 cizinců. Většina z nich (83 %) byla v ekonomicky aktivním věku, tj. mezi 15-65 lety. 7 % představovaly děti do 15 let, 6 % osoby starší 65 let. Jádrem tvořili cizinci ve věku 30 až 44 let, kterých bylo 42 %.“ (Horáková, M., Černánská, D. 2001.) Na základě srovnání uvedených popisů věkové skladby cizinců žijících na území ČR lze konstatovat následující: došlo k mírnému poklesu podílu zastoupení ekonomicky aktivních osob ve věku 15 až 64 let, přičemž se zmenšil i podíl jádra ekonomicky aktivních osob ve věku 30 až 44 let, naopak se zvýšil jak podíl dětí do 15 let, tak podíl osob starších 65 let.

Věková struktura zkoumaného souboru vycházela¹⁵ ze struktury základního souboru cizinců (včetně azylantů) zkoumaných státních příslušností. V případě státních příslušníků Ukrajiny byly statisticky významně méně zastoupeny nejmladší osoby ve věku 15 až 29 let, naopak více střední věková kategorie osob ve věku 30 až 44 let. V případě ruských občanů tomu bylo naopak, nadhodnocena byla kategorie nejmladších osob, podhodnocena kategorie středního věku do 44 let. Většina respondentů spadala do ekonomicky aktivního věku. Detailnější přehled věkové struktury v daných věkových kategoriích podle státního občanství a znaménkové schéma adjustovaných reziduí (tj. „odchylek“) - viz následující tabulka č. 4.

Tabulka č. 4 Struktura zkoumaného souboru podle věku ve srovnání se základním souborem v třídění podle státní příslušnosti

věk/typ souboru	zkoumaný soubor		základní soubor	
Ukrajina	N	%	N	%
15 až 29 let	144	21,1	12 925	16,8
30 až 44 let	293	42,8	34 559	44,8
45 a více let	247	36,1	29 645	38,4
celkem	684	100,0	77 129	100,0
Vietnam	N	%	N	%
15 až 29 let	82	27,8	7 864	24,4
30 až 44 let	110	37,3	12 236	38,0
45 a více let	103	34,9	12 072	37,5
celkem	295	100,0	32 172	100,0
Ruská federace	N	%	N	%
15 až 29 let	90	37,5	10 542	39,0
30 až 44 let	71	29,6	6 801	25,2
45 a více let	79	32,9	9 681	35,8
celkem	240	100,0	27 024	100,0
celkem	N	%	N	%
15 až 29 let	316	25,9	31 331	23,0
30 až 44 let	474	38,9	53 596	39,3
45 a více let	429	35,2	51 398	37,7
celkem	1 219	100,0	136 325	100,0

¹⁵ Kvazi-reprezentativní shoda věkové struktury celkového zkoumaného souboru se základním chyběla ($p=0,037$). V případě jednotlivých podsouborů státních příslušností byla situace odlišná. Kvazi-reprezentativní shoda se základním podsouborem chyběla u Ukrajinců ($p=0,012$), naopak v případě Vietnamců a Rusů byla mírná ($p=0,376$, $p=0,283$).

Tabulka č. 5 **Znaménkové schéma adjustovaných reziduí***

znaménkové schéma*	Ukrajina	Vietnam	Rusko
15 až 29 let	---	0	+++
30 až 44 let	++	0	---
45 a více let	0	0	0

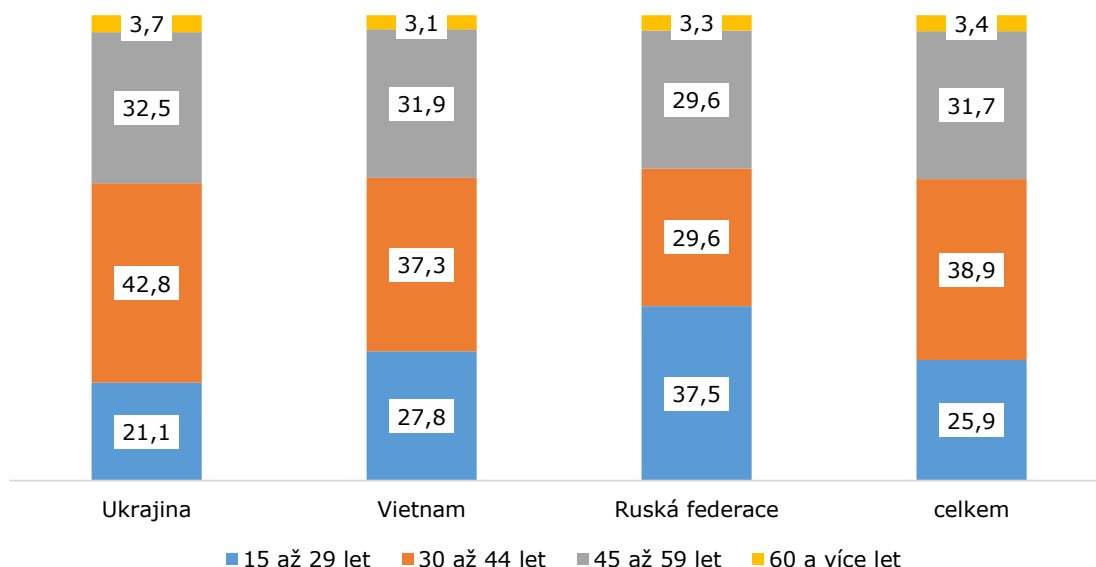
Pozn.: *Standardizovaný reziduál je vyjádřen v jednotkách směrodatné odchylky nad nebo pod průměrem. Znaménkové schéma měří statistickou významnost odchylek, nikoliv jejich velikost. Znaménkové schéma vznikne srovnáním adjustovaných reziduí s hodnotami z, které odpovídají hladinám významnosti 5 % (-/+), 1 % (--/++), 0,1 % (---/+++). Abs. (z) $\geq 3,29 = +++/---$, abs. (z) $\geq 2,58 = ++/--$, abs. (z) $\geq +/-$.

Věkový průměr respondentů zkoumaného souboru byl 38,3 let (medián činil 39,0 let, modus 46 let tvořilo 54 osob). Minimální dosažený věk byl 15 let, maximální 75 let. Muži a ženy se podle věku významně nelišili - viz tabulka č. 6.

Tabulka č. 6 **Srovnání průměrného věku respondentů zkoumaného souboru podle státních příslušností**

státní příslušnost	průměr	N
Ukrajina	39,3	684
Vietnam	37,5	295
Rusko	36,5	240
celkem	38,3	1 219
<i>pohlaví</i>		
muži	38,4	652
ženy	38,2	567
celkem	38,3	1 219

Věkovou skupinu osob ve věku 15 až 59 let tvořilo celkem 96,6 % respondentů. V třídění podle jednotlivých státních příslušností byly zjištěny významné statistické rozdíly vypovídající o vychýlení množiny ruských respondentů výrazně ve prospěch nejmladších osob ve věku 15 až 29 let (37,5 %). Naopak, mezi Ukrajinci byli mladí zastoupeni méně (21,1 %). Mezi Ukrajinci patřilo významné zastoupení osobám ve věku 30 až 44 let, naopak u Rusů byla tato věková skupina zastoupena méně (29,6 %) - detailnější srovnání viz následující graf č. 1.

Graf č. 1 **Věková struktura respondentů podle státních příslušností v %** (N=1219)

5.3 Rodinný stav, počet dětí a počet dětí žijících s respondentem v ČR

Téměř polovina respondentů byla ženatá/vdaná (48,2 %), více než třetina osob naopak svobodná (35,7 %). Rozvedených bylo necelých deset procent dotázaných, necelých 5 % žilo ve volném soužití s druhem/družkou. Nejmenší část respondentů tvořili ovdovělí (1,4 %). Mezi státními příslušníky Vietnamu převyšovaly osoby žijící v manželském svazku, naopak ve srovnání s Ukrajinci a Rusy, u nichž bylo nižší procento rozvedených osob a osob žijících v tzv. volném svazku. Vzhledem k vysokému zastoupení mladých osob mezi ruskými respondenty, svobodný stav dominoval právě u Rusů - detailněji viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 7 **Rodinný stav podle státní příslušnosti** (v %, N=1214)

stát. přísl./stav	ženatý/vdaná	svobodný/ svobodná	rozvedený/ rozvedená	druh/ družka	vdovec/ vdova	celkem
Ukrajina	47,3	33,0	12,6	5,6	1,5	100,0
Vietnam	57,3	35,8	3,4	1,7	1,7	100,0
Rusko	40,8	43,8	9,6	5,0	0,8	100,0
celkem	48,4	35,8	9,8	4,5	1,4	100,0

Rodinný stav mužů a žen se lišil pouze vyšším zastoupením rozvedených žen, a to zejména z Ukrajiny. V porovnání s muži byly ženy častěji ovdovělé - z důvodu nízkých četností má uvedený údaj pouze informativní charakter. Podílovou strukturu rodinného stavu v třídění podle zkoumaných státních příslušností znázorňuje následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 8 **Rodinný stav podle státních příslušností** (v %, N=1214)

stát. přísl./stav	ženatý/ vdaná	svobodný/ svobodná	rozvedený/ rozvedená	druh/ družka	vdovec/ vdova	celkem
muži	48,8	38,7	7,6	4,3	0,6	100,0
ženy	48,1	32,5	12,4	4,8	2,3	100,0
celkem	48,4	35,8	9,8	4,5	1,4	100,0

Rozvedené osoby byly více zastoupeny ve větších městských sídlech (srovnej „nad 100 tisíc obyvatel = 12, 4 %: pod 100 tisíc obyvatel = 6,3 %).

Děti do 19 let věku uvedly zejména osoby ženaté a vdané (84 % respondentů, méně již rozvedené (8,3 %) či osoby svobodné (4, 3 %). Významně byla posílána skupina osob s potomky ve věku 20 a více let, kde rozvedených bylo 18,7 %.¹⁶

Minimálně jedno dítě/potomka, bez ohledu na to, zda v době sběru dat žilo/žily v ČR nebo jinde, uvedla více než polovina všech respondentů (52,3 %). Dvě děti/potomky uvedla necelá třetina respondentů (31,3 %), tři děti/potomky 3,9 % a čtyři děti/potomky 0,8 % dotázaných. Vyšší počet dětí/potomků nebyl zjišťován. Průměrný uváděný věk dětí/potomků byl 13,6 let. Minimální uvedený věk dítěte/potomka byl jeden rok, maximální 46 let. Téměř čtvrtina potomků respondentů převážně z Ukrajiny (75 %) žila mimo území ČR, téměř tři čtvrtiny žily na území ČR¹⁷. V případě potomků, kteří žili mimo území ČR, se jednalo o 130 nezletilých dětí ve věku 19 a méně let, převážně ukrajinské státní příslušnosti.¹⁸ Trvalý pobyt měla celkem ve věku 19 a méně let polovina potomků (51,0 %). Pouze u třech potomků respondentů bylo uvedeno, že ačkoliv jim byl udělen trvalý pobyt na území ČR, tráví většinu roku mimo území ČR, přičemž ve všech těchto případech se jednalo o dospělé osoby ve věku 49 a 52 let.

Ze skupiny potomků byla dále sledována skupina dětí respondentů ve věku 19 a méně let. Průměrný věk prvních a třetích dětí byl 10,5 roku, průměrný věk čtvrtých dětí byl 5,7 let. Více než polovina těchto dětí (61,1 %) žila dle zaznamenaných odpovědí respondentů na území ČR. Společně v domácnosti s respondentem žila více než polovina (57,7 %) dětí této věkové skupiny. Udělený trvalý pobyt měla téměř polovina těchto dětí (48,6 %). Minimálně jedno dítě této věkové kategorie uvedla třetina respondentů, dvě děti necelá čtvrtina (20,5 %), tři děti 2,9 % a čtyři děti necelé procento respondentů.

5.4 Druh povolení k pobytu, účel pobytu a doba pobytu

Imigrace v ČR je převážně pracovní, cizinci do naší země přicházejí zejména s cílem získání výdělečné činnosti, ať už jako zaměstnanci či formou podnikání. **Převažují tendence ke stabilnímu, trvalému usídlování celých rodin cizinců** v rámci podporovaného procesu slučování rodin, s možným očekáváním jejich postupné úspěšné integrace do majoritní společnosti ČR. Jak dokládají pobytové statistiky,

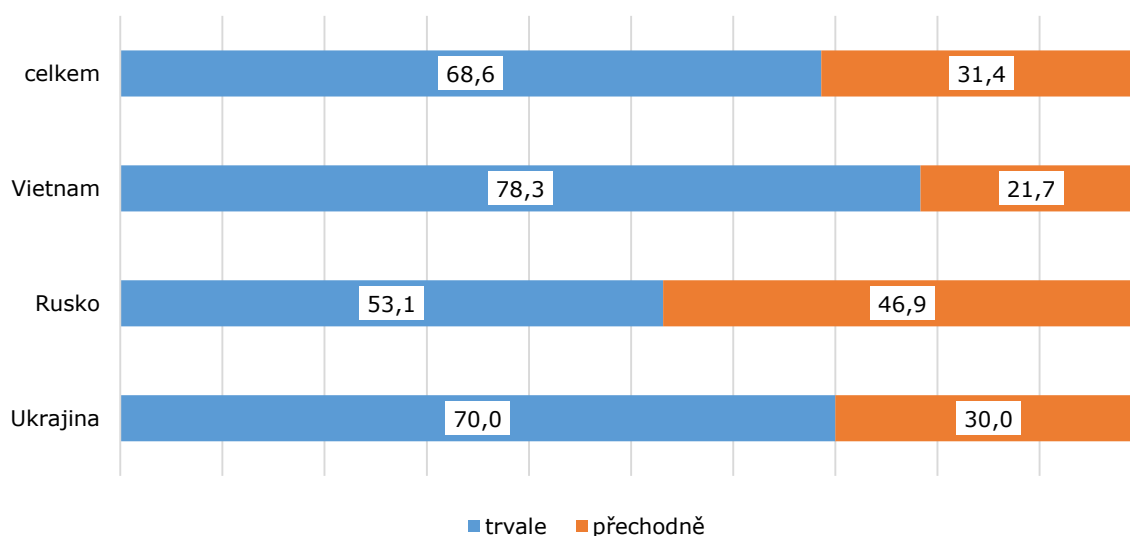
¹⁶ Tato skutečnost může být částečně důsledkem řetězového charakteru migrace rodin cizinců, jehož častým důsledkem je rozpad rodin.

¹⁷ Údaj je pouze orientační, u deseti uvedených čtvrtých potomků byl pobyt na území ČR nebo mimo území ČR identifikován pouze u pěti potomků. U prvního a třetího potomka byl pobyt uveden u cca 97 % potomků.

¹⁸ V době, kdy probíhalo terénní šetření, byly tyto školou povinné děti v zemi původu mimo ČR.

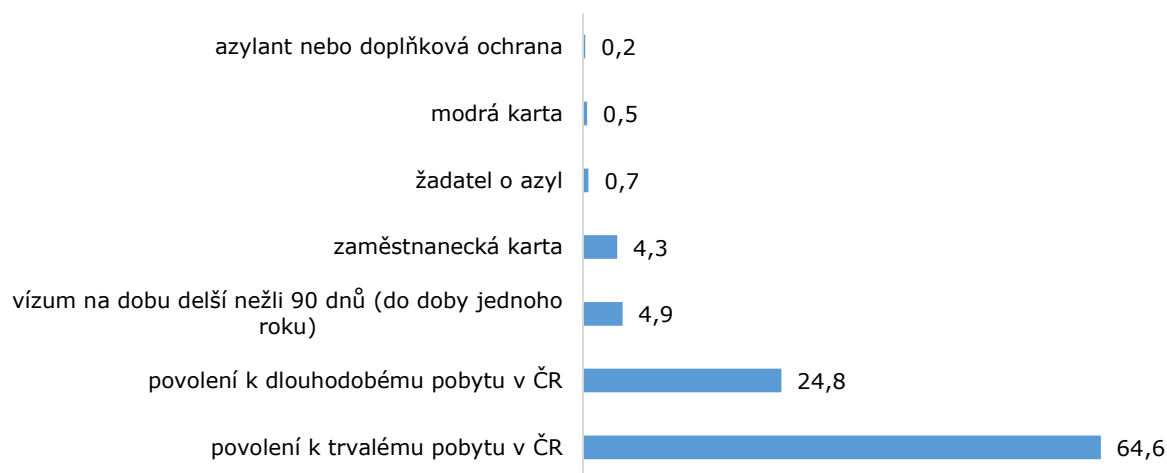
„patrný je usazovací trend, kdy roste podíl cizinců s trvalým pobytem“ (ČSÚ, Chytil, D. Newsletter 02/2016). Ke konci roku 2015 byl podle dat CIS ČSÚ trvalý pobyt udělen celkem více než dvou třetinám cizinců se státní příslušností Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace. Struktura mapovaných podmnožin cizinců podle typu pobytu se vzájemně liší, každopádně u všech tří mapovaných státních příslušností převládal trvalý pobyt nad přechodným. Největší zastoupení trvalých pobytů byl u Vietnamců - již více než tři čtvrtiny (78,13 %) z nich disponovalo trvalým pobytem na území ČR. V případě občanů Ruské federace disponovalo trvalým pobytem 53,1 % - detailněji viz následující graf.

Graf č. 2 **Struktura cizinců - státních příslušníků Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace podle typu pobytu v základním souboru (v %)**

Cizinci z třetích zemí s uděleným trvalým pobytem mají dle platné legislativy srovnatelný rozsah práv a povinností jako občané České republiky s výjimkou volebního práva a možnosti pracovat v ozbrojených silách ČR. V rámci zkoumaného souboru činil podíl respondentů s trvalým pobytem celkem 64,6 %. Více než třetina pobývala na území České republiky přechodně. V rámci přechodného pobytu byli ve zkoumaném souboru zastoupeni nejvíce cizinci s povolením k dlouhodobému pobytu v ČR (24,8 %), méně již cizinci s vízem na dobu delší než 90 dnů (do doby jednoho roku - 4,9 %) a cizinci, kterým byla udělena zaměstnanecká karta¹⁹ (4,3 %). Azylanti a žadatelé o azyl byli v rámci zkoumaného souboru zastoupeni ojediněle, stejně jako držitelé modrých karet - detailněji viz následující graf.

¹⁹ Duální a neduální charakter zaměstnanecké karty nebyl v rámci dotazníkového šetření zjišťován.

Graf č. 3 **Struktura zkoumaného souboru podle povolení k pobytu (v %)**

Detailní vzhled do struktury zkoumaného souboru podle státní příslušnosti respondentů a druhu jejich pobytu na území České republiky lze získat z dat uvedených v následujícím tabulkovém přehledu. Testováním metodických hypotéz o proporčním rozložení zkoumaného souboru ve vztahu k základnímu souboru bylo zjištěno, že quasi reprezentativní shoda chybí.²⁰

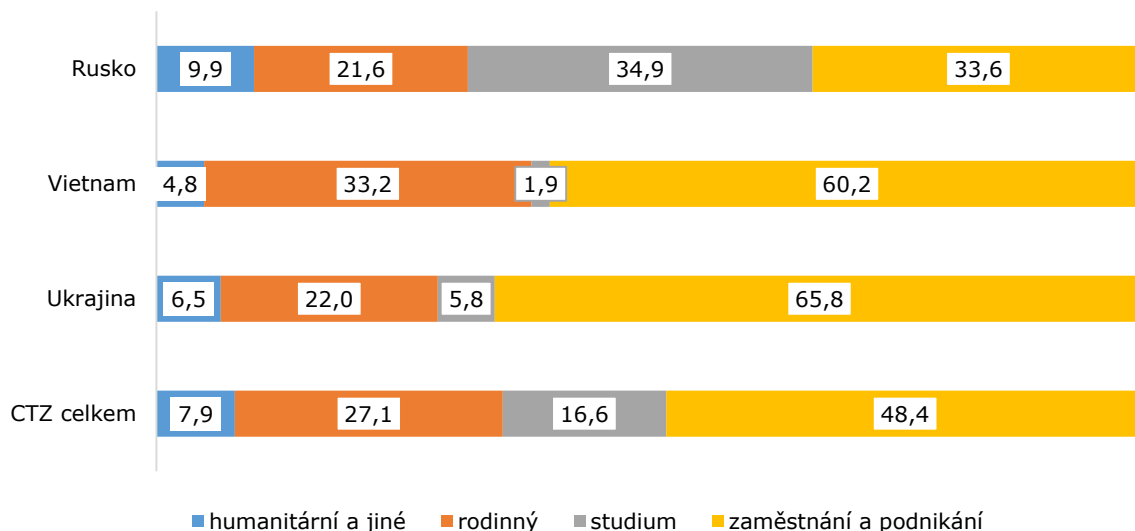
Tabulka č. 9 **Srovnání struktury zkoumaného souboru podle státních příslušností a druhu pobytu, (v N a %)**

státní příslušnost/ druh povolení		vízum na dobu delší než 90 dnů (do doby jednoho roku)	povolení k dlouhodo- bému pobytu	žadatelé o azyl	azylanti a doplňková ochrana	zaměst- nanecká karta	modrá karta	povolení k trvalému pobytu	celkem
Ukrajina	N	30	167	3	2	34	3	445	684
	%	4,4	24,4	0,4	0,3	5,0	0,4	65,1	100,0
		přechodně 34,9 %						trvale 65,1 %	
Vietnam	N	13	50	2	1	6	2	221	295
	%	4,4	16,9	0,7	0,3	2,0	0,7	74,9	100,0
		přechodně 25,0 %						trvale 74,9 %	
Ruská federace	N	17	85	3	0	12	1	122	240
	%	7,1	35,4	1,3	0,0	5,0	0,4	50,8	100,0
		přechodně 49,2 %						trvale 50,8 %	
celkem	N	60	302	8	3	52	6	788	1 219
	%	4,9	24,8	0,7	0,2	4,3	0,5	64,6	100,0
		přechodně 35,4 %						trvale 64,6 %	

²⁰ p-hodnota = 0,003. Kvazi-reprezentativita jednotlivých podsouborů sledovaných státních příslušností podle druhu pobytu byla různá: Ukrajina p=0,05 - slabá shoda, Vietnamci p=0,158 - slabá shoda, Rusové p=0,50 - dobrá.

Dle účelu pobytu je v ČR nejméně cizinců z humanitárních důvodů, naopak „největší část z celkového počtu cizinců z třetích zemí s povoleným přechodným pobytem tvořili cizinci pobývajících na našem území z důvodu zaměstnání a podnikání“ (ČSÚ, Marešová, J., Newsletter 02/2016). Téměř polovinu (47,6 %) všech cizinců z třetích zemí s přechodným pobytem pobývajících na území České republiky za účelem zaměstnání a podnikání tvořili ke konci roku 2014 Ukrajinci (zdroj: ČSÚ 2015). Cizinci z třetích zemí pobývali na území České republiky z různých důvodů a vzájemně se přitom výrazně lišili. V případě Ukrajinců a Vietnámců převládal účel pobytu určený k výkonu zaměstnání a podnikání²¹. V případě Rusů zase dominoval zájem o studium (více než třetina přechodně pobývajících Rusů) - detailněji viz následující graf).

Graf č. 4 **Srovnání struktury skladby přechodně pobývajících cizinců z třetích zemí v ČR celkem a u vybraných státních příslušností podle účelu pobytu (v %)**

Zdroj: ČSÚ, 2015

Ženy se na celkových přechodných pobytech CTZ podílely ke konci roku 2014 ani ne polovinou (45,3 %). Z hlediska účelu pobytu přicházely na naše území spíše z rodinných důvodů vztahujících se k procesu slučování rodin (ženy tvořily necelé dvě třetiny (63,1 %) cizinců s přechodným pobytem pobývajících na území ČR s rodinným účelem). Výrazněji než muži se také podílely na studiu - tvořily více než polovinu (55,7 %) přechodně pobývajících za účelem studia. Naopak, v případě přechodných pobytů za účelem zaměstnání a podnikání dominovali spíše muži, ženy tvořily necelou třetinu (31,9 %).

Také v rámci zkoumaného souboru byli přechodně i trvale pobývajících Ukrajinci a Vietnamci na území ČR zejména z důvodu výkonu zaměstnání a podnikání (srovnej Ukrajina 74,3 % : Vietnam 71,8 % : Rusko 60 %). Rusové naopak byli v ČR častěji z důvodu studia (srovnej Ukrajina 5,6 % : Vietnam 7,1 % : Rusko 13,3 %) a z rodinných

²¹ „Zaměstnání a podnikání jsou dominujícím účelem pobytu mezi Ukrajinci (65 % z těchto občanů) a Vietnamci (60,2 %)“ (Zdroj: ČSÚ, Chytil, D. Newsletter 02/2016) - stav k 31. 12. 2014.

důvodů spojených s procesem slučování rodin (srovnej Ukrajina 19,2 % : Vietnam 19,3 % : Rusko 22,5 %) - viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 10 Srovnání struktury zkoumaného souboru podle státních příslušností a účelu pobytu (v N a %)

účel pobytu/státní příslušnost	celkem		Ukrajina		Vietnam		Rusko	
	N	%	N	%	N	%	N	%
zaměstnání	662	54,3	448	65,5	106	35,9	108	45,0
podnikání	202	16,6	60	8,8	106	35,9	36	15,0
studium	91	7,5	38	5,6	21	7,1	32	13,3
humanitární důvody, léčení	9	0,7	5	0,6	1	0,3	3	1,3
sloučení rodiny	234	19,2	123	18,0	57	19,3	54	22,5
jiný důvod	21	1,7	10	1,5	4	1,5	7	2,9
celkem	1 219	100,0	684	100,0	295	100,0	240	100,0

Jak již bylo zmíněno výše, převaha trvalých pobytů byla typická pro Ukrajince/Vietnamce, přičemž obdobný vývoj směrem k trvalému usídlení lze očekávat i v případě Rusů ovšem s nižší dynamikou.

Rozborem dat byly identifikovány rozdíly v účelu pobytu respondentů s přechodným pobytem a respondentů trvale usídlených. Oproti trvale usídleným cizincům, cizinci s přechodným pobytem přijížděli do ČR častěji z důvodu zaměstnání a humanitárních důvodů, méně již z důvodu podnikání či slučování rodin. Mezi cizinci s trvalým pobytem bylo naopak více podnikajících a sloučených rodinných příslušníků - viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 11 Srovnání struktury zkoumaného souboru podle druhu a účelu pobytu (v N a %)

účel pobytu/státní příslušnost	celkem		přechodný pobyt		trvalý pobyt	
	N	%	N	%	N	%
zaměstnání	662	54,3	275	63,8	387	49,1
podnikání	202	16,6	40	9,3	162	20,6
studium	91	7,5	40	9,3	51	6,5
humanitární důvody, léčení	9	0,7	9	2,1	0	0,0
sloučení rodiny	234	19,2	64	14,8	170	21,6
jiný důvod	21	1,7	3	0,7	18	2,3
celkem	1 219	100,0	431	100,0	788	100,0

Rozborem dat byly zjištěny rozdíly mezi muži a ženami v účelu pobytu na území České republiky. Lze konstatovat, že muži zde byli častěji z důvodu zaměstnání a podnikání než ženy (srovnej muži 79,3 %: ženy 61,2 %), naopak ženy častěji přicházely na naše území v rámci procesu slučování rodin (srovnej muži 12,0 % : ženy 27,5 %). V případě studia rozdíly mezi pohlavími identifikovány nebyly.

Tabulka č. 12 **Srovnání struktury zkoumaného souboru podle účelu pobytu a pohlaví** (v N a %)

účel pobytu/státní příslušnost	celkem		muži		ženy	
	N	%	N	%	N	%
zaměstnání	662	54,3	382	58,6	280	49,4
podnikání	202	16,6	135	20,7	67	11,8
studium	91	7,5	45	6,9	46	8,1
humanitární důvody, léčení	9	0,7	5	0,8	4	0,7
sloučení rodiny	234	19,2	78	12,0	156	27,5
jiný důvod	21	1,7	7	1,1	14	2,5
celkem	1 219	100,0	652	100,0	567	100,0

Odlišnosti v účelu pobytu žen-cizinek byly identifikovány i mezi jednotlivými mapovanými státními příslušnostmi. Vietnamky v ČR častěji podnikaly, Ukrajinky zde byly častěji zaměstnané. I vzhledem k převaze trvalých pobytů u Ukrajinců a Vietnamců v současné době, účel pobytu z důvodu slučování rodiny byl více častý u žen z Ruské federace - viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 13 **Srovnání struktury žen zkoumaného souboru podle účelu pobytu a státní příslušnosti** (v N a %)

účel pobytu/státní příslušnost	Ukrajina		Vietnam		Rusko		celkem	
zaměstnání	181	59,7	48	37,5	51	37,5	280	49,4
podnikání	19	6,3	31	24,2	17	12,5	67	11,8
studium	16	5,3	14	10,9	16	11,8	46	8,1
humanitární důvody, léčení	1	0,3	1	0,8	2	1,5	4	0,7
sloučení rodiny	78	25,7	32	25,0	46	33,8	156	27,5
jiný důvod	8	2,6	2	1,6	4	2,9	14	2,5
celkem	303	100,0	128	100,0	136	100,0	567	100,0

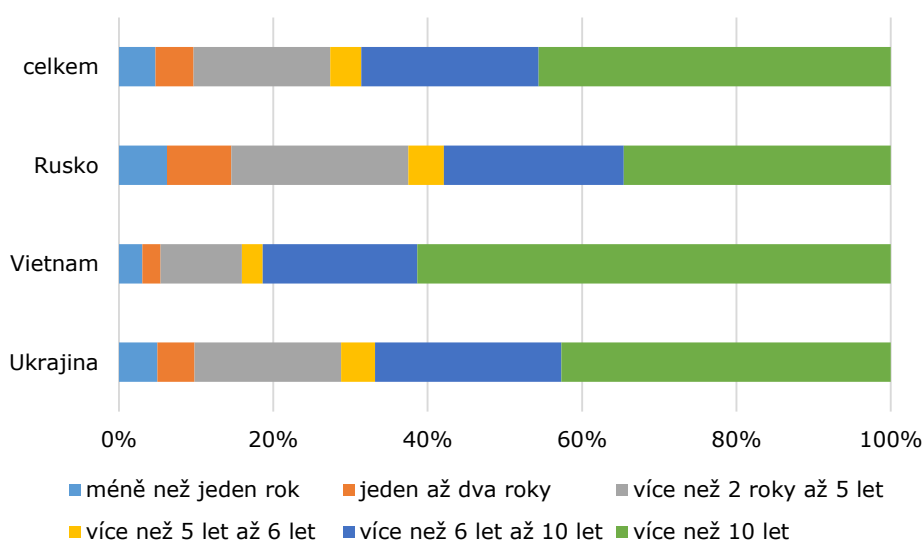
Rovněž u mužů byly identifikovány rozdíly v účelu jejich pobytu na území ČR. Ukrajinci stejně jako Ukrajinky pobývali na našem území spíše z důvodu výkonu zaměstnání, Vietnamci-muži, stejně jako Vietnamky, byli výrazněji zastoupeni v podnikání. Rusové - muži kromě výkonu zaměstnání a podnikání pobývali na území ČR také ze studijních důvodů - viz tabulkový přehled níže.

Tabulka č. 14 **Srovnání struktury mužů zkoumaného souboru podle účelu pobytu a státní příslušnosti** (v N a %)

účel pobytu/státní příslušnost	Ukrajina		Vietnam		Rusko		celkem	
N/%	N	%	N	%	N	%	N	%
zaměstnání	267	70,1	58	34,7	57	54,8	382	58,6
podnikání	41	10,8	75	44,9	19	18,3	135	20,7
studium	22	5,8	7	4,2	16	15,4	45	6,9
humanitární důvody, léčení	4	1,0	0	0,0	1	1,0	5	0,8
sloučení rodiny	45	11,8	25	15,0	8	7,7	78	12,0
jiný důvod	2	0,5	2	1,2	3	2,9	7	1,1
celkem	381	100,0	167	100,0	104	100,0	652	100,0

Více než dvě třetiny respondentů (68,6 %) pobývaly na území ČR více než šest let, přičemž téměř polovina všech respondentů (45,6 %) žila na území ČR více než 10 let. Více než pět až šest let 4 %. V délce více než dva roky až pět let zde pobývalo 17,7 %. Zastoupení respondentů s dobou pobytu na území ČR kratší dvou let bylo rozděleno (dle charakterů druhů pobytu) do dvou podílově shodných kategorií a cizinci s pobytem do jednoho roku (4,8 %) a cizinci s pobytem od jednoho roku do dvou let (4,9 %).

Graf č. 5 **Struktura zkoumaného souboru podle kategorií délky pobytu na území ČR** (v %, N=1219)

Byly zjištěny významné rozdíly v délce pobytu na území ČR u mapovaných státních příslušností. Vietnamci v ČR pobývali spíše po dobu deseti a více let (srovnej Vietnam 61,4 % : Ukrajina 42,7 % : Rusko 36,4 %). Rusové měli výraznější zastoupení osob s dobou pobytu do pěti let (srovnej Rusko 37,5 % : Ukrajina 28,8 % : Vietnam 15,9 %). Významné rozdíly ve struktuře doby pobytu respondentů podle pohlaví zjištěny nebyly.

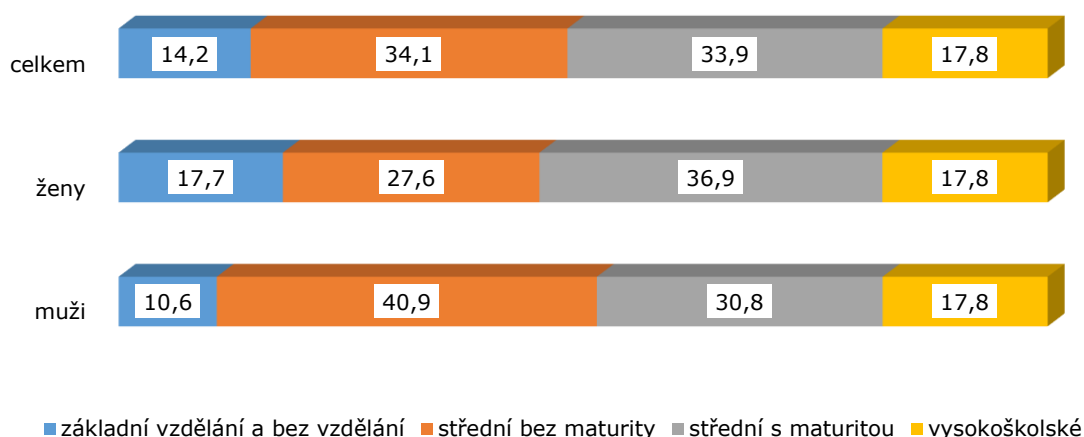
5.5 Stupeň dosaženého vzdělání

Ke konci června 2016 představoval počet obyvatel České republiky ve věku 15 a více let celkem 8 935,7 tisíc osob.²² Vzdělanostní struktura obyvatelstva ČR je dlouhodobě charakteristická vyšším podílem osob se středním vzděláním s nebo bez maturity (celkem 68 %). Vysokoškolsky vzdělané osoby představovaly v daném roce podíl 17,8 %. Osoby se základním vzděláním tvořily nejmenší množinu - 14,2 %. Na základě rozboru dat představených v níže uvedeném grafickém znázornění lze konsta-

²² Zdroj: Výběrové šetření pracovních sil Český statistický úřad, Trh práce v ČR - časové řady - 1993-2015. Data jsou platná ke dni zveřejnění publikace, tj. 29. 7. 2016.

tovat, že ženy měly výraznější zastoupení mezi osobami se základním vzděláním (srovnej muži 10,6 % : ženy 17,7 %) a také v rámci středního vzdělání s maturitou (muži 30,8 % : ženy 36,9 %). Naopak, muži výrazně dominovali v rámci středního vzdělání bez maturity (muži 40,9 %: ženy 27,6 %). Podíl mužů a žen s vysokoškolským vzděláním se nelišil (shodně 17,8 %).

Graf č. 6 **Struktura vzdělání* obyvatelstva ČR podle pohlaví v roce 2015**

Zdroj: VŠPS ČSÚ, data platná k 29. 7. 2016

Pozn.: * Struktura vzdělání podle vybraných kódů ISCED - viz legenda grafu

V rámci zkoumaného souboru bylo zjišťováno rovněž dosažené vzdělání respondentů, přičemž byla uvedena následující více popisná škála korespondující s vybranými kódy ISCED (viz výše v grafickém přehledu): základní i neukončené/praktická škola bez vyučení, vyučení v oboru bez/s maturitou, středoškolské vzdělání s maturitou a vysokoškolské vzdělání (všechny stupně). Nutno upozornit, že ve všech zkoumaných zdrojových zemích byl zaveden odlišný vzdělávací systém, takže zjištěná vzdělanostní struktura zkoumaného souboru mohla obsahovat určitá zkreslení i vůči srovnávací škále ISCED. Na základě rozboru dat lze konstatovat, že zjištěná vzdělanostní struktura respondentů převážně odpovídala vzdělanostní struktuře celkového obyvatelstva, lišila se nižším zastoupením vysokoškolsky vzdělaných osob. Obdobně tomu bylo i u srovnání vzdělanostních struktur podle pohlaví. V rámci zkoumaného souboru byly zaznamenány rozdíly ve vzdělanostní skladbě cizinek a cizinců. U mužů-cizinců bylo výraznější vyučení v oboru s či bez maturity, u žen zase středoškolské vzdělání s maturitou - detailněji viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 15 **Srovnání struktury dokončeného vzdělání zkoumaného souboru podle pohlaví** (v N a %)

stupeň dosaženého vzdělání/pohlaví	celkem		muži		ženy	
	N	%	N	%	N	%
základní	191	15,7	110	16,9	81	14,3
vyučen v oboru bez/s maturitou	440	36,1	262	40,2	178	31,4
středoškolské s maturitou	409	33,6	194	29,8	215	37,9
vysokoškolské	175	14,4	85	13,0	90	15,9
bez odpovědi	4	0,3	1	0,2	3	0,5
celkem	1 219	100,0	652	100,0	567	100,0

Dalším tříděním dat bylo zjištěno, že u Ukrajinců byli mezi vyučenými osobami více zastoupeni muži, u osob se středoškolským vzděláním naopak ženy. Vzdělanostní struktura mužů a žen z Vietnamu a také z Ruské federace se v daném případě velmi nelišila - toto zjištění lze ovšem z důvodu nižších četností vnímat pouze informativně - detailněji viz následující tabulkový přehled. Na základě provedeného rozboru dat lze konstatovat, že respondenty z Ukrajiny ve zkoumaném souboru dosahovaly v průměru vyšší úroveň vzdělání, než tomu bylo u mužů.

Tabulka č. 16 **Srovnání struktury vzdělání zkoumaného souboru podle pohlaví a státní příslušnosti** (v N a %)

vzdělání/státní příslušnost/pohlaví		základní		vyučení		středoškolské		vysokoškolské		celkem	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ukrajina	muži	53	13,9	170	44,6	107	28,1	51	13,4	381	100,0
	ženy	31	10,3	99	32,9	115	38,2	56	18,6	301	100,0
Vietnam	muži	46	27,7	68	41,0	42	25,3	10	6,0	166	100,0
	ženy	37	28,9	41	32,0	39	30,5	11	8,6	128	100,0
Rusko	muži	11	10,6	24	23,1	45	43,3	24	23,1	104	100,0
	ženy	13	9,6	38	28,1	61	45,2	23	17,0	135	100,0

Lze konstatovat, že středoškolské a vysokoškolské vzdělání deklarovali častěji respondenti z Ruské federace (téměř dvě třetiny z nich - 63,8 %), středoškolské vzdělání s/bez maturity spíše Ukrajinci. Nižší stupně vzdělání byly zase častěji zastoupeny u Vietnamců. V případě Vietnamců více než čtvrtina respondentů (28,1 %) uvedla vzdělání pouze na základní úrovni. Podíl vysokoškolsky vzdělaných respondentů-Vietnamců činil pouze 7,1 % (srovnej Ukrajinci 14,4 %, Rusové 19,6 %). Překvapivým se může jevit nízké zastoupení vysokoškolsky vzdělaných Vietnamců, a to zejména z důvodu představ majority o vzdělanostních ambicích zvláště druhé generace Vietnamců.

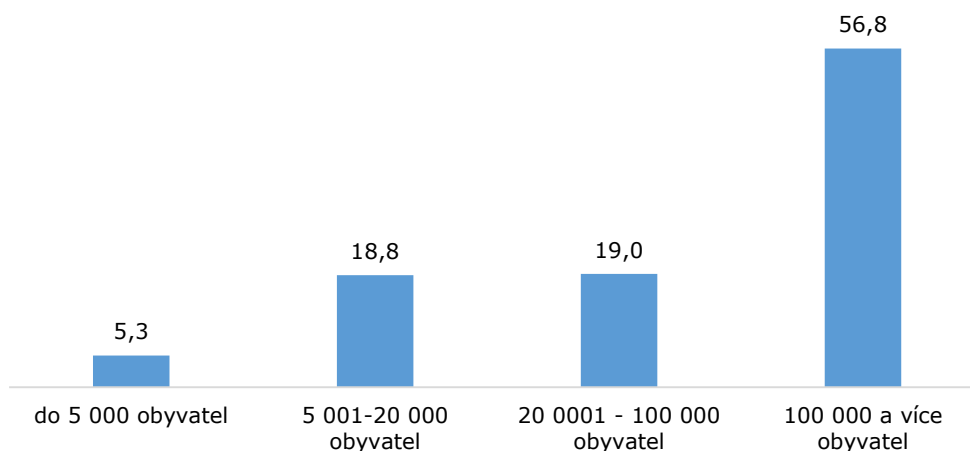
Tabulka č. 17 **Srovnání struktury vzdělání zkoumaného souboru podle pohlaví** (v N a %)

stupeň dosaženého vzdělání/pohlaví	celkem		Ukrajina		Vietnam		Rusko	
N/%	N	%	N	%	N	%	N	%
základní	191	15,7	84	12,3	83	28,1	24	10,0
vyučen v oboru bez/s maturitou	440	36,1	269	39,3	109	36,9	62	25,8
středoškolské s maturitou	409	33,6	222	32,5	81	27,5	106	44,2
vysokoškolské	175	14,4	107	15,6	21	7,1	47	19,6
bez odpovědi	4	0,3	2	0,3	1	0,3	1	0,4
celkem	1 219	100,0	684	100,0	295	100,0	240	100,0

Nižší zastoupení vysokoškolsky vzdělaných Vietnamců v rámci zkoumaného souboru mohlo mít hned několik důvodů: obtížnější dosažitelnost těchto osob v terénu, nedokončení vzdělávacího procesu, odliv vysokoškolských studentů a absolventů vysokých škol za hranice ČR nebo také reálné nenaplnění vyjadřovaných ambicí ve vzdělávání z různých důvodů.

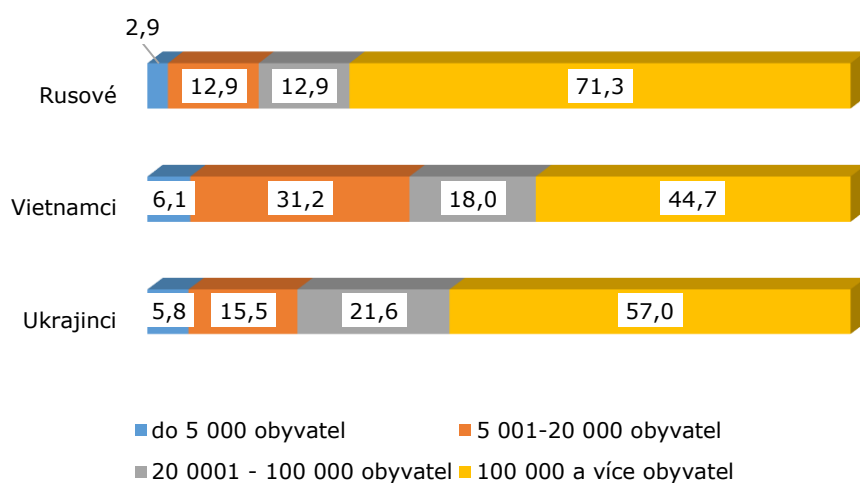
5.6 Velikost obce, kraj, ve které respondent bydlí a typ bydlení

Většina respondentů bydlela ve městě s více než 100 tisíci obyvateli (56,8 %). Zbytek respondentů obýval menší územní celky - 19,0 % jich bydlelo ve větších městech od 20 tisíc do 100 tisíc obyvatel, 18,8 % v menších městech od 5 tisíc do 20 tisíc obyvatel. Obce s velikostí do 5 tisíc obyvatel obývalo pouze 5,3 % respondentů - viz následující graf. Specifická struktura bydlení cizinců na území ČR ve prospěch Hlavního města Praha a dalších velkých měst je dlouhodobým jevem, přičemž koncentrace cizinců bydlících či pracujících na území Hlavního města Prahy v čase roste.

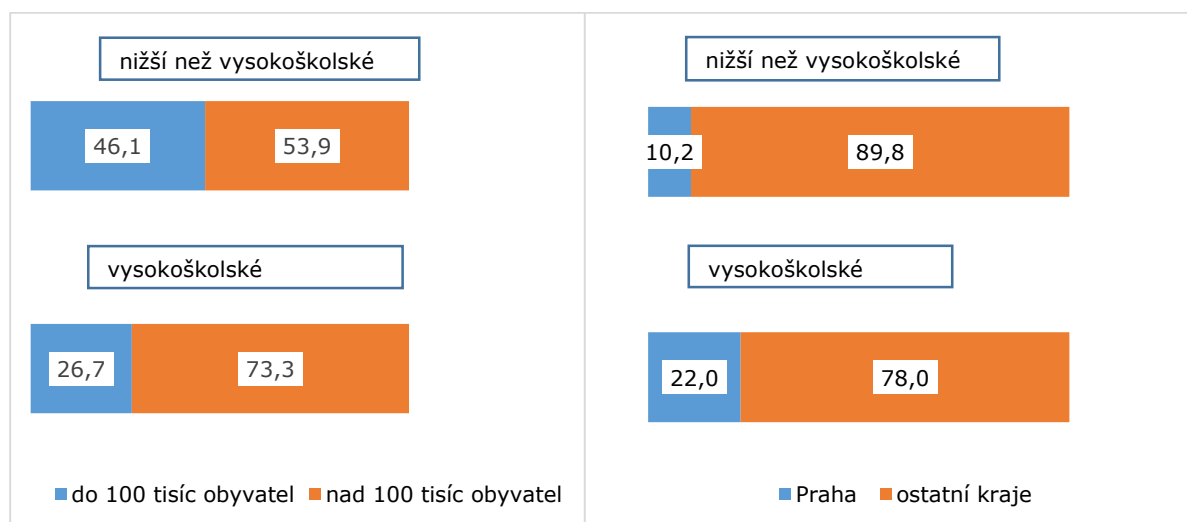
Graf č. 7 **Velikost místa bydlení podle odhadu respondentů** (v %)

Pomocí neparametrického testu dobré shody pro proměnnou s několika kategoriemi bylo testováno, zda se liší distribuce cizinců sledovaných státních příslušností podle velikosti sídla, ve kterém bydlí. V rámci zkoumaného souboru bylo zjištěno, že distribuce Ukrajinců, Vietnamců a Rusů podle velikosti místa bydlení se vzájemně odlišovala. Zatímco Rusové byli více koncentrováni ve velkých městech nad 100 tisíc obyvatel (zejména v Praze), Vietnamci byli více zastoupeni v menších sídlech od 5 tisíc do 20 tisíc obyvatel.

Graf č. 8 **Velikost místa bydlení respondentů podle státních příslušností (v %)**

Cizinci v rámci ČR výrazně inklinují ke koncentraci bydlení a výkonu práce ve velkých městech, zejména v Praze, popř. v jejím dosažitelném okolí. Bylo proto testováno, zda se distribuce vzdělání respondentů ve věku 25 let a více ve městech do 100 tisíc obyvatel liší. Testovány byly hodnoty distribuce vzdělání respondentů zkoumaného souboru. Lze konstatovat, že distribuce vzdělání respondentů ve městech do 100 tisíc obyvatel se významně lišila. Vysokoškolsky vzdělaní respondenti častěji bydleli ve velkých městech nad 100 tisíc obyvatel a zejména v Praze, podíl cizinců s nižším než vysokoškolským vzděláním bydlících v menších městech byl vyšší - viz následující graf.

Graf č. 9 **Distribuce vzdělání respondentů ve věku 25 let a více podle velikosti místa bydlení a vybraných krajů** (v %, N=1031)

Polovina respondentů zkoumaného souboru bydlela na území Hlavního města Prahy (49,1 %), druhá polovina (50,9 %) ve zbylých šesti vybraných krajích. Výběr mapovaných krajů byl založen na rozboru statistických dat o územním rozložení populace cizinců na území ČR, přičemž byly zahrnuty kraje s výraznějším zastoupením cizinců zkoumaných státních příslušností - viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 18 **Podkladový přehled výběru mapovaných krajů** (v %)

NUTS 3	Ukrajina	Vietnam	Rusko	
Hlavní město Praha	43,7	19,9	61,3	*
Středočeský kraj	15,2	9,5	13,0	*
Jihočeský kraj	3,6	4,6	1,5	***
Plzeňský kraj	5,4	9,3	1,1	*
Karlovarský kraj	2,2	12,0	7,1	*
Ústecký kraj	4,3	14,2	4,4	*
Liberecký kraj	4,7	3,6	1,6	***
Královéhradecký kraj	3,5	2,8	0,8	***
Pardubický kraj	2,6	2,3	0,6	***
kraj Vysočina	2,0	2,1	0,4	***
Jihomoravský kraj	9,0	7,9	5,3	*
Olomoucký kraj	1,7	2,6	0,8	***
Zlínský kraj	0,9	1,4	0,7	***
Moravskoslezský kraj	1,2	7,7	1,3	*

Pozn.: *vybraný kraj, ***nevybraný kraj

Zdroj: CIS ČSÚ k 31. 12. 2014 (údaje nezahrnují cizince s platným azylem na území ČR), zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie

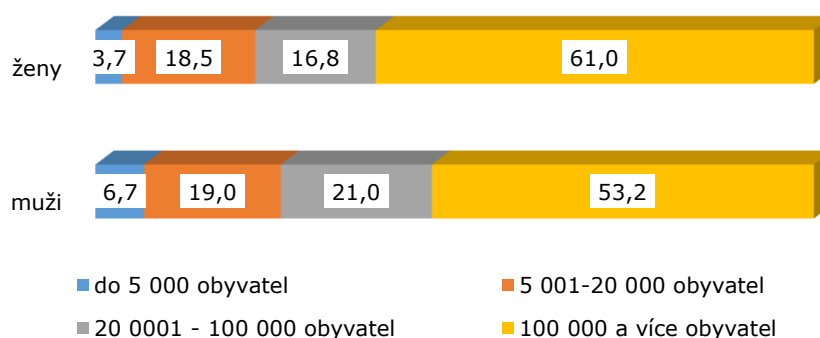
Zastoupení jednotlivých vybraných krajů dle počtu respondentů znázorňuje následující tabulkový přehled. V rámci rozboru dat bylo dále pracováno s tříděním zkoumaného souboru podle místa bydlení respondentů na podskupiny respondentů bydlících v sídlech nad a pod 100 tisíc obyvatel - viz výše v textu této podkapitoly nebo na podskupiny respondentů bydlících na území hl. města Prahy či ostatních krajích.

Tabulka č. 19 **Struktura zkoumaného souboru podle mapovaných krajů**

kraj	N	%
Hl. město Praha	599	49,1
Středočeský kraj	193	15,8
Jihomoravský kraj	118	9,7
Ústecký kraj	111	9,1
Plzeňský kraj	91	7,5
Královéhradecký kraj	57	4,7
Moravský kraj	50	4,1
celkem	1 219	100,0

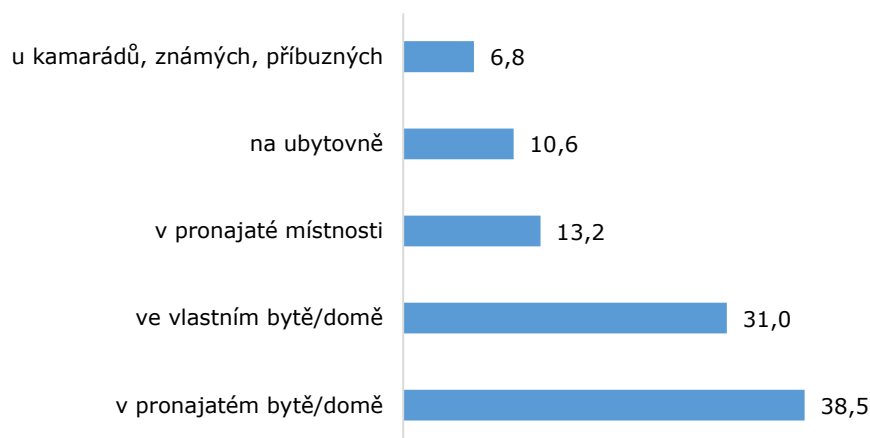
Dle údajů CIS k 31. 6. 2016 v Hlavním městě Praha žily přibližně dvě pětiny všech cizinců z třetích zemí žijících na území ČR, přičemž podíl cizinců žijících v Hlavním městě Praha z jejich celkového počtu byl vyšší u žen. V důsledku toho byl v Praze - oproti situaci v celé ČR - podíl mužů a žen více vyrovnaný. Na základě rozboru dat zkoumaného souboru lze konstatovat, že distribuce cizinců zkoumaného souboru mezi sídly do a pod 100 tisíc obyvatel se podle pohlaví lišila. Muži se více podíleli na distribuci osídlení ve městech do 100 tisíc obyvatel než ženy, kterých necelá třetina uvedla, že bydlí ve městech nad 100 tisíc obyvatel - grafické znázornění viz níže.

Graf č. 10 **Distribuce pohlaví respondentů podle velikosti místa bydlení (v %)**

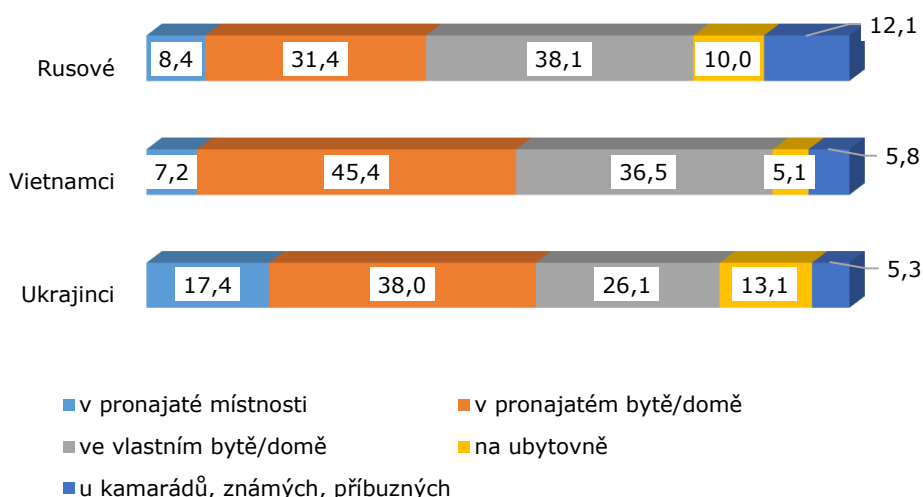
Podle typu bydlení bydleli respondenti nejčastěji v pronajatém domě či bytě (38,5 %). Necelá třetina uvedla, že bydlí ve vlastním domě či bytě. V pronajaté místnosti bydlelo celkem 13,2 % a 6,8 % u kamarádů, známých či příbuzných. Cca každý desátý respondent bydlel na ubytovně. Necelé jedno procento respondentů typ bydlení neuvedlo.

Graf č. 11 **Typ bydlení respondentů** (v %, N=1209)

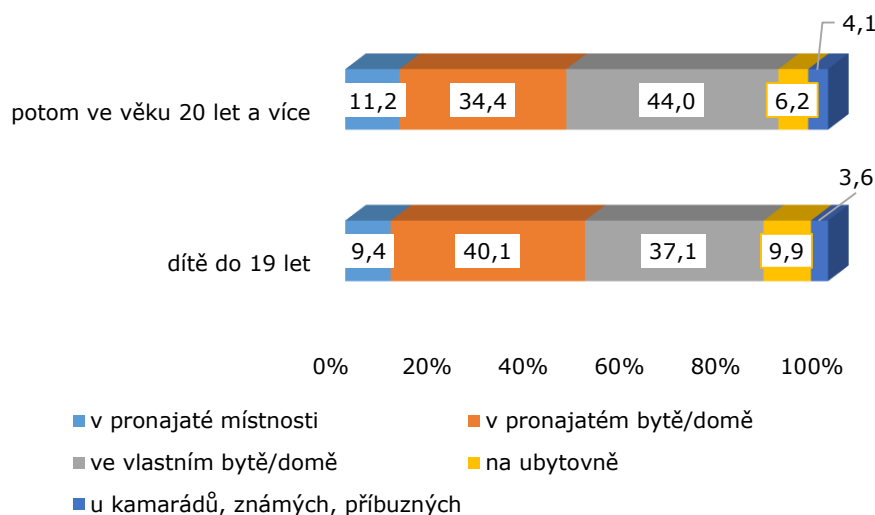
Problém bydlení na ubytovnách se výrazněji týkal mužů - tímto způsobem bydlel cca každý sedmý respondent - muž, respondentka cca každá patnáctá. Co se týče bydlení tzv. „ve vlastním“, byla situace již vyrovnanější, ale přece jenom odlišná. Ve vlastním domu či bytě bydlel každý cca čtvrtý muž a každá třetí žena. Bydlení na ubytovnách se nejméně dotýkalo Vietnamců, naopak převažovalo u Ukrajinců. Vzhledem k vyššímu zastoupení mladých (převážně studujících) osob bylo bydlení u kamarádů či známých více zastoupené u respondentů s ruským státním občanstvím - detailněji viz následující graf.

Graf č. 12 **Způsob bydlení respondentů podle státní příslušnosti** (v %, N=1209)

Tříděním dat bylo dále zjištěno, že osoby s dětmi ve věku 19 let a méně bydlely zejména v pronajatém bytě či domě (40,1 %) nebo ve vlastním bytě či domě (37,1 %). Respondenti se staršími potomky ve věku 20 let a více signifikantně častěji bydleli ve vlastním typu obydlí (44,0 %) - viz následující grafické znázornění.

Graf č. 13 **Způsob bydlení respondentů s potomky ve věku 19 a méně let (N=394) a ve věku 20 let a více (N=241)***

* Pozn. Graf znázorňuje identifikaci potomka daných kategorií a způsobu bydlení, nikoliv bydlení potomka v domácnosti respondenta.

Celkem 391 respondentů uvedlo, že s nimi jejich děti bydlely v jedné domácnosti. Ve většině případů (87 %) se jednalo o respondenty v manželském svazku, dále o rozvedené (6,4 %), svobodné (2,8 %), vdovce a vdovy 2,3 % a v poslední řadě druhy a družky (1,5 %). V jedné domácnosti s respondenty bydlely zejména děti do věku 19 let a méně (tuto variantu uvedly necelé tři čtvrtiny respondentů 71,7 %). Více než čtvrtina respondentů žila ve společné domácnosti s potomkem starším 20 let (27 %). Naprostá většina z nich bydlela v pronajatém (45,4 %) či vlastním (48,5 %) domě/bytě. V pronajaté místnosti bydleli respondenti spolu se svými potomky spíše ojedinelé (2,6 % - bylo uvedeno 9 dětí ve věku 19 a méně let), rovněž tak na ubytovnách (1,8 % - 6 dětí uvedené věkové kategorie) či u kamarádů nebo známých (1,7 % - 4 děti). Společné bydlení s dětmi ve věku méně než 20 let v pronajaté místnosti či ubytovně uváděli spíše Ukrajinci, u Vietnamců to bylo spíše bydlení u kamarádů či známých. Vesměs se ovšem jednalo o ojedinelé případy, které nelze jakkoliv zobecnit ve vztahu k jednotlivým zkoumaným státním příslušnostem cizinců.

V rámci zkoumaného souboru byly identifikovány osoby uvádějící děti do věku 19 let a méně bydlící na ubytovnách (N=39). Ve většině případů šlo o Ukrajince, méně již o Vietnamce, ojedinelý případ byl z Ruska. Byly to rozvedené osoby - muži (N=27) ve věku cca 40 let, spíše vyučení v oboru, bydlící spíše mimo Prahu, v městských sídlech do 100 tisíc obyvatel. Dítě ve věku 19 a méně let bydlící na ubytovně v jedné domácnosti s rodičem uvedlo 6 respondentů - 4 ženy a 2 muži, převážně z Ukrajiny, jeden případ z Vietnamu. Všechny tyto případy pocházeli mimo území Hlavního města Prahy a z měst do 100 tisíc obyvatel. Děti takto bydlící byly ve věku 10 let (3x), 17, 18 a 19 let.

6. Pobyt v České republice

Po úvodních a základních filtrovacích otázkách byla pozornost respondentů zaměřena na jejich představy o trvalém životě na území České republiky (Q2). Respondenti měli možnost v rámci baterie otázek vyjádřit svůj názor na to, v jaké míře mají oni sami a dle jejich představ i jejich vybraní rodinní příbuzní zájem trvale žít v ČR. Alternativní možnost k trvalému pobytu mimo území České republiky nebyla zjišťována. Z rozboru byli odstraněni respondenti, kteří vyjádřili názor, že se jich konkrétní typ osoby netýká. Rozborem dat bylo zjištěno, že o trvalý pobyt v ČR projevila zájem většina respondentů, kteří obdobný zájem předpokládali i u svých nejbližších příbuzných. Osobní zájem žít v České republice trvale projevily celkem více než čtyři pětiny (84,9 %) všech respondentů. Více než tři čtvrtiny z nich (78,2 %) předpokládaly, že i jejich partneři/manželé by chtěli žít v ČR trvale. Budoucnost svých dětí v ČR předpokládaly necelé tři čtvrtiny z nich (71,3 %) - nutno ovšem připomenout, že v daném případě se jedná o skupinu dětí = potomků věkově velmi variabilní. Předpoklad rodičů dětí do 30 let jejich věku, že jejich děti budou trvale žít v ČR, byl ještě vyšší (srovnání dle indexů: Ukrajina=0,76, Vietnam=0,91, Rusko=0,84). Budoucnost svých rodičů v ČR předpokládala necelá třetina dotázaných (31,5 %, index=0,49). Rovněž v tomto případě se ovšem jednalo o poměrně věkově rozmanitou skupinu posuzovaných osob - terénního šetření se zúčastnily i osoby ve věku od 15 let. V případě respondentů ve věku 15 až 25 let dosahoval index předpokladu vyšší hodnoty UKR=0,71, VIET=0,79, RUS=0,70. Detailněji viz následující tabulka č. 20 a 21.

Tabulka č. 20 **Osobní zájem respondentů a předpokládaný zájem jejich rodinných příslušníků žít trvale v ČR**

typy osob	index*	určitě ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	nevím	N
		%					
osobně	0,86	66,1	18,8	9,5	3,5	2,1	1 219
partner/ka	0,80	63,9	14,0	6,7	8,6	6,9	841
děti	0,75	57,6	13,7	8,0	11,2	9,4	774
rodiče	0,49	20,7	10,8	17,3	45,2	5,9	1017
vnoučata	0,43	30,7	6,4	7,2	17,4	38,3	345
prarodiče	0,31	7,5	2,9	12,9	61,0	15,7	510

Pozn.: *Index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0,00 až 1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu 1=1, 2=0,75, 3=0,5, 4=0,25, bez odpovědi=0.

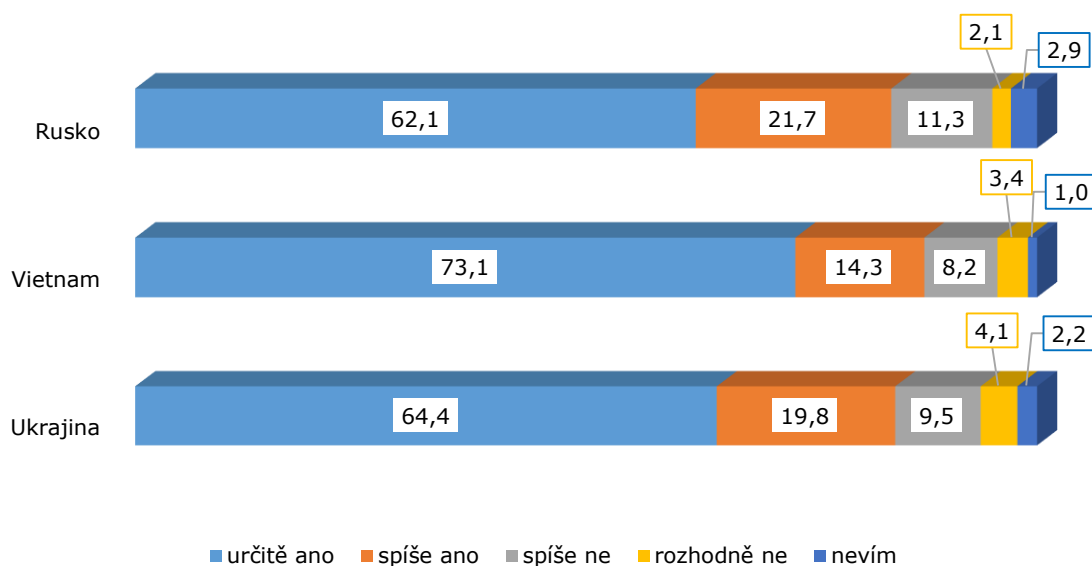
Tabulka č. 21 **Osobní zájem respondentů a předpokládaný zájem jejich rodinných příslušníků žít trvale v ČR podle státních příslušností**

	osobně	rodiče*	děti	prarodiče	vnoučata	partner/ka
Ukrajina	0,85	0,46	0,70	0,29	0,41	0,78
Vietnam	0,89	0,55	0,86	0,30	0,51	0,85
Rusko	0,84	0,50	0,72	0,39	0,40	0,78

Pozn.: * zahrnuje širokou věkovou škálu rodičů, tj. úměrně tomu je snížení indexu

Mezi respondenty mapovaných státních příslušností byly identifikovány statisticky významné rozdíly, ovšem pouze v rámci míry rozhodnutí mezi „rozhodně ano“ a „spíše ano“. Rovněž v tomto výzkumu se potvrdil výrazný zájem Vietnamců žít na území ČR spolu s jejich rodinnými příslušníky, kdy pevné rozhodnutí (pro daný čas) žít v ČR trvale deklarovali zejména Vietnamci (73,1 %) - viz následující graf.

Graf č. 14 **Zájem respondentů žít v ČR trvale** (v %, N=1217)

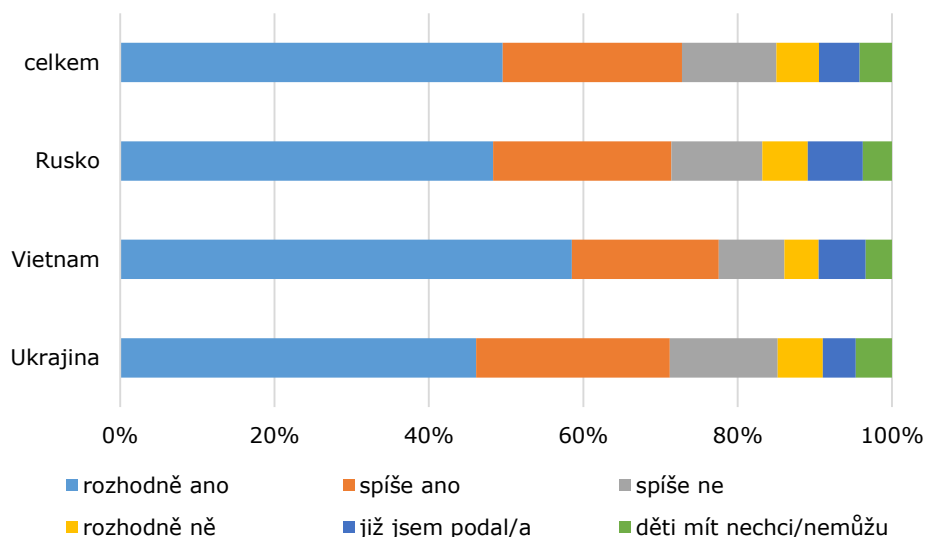

Z výše uvedených zjištění lze konstatovat, že Vietnamci, Ukrajinci i Rusové předpokládali trvalý pobyt v ČR nejen u své osoby, ale i osob jim rodinně blízkých, a to nejen u svých životních partnerů a dětí, rodičů/prarodičů, ale i vnoučat. V případě rodičů/prarodičů mohou být určujícími faktory pravděpodobně pobyt těchto rodinných příbuzných v ČR nebo mimo území ČR, jejich věk a finanční zajištění rodiny. V případě vnoučat nebyli často respondenti schopni vyslovit jasný předpoklad a klonili se k odpovědi „nevím“. Lze předpokládat, že přihlídlí k rozhodovacímu právu rodičů vnoučat nebo jednoduše neměli jasnou představu.

Pomocí transformace proměnné osobního zájmu respondentů žít na území ČR trvale na dvě varianty „ano“ a „ne“ byl testován vztah délky pobytu s rozhodnutím respondenta žít trvale v ČR. Do ukončení šesti let pobytu bylo respondentů s předpokladem nezůstat žít v ČR trvale významně více, po této době respondentů s tímto názorem již ubývalo. Nejméně byli zastoupeni mezi respondenty s pobytem deset let a více.

Respondentům byla položena otázka, zda by v budoucnu podali žádost o občanství pro své děti. Ačkoliv šlo u části respondentů pouze o tzv. hypotetickou otázku, lze konstatovat následující: převážná většina respondentů by žádost o občanství ČR pro své děti podala, nejpevněji byli rozhodnuti Vietnamci - viz graf níže.

Graf č. 15 **Úvaha o podání žádosti o občanství ČR pro dítě** (v %, N=1213)

Dále lze z odpovědí respondentů interpretovat, že o občanství pro své potomky zažádali hlavně Rusové (7,1 %), následně Vietnamci (6,1 %), nejméně Ukrajinci (4,3 %). Skupina respondentů, kteří děti nechtějí nebo je mít nemohou, tvořila 4,2 %.

6.1 Postavení na trhu práce

V posledním čtvrtroku 2016 činila míra celkové zaměstnanosti²³ v ČR 58,1 %, obecná míra nezaměstnanosti²⁴ představovala 3,6 % a míra celkové ekonomické aktivity²⁵ byla 60,2 %.²⁶ Podle rozborů ČSÚ rostla v daném období zaměstnanost žen rychleji než zaměstnanost mužů.²⁷

Postavení cizinců na českém trhu práce má svá dlouhodobá specifika. Obzvláště zaměstnanost Ukrajinců, Vietnamců a Rusů má ve vztahu k celkové distribuci zaměstnání na českém trhu práce své typické disproporce a těmi jsou výrazné kumulace výkonu zaměstnání ve službách a prodeji (12 912 cizinců, tj. 17 % na celkové zaměstnanosti cizinců) a v pomocných a nekvalifikovaných činnostech (25 098 cizinců, tj. 33 % na celkové zaměstnanosti cizinců).²⁸ V rámci výzkumu byla

²³ Míra zaměstnanosti = podíl počtu zaměstnaných na počtu všech osob 15letých a starších (metodika VŠPS).

²⁴ Obecná míra nezaměstnanosti = podíl počtu nezaměstnaných na celkové pracovní síle obyvatelstva (tj. součtu zaměstnaných osob v hlavním zaměstnání a nezaměstnaných osob) - metodika VŠPS.

²⁵ Míra ekonomické aktivity = podíl pracovní síly (zaměstnaných a nezaměstnaných) na počtu všech osob starších 15 let.

²⁶ data VŠPS ČSÚ dostupné na internetovém odkazu (Zdroj: https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost_nezamestnanost_prace)

²⁷ (Zdroj: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-4-ctvrtlet-2016>)

²⁸ (Zdroj: únor 2016, data ÚP ČR)

proto pozornost zaměřena na zmapování aktuálního postavení respondentů na českém trhu práce. V rámci vytvořené baterie otázek P1a P2 měli respondenti možnost uvést a) své aktuální ekonomické postavení, b) své ekonomické postavení v zemi původu, pokud v zemi původu žili. Srovnáním získaných dat byla zmapována vertikální mobilita respondentů z trhu práce v zemi původu na český trh práce.

Také v případě tohoto výzkumu byly potvrzeny výrazné difference ve struktuře zaměstnanosti Ukrajinců, Vietnamců a Rusů, a to zejména ve vysokém zastoupení všech skupin cizinců ve službách a obchodě, přičemž u Vietnamců tito pracovníci tvořili až 78,4 % všech respondentů z Vietnamu, kteří uvedli své současné zaměstnání. Zároveň s uvedenými skutečnostmi nutno upozornit naopak na neočekávaně nízké procento Vietnamců mezi pomocnými a nekvalifikovanými dělníky (4,3 % - tj. pod celostátním průměrem). Na základě zkušeností z předcházejících výzkumů lze konstatovat, že Vietnamci sami sebe hodnotí jako obchodníky či pracovníky ve službách, a to i v případě, že jejich zaměstnání spadá spíše do kategorie pomocných a nekvalifikovaných zaměstnání (např. vybalování a doplňování zboží, úklid v prodejnách krajanů, pomocné práce v rámci rodinného podniku atd.). Je vhodné tudíž pracovat s předpokladem, že nezanedbatelná část Vietnamců sama sebe zařadila do služeb a obchodu, ve skutečnosti ovšem patřili mezi pomocné a nekvalifikované dělníky. Struktura zaměstnanosti Ukrajinců na českém trhu práce je rovněž velmi zatížená jejich působením v nekvalifikovaných zaměstnáních zejména ve stavebnictví, úklidu či při skladování zboží apod. Detailnější vzhled do strukturálních rozdílů zaměstnanosti podle charakteru vykonávaných zaměstnání jednotlivých státních příslušností respondentů ve srovnání se strukturou celkové zaměstnanosti obsahuje následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 22 Klasifikace vykonávaných zaměstnání na českém trhu práce podle ISCO, srovnání předběžných výsledků VŠPS za čtvrté čtvrtletí 2016* a výsledků výzkumu (v %, N=997, N_{ukr}=595, N_{viet}=232, N_{rus}=170)**

CZ - ISCO	hlavní třída	VŠPS	zkoumaný soubor	Ukrajina	Vietnam	Rusko
zákonodárci a řídící pracovníci	1	5,4	1,2	0,5	1,7	2,9
specialisté	2	15,1	4,2	3,7	2,2	8,8
techničtí a odborní pracovníci	3	11,0	7,7	7,9	1,7	15,3
úředníci	4	9,2	3,4	2,7	2,2	7,6
pracovníci ve službách a prodeji	5	15,4	41,0	29,6	78,4	30,0
kvalifikovaní dělníci v zemědělství***	6	1,2	2,5	3,0	1,3	2,4
řemeslníci a opraváři	7	17,2	14,6	20,0	3,4	11,2
obsluha strojů a zařízení	8	13,6	10,0	12,6	4,7	8,2
pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	9	5,6	15,2	20,0	4,3	13,5
nezjištěno		.	-	-	-	-
zaměstnanci v ozbrojených silách	0	0,3	-	-	-	-
celkem		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pozn. * Struktura celkové zaměstnanosti na českém trhu práce kromě zaměstnanců v ozbrojených silách.

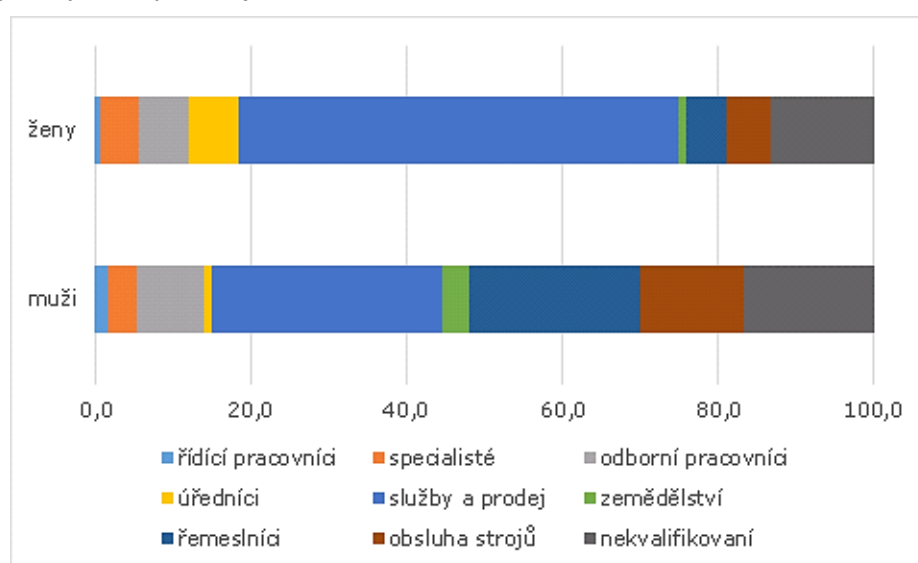
** Použita klasifikace ISCO s aktualizací pro rok 2014 in <https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace-zamestnani-cz-isco>.

*** Celý název hlavní třídy 6: kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství.

Zaměstnanost žen zkoumaných státních příslušností je také, stejně jako zaměstnanost mužů-cizinců, ovlivněna celkovou strukturou zaměstnanosti cizinců. Více žen-cizinek než mužů v době výzkumu pracovalo zejména v obchodě a ve službách

(56,3 % žen : 29,4 % mužů), v administrativě (6,5 % žen : 1,1 % mužů), v případě tohoto výzkumu mírně ženy převyšovaly i mezi specialisty (4,9 % ženy : 3,7 % muži). Muži naopak převažovali v řídicích pozicích (0,7 % ženy : 1,6 % muži), mezi odbornými pracovníky (6,5 % ženy : 8,7 % muži), v zemědělských profesích (1,2 % ženy : 3,5 % muži), mezi řemeslníky (5,1 % ženy : 21,9 % muži), při obsluze strojů a zařízení (5,8 % ženy : 13,3 % muži) a také v nekvalifikovaných a pomocných zaměstnáních (13,2 % ženy : 16,8 % muži). Grafické znázornění struktury zaměstnanosti mužů a žen zkoumaného souboru - viz následující graf.

Graf č. 16 **Struktura zaměstnanosti mužů a žen zkoumaného souboru podle vykonávaného zaměstnání v ČR (ISCO-CZ)** (v %, N_{muži}=565, N_{ženy}=432 - počítáno pouze z platných odpovědí)

Jak již bylo uvedeno výše, jedním z cílů dotazníku bylo získat data, která by vypovídala o změně ekonomického postavení cizinců a zaměstnání před jejich odchodem ze země původu a v současnosti. Srovnáním struktury zaměstnanosti respondentů podle klasifikace zaměstnání ISCO-CZ a dalších kategorií určujících ekonomické postavení osob na trhu práce bylo možné získat představu o vertikální mobilitě podle ekonomické aktivity a zaměstnání. Lze vyslovit předpoklad, že největší možnost udržet si kvalifikaci na českém trhu práce měli kvalifikovaní řemeslníci. Dále si svou kvalifikaci častěji udrželi i odborní pracovníci, specialisté, řídicí pracovníci a pracovníci při obsluze strojů a zařízení, ne už ale v takové míře. Přesunem z jiných kvalifikačně náročnějších zaměstnání při hledání uplatnění na českém trhu práce nacházeli respondenti mnohem častěji pracovní uplatnění ve službách a prodeji, obsluze strojů a zařízení nebo v rámci výkonu nekvalifikovaných a pomocných prací. Srovnáním změn podílů jednotlivých tříd zaměstnání vykonávaných respondenty v zemi původu a v současnosti byl vytvořen grafický přehled vzestupů a poklesů zaměstnanosti respondentů v jednotlivých třídách zaměstnání a také v jejich ekonomickém postavení. Respondenti, kteří byli v zemi původu nezaměstnaní, našli na našem trhu práce pracovní uplatnění. Pracovní uplatnění zde našli i studenti, kteří zde již ve studiu nepokračovali. Starobní či invalidní důchodci své zařazení neměli, lze předpokládat, že budou do ČR přicházet trávit důchod se svými rodinami, které odešly žít do České republiky. Struktura zaměstnanosti před odchodem ze země původu ve

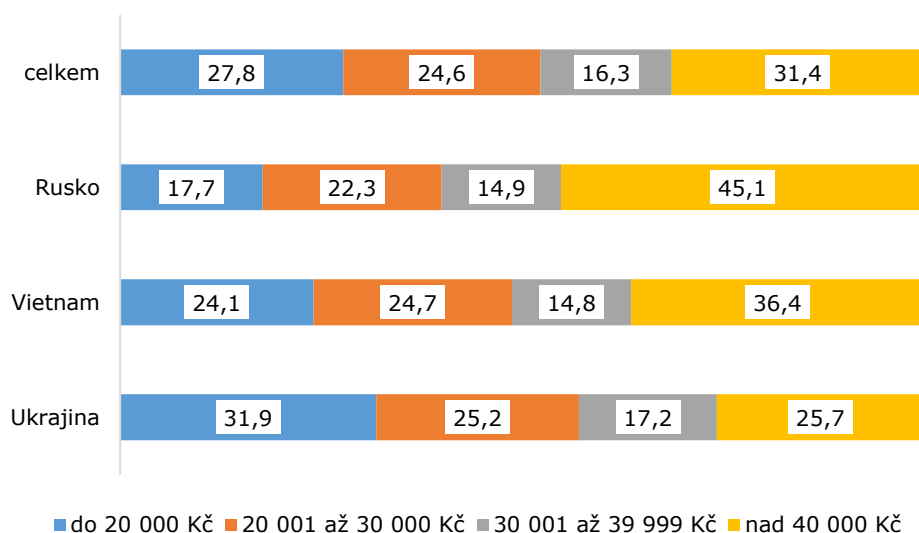
srovnání se stavem v současnosti byla nejvíce změněná u Vietnamců, následně u Ukrajinců, méně však u Rusů. Lze také vyslovit předpoklad, že ženy měnily profesi častěji, než tomu bylo u mužů. Detailněji viz následující grafické znázornění poklesů a vzestupů jednotlivých kategorií zaměstnání a ekonomického postavení respondentů v třídění podle jednotlivých mapovaných států a podle pohlaví.

Tabulka č. 23 **Srovnání změny struktury zaměstnání a vybraných kategorií ekonomického postavení respondentů v zemi původu a v současnosti (v p. b.)**

zkoumaný soubor celkem N = 1149			Vietnam N = 249		
řídící pracovníci		0,3	řídící pracovníci		0,4
specialisté		-1,5	specialisté		-0,8
odborní pracovníci		-1,7	odborní pracovníci		-3,2
úředníci		-6,4	úředníci		-2,8
služby a prodej		19,1	služby a prodej		45,0
zemědělství		-3,1	zemědělství		-4,4
řemeslníci		1,4	řemeslníci		-6,0
obsluha strojů		2,6	obsluha strojů		0,4
nekvalifikovaní		5,8	nekvalifikovaní		-5,6
studium		-12,1	studium		-17,3
v domácnosti, na mateřské/rodičovské dovolené		0,1	v domácnosti, na mateřské/rodičovské dovolené		-1,6
nezaměstnaný		-5,2	nezaměstnaný		-4,0
důchodci		0,5	důchodci		0,0
Ukrajina N = 669			Rusko N = 231		
řídící pracovníci		-0,3	řídící pracovníci		1,7
specialisté		-2,2	specialisté		0,0
odborní pracovníci		-0,6	odborní pracovníci		-3,4
úředníci		-7,5	úředníci		-7,3
služby a prodej		11,6	služby a prodej		13,1
zemědělství		-2,8	zemědělství		-2,6
řemeslníci		4,1	řemeslníci		1,8
obsluha strojů		3,2	obsluha strojů		3,5
nekvalifikovaní		10,8	nekvalifikovaní		3,9
studium		-11,3	studium		-8,6
v domácnosti, na mateřské/rodičovské dovolené		0,6	v domácnosti, na mateřské/rodičovské dovolené		0,5
nezaměstnaný		-6,1	nezaměstnaný		-3,9
důchodci		0,5	důchodci		1,3
muži celkem N = 614			ženy celkem N = 535		
řídící pracovníci		0,7	řídící pracovníci		-0,2
specialisté		-0,8	specialisté		-2,4
odborní pracovníci		-3,2	odborní pracovníci		-0,1
úředníci		-4,3	úředníci		-8,7
služby a prodej		13,4	služby a prodej		23,3
zemědělství		-4,1	zemědělství		-2,3
řemeslníci		0,6	řemeslníci		1,1
obsluha strojů		2,3	obsluha strojů		2,0
nekvalifikovaní		7,0	nekvalifikovaní		3,0
studium		-7,6	studium		-10,5
v domácnosti, na mateřské/rodičovské dovolené		-0,3	v domácnosti, na mateřské/rodičovské dovolené		0,6
nezaměstnaný		-4,0	nezaměstnaný		-6,5
důchodci		0,3	důchodci		0,7

V rámci bloku zaměřeného na mapování příjmové situace respondentů a jejich domácností v ČR bylo rozborem dat zjištěno, že celkový průměr rodin respondentů žijících v jedné domácnosti činil 32 610 Kč, medián 30 000 Kč. Proměnná „příjem domácnosti“ měla normální rozdělení, shodně tomu bylo v případě třídění Ukrajinců a Rusů. Příjem domácnosti neuvedla čtvrtina respondentů. Průměrný příjem rodin Ukrajinců činil cca 30 000 Kč, Vietnamců cca 33 000 Kč a Rusů 37 000 Kč. Příjmově v nejlepší situaci byly domácnosti ruských respondentů, cca polovina jejich domácností měla příjmy ve výši 40 tisíc a více Kč. V případě vietnamských respondentů se v této příjmové hladině pohybovala více než třetina domácností a v případě ukrajinských respondentů čtvrtina.

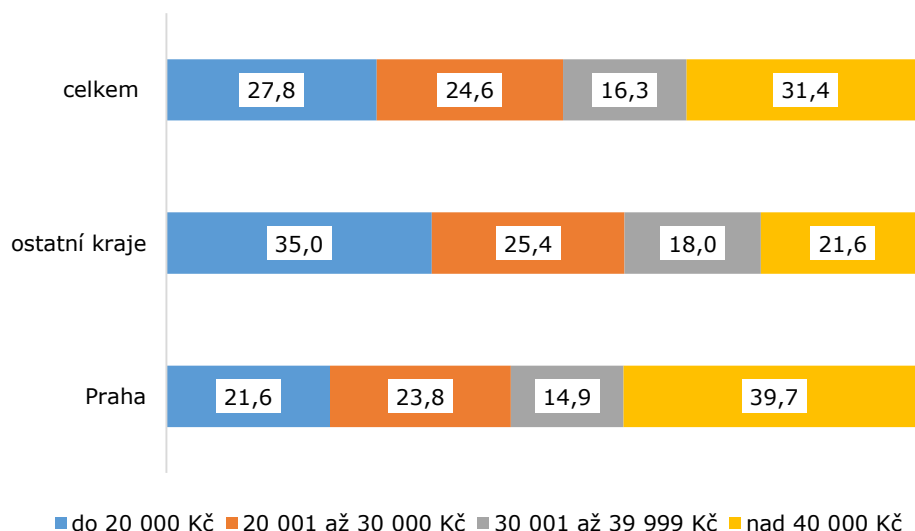
Graf č. 17 **Srovnání struktury příjmu domácností respondentů podle státní příslušnosti** (v %, N=908)

Z jiné perspektivy lze také konstatovat, že dvě třetiny ukrajinských domácností disponovaly příjmem méně než 40 tisíc Kč. Příjmy domácností svobodných nebo ovdovělých osob představovaly cca 25 000 Kč. Příjmy rozvedených osob činily cca 23 000 Kč.

Domácnosti rodin respondentů v Praze vykazovaly průměrně vyšší příjmy než domácnosti respondentů v ostatních šesti mapovaných krajích. Více než třetina domácností respondentů bydlících v jiném kraji než Hl. město Praha spadala do příjmové hladiny do 20 tisíc Kč.

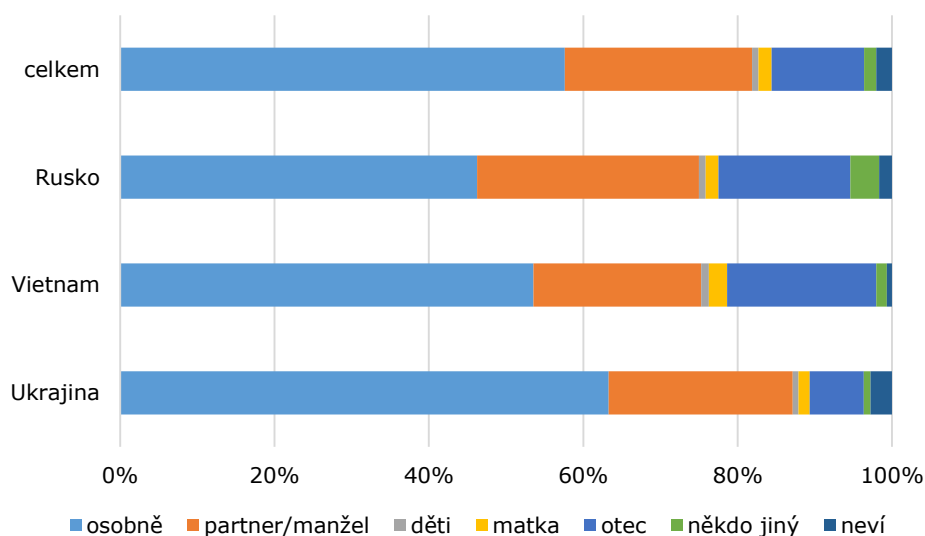
Graf č. 18 **Srovnání struktury příjmu domácností respondentů v Praze a ostatních krajích** (v %, N=908)

6.2 Příjmová a ekonomická situace

V rámci mapování příjmové situace respondentů a jejich domácností byla pozornost dále zaměřena na identifikaci hlavního zdroje financí domácností respondentů. Respondenti měli v rámci otázky P4 možnost výběru hlavního přispěvatele do finančního rozpočtu domácnosti: on sám/sama, partner/ka, manžel/ka nebo druh či družka, děti, matka nebo otec, popřípadě někdo další. Největšími přispěvateli do financování domácností, ve kterých žili, byli respondenti z Ukrajiny (63,3 %), nejméně naopak Rusové (43,3 %) s vyšším podílem financování ze strany životního partnera (28,8 %) nebo v případě studentů - ze strany rodičů (18,8 %). V rámci párového soužití byli hlavními živiteli jednoznačně muži - ženatí (90,8 % ženatých respondentů, 89,3 % druhů : 16,2 % vdaných žen, 7,4 % družek). Obdobně vysoká míra odpovědnosti zajištění příjmu domácností byla zjištěna i u osob rozvedených (cca 80 %). Největší finanční zátěž z hlediska zajištění financí pro domácnost byla na ukrajinských ženách (38,0 %), nejmenší na ruských ženách (25,7 %).

Graf č. 19 **Hlavní finanční zajištění domácností respondentů** (v %, N=1219)

Na hlavním financování domácností se dále podíleli sourozenci, spolubydlíci či kamarádi nebo jiný rodinný příslušník.

Pro ucelenější představu o ekonomické situaci respondentů a jejich domácností byla pozornost věnována i výdajové stránce domácností. V navazující otázce P6 měli respondenti možnost pomocí škály 1 = „ano, pohodlně“ až 4 = „rozhodně nestačí“ zhodnotit relaci finančních příjmů jejich domácnosti vůči vybraným šesti položkám tvořícím součást rozpočtu většiny domácností v ČR:

- strava,
- bydlení,
- ošacení,
- náklady na cestu do práce,
- náklady spojené s docházkou dětí do školy,
- náklady spojené s trávením volného času.

Nejmenší zátěží bylo dle vyjádření respondentů financování zajištění stravy pro domácnost. Data obsažená v níže uvedeném tabulkovém přehledu vypovídají o tom, že náklady na ošacení, financování cest do práce a zejména bydlení již představovaly finanční obnosy, které respondenti a jejich domácnosti zvládali hradit s menšími obtížemi. Největší obtíže představovaly náklady spojené s trávením volného času. Hrazení volnočasových aktivit představovalo zátěž pro cizince i v předcházejícím výzkumu (VÚPSV, v. v. i., 2015, s. 39-40).

Tabulka č. 24 **Hodnocení dostatečnosti příjmů domácnosti v relaci na vybrané výdaje** (řazeno sestupně podle hodnoty indexu*, odpovědi v %** N=1219)

stupně škály: 1 = ano pohodlně, 2 = ano, ale s menšími obtížemi, 3 = spíše nestačí, je to na hraně, 4 = rozhodně nestačí, v %***	index*	1	2	3	4	nevím
strava	0,91	72,8	22,0	4,1	0,3	0,7
ořacení	0,88	65,5	24,8	7,4	0,8	1,5
náklady na cestu do práce	0,88	68,2	22,6	4,8	0,6	3,9
bydlení	0,87	59,8	29,9	8,2	0,9	1,2
náklady spojené s trávením volného času	0,82	49,3	24,7	14,4	4,8	6,9
náklady spojené s docházkou dětí do školy	0,67****	62,8	27,3	9,8	2,5	0,0

Pozn.: * index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (1= ano, pohodlně, 0 = rozhodně nestačí); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, bez odpovědi=0, ** celé znění vybraných hypotetických výroků, viz text nad uvedeným tabulkovým přehledem, *** součet % v řádcích = 100 %. **** Počítáno u respondentů s dítětem ve věku 19 a méně let (N=341).

Nejmenší obtíže zvládat výdaje svých domácností měli dle vyjádření respondentů Rusové. S menšími obtížemi se potýkali Vietnamci a Ukrajinci. Zvládání hradit náklady volnočasových aktivit představovalo největší zátěž právě pro Ukrajince. Obtíže s financováním školní docházky dětí do 19 let u Rusů a Vietnamců lze vysvětlit oblibou Rusů a Vietnamců v soukromých školách, které se navíc mohou vyskytovat dále od bydliště.

Tabulka č. 25 **Problémy s úhradou vybraných výdajů podle státní příslušnosti**

výdaje/index*	Ukrajinci	Vietnamci	Rusové
strava	0,91	0,90	0,95
bydlení	0,85	0,86	0,90
ořacení	0,86	0,87	0,93
náklady spojené s cestou do práce	0,87	0,85	0,91
náklady spojené s docházkou dětí do školy	0,73	0,34	0,35
náklady spojené s trávením volného času	0,79	0,85	0,86

Pozn.: Pozn.: * index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (1= ano, pohodlně, 0 = rozhodně nestačí); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, bez odpovědi=0

Dále bylo zjištěno, že osoby, které se z různých důvodů (většinou ekonomických) nerozhodly pro trvalý pobyt v ČR, měly obtíže zvládat výdaje svých domácností kromě stravy.

7. Vztah ke společnosti České republiky a vztah k zemi původu

Česká republika představuje pro cizince a jejich rodiny nový domov, novou vlast v prostředí a podmínkách, ve kterých budou žít nejenom oni, ale měli by zde žít a podílet se na rozvoji společnosti i jejich potomci. V rámci výzkumné oblasti zaměřené na mapování specifik vztahu Ukrajinců, Vietnamců a Rusů byla proto postavena výzkumná otázka míry akceptace majority, jejich zvyků a způsobu života. Pro tyto potřeby byla vytvořena baterie otázek D4, v rámci které měli respondenti možnost vyjádřit míru souhlasu či nesouhlasu s uvedenými výroky o dětech. Odpovídat mohli i respondenti, kteří děti neměli. Uvedeno bylo následujících sedm výroků:

- Chtěl/a bych, aby moje děti vyrůstaly jako Češi.
- Vadilo by mi, kdyby si moje dítě vzalo Čecha/Češku.
- Chtěl/a bych, aby moje děti zachovávaly zvyky z mé země původu.
- Chtěl/a bych, aby moje děti navštěvovaly české školy.
- Chtěl/a bych, aby moje děti mluvily dobře českým jazykem.
- Chtěl/a bych, aby moje děti měly kamarády hlavně z komunity krajanů.
- Mým rodičům by vadilo, kdybych si vzal/a Čecha/Češku.

Respondenti měli možnost vyjádřit souhlas či nesouhlas s výroky pomocí škály 1 = určitě ano až 4 = rozhodně ne, nebo zvolit variantu nevím. V následujícím tabulkovém přehledu jsou zaznamenány výroky seřazené v pořadí podle hodnoty indexu souhlasu s výrokem.

Tabulka č. 26 **Vyjádření souhlasu či nesouhlasu s vybranými hypotetickými výroky o dětech respondentů** (řazeno sestupně podle hodnoty indexu*, odpovědi v %** N=1219)

stupně škály: 1 = určitě ano, 2 = spíše ano, 3 = spíše ne, 4 = rozhodně ne, v %	index*	1	2	3	4	nevím
Chtěl/a bych, aby moje děti mluvily dobře českým jazykem	0,85	66,2	20,4	5,1	1,8	6,5
Chtěl/a bych, aby moje děti navštěvovaly české školy	0,80	58,7	22,9	7,1	3,7	7,6
Chtěl/a bych, aby moje děti vyrůstaly jako Češi	0,71	40,9	27,4	16,5	6,4	8,8
Chtěla bych, aby moje děti zachovávaly zvyky z mé země původu	0,66	24,3	40,0	20,0	6,6	9,1
Chtěla bych, aby moje děti měly kamarády hlavně z komunity krajanů	0,55	13,0	30,3	31,7	13,0	11,9
Vadilo by mi, kdyby si moje dítě vzalo Čecha/Češku	0,38	5,7	10,6	23,3	51,1	9,3
Mým rodičům by vadilo, kdybych si vzala Čecha/Češku	0,38	7,7	12,6	20,7	41,0	18,0

Pozn.: * index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (**0 = rozhodně nesouhlasí, 1 = rozhodně souhlasí**); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, bez odpovědi=0, ** celé znění vybraných hypotetických výroků, viz text nad uvedeným tabulkovým přehledem, ***součet % v řádcích = 100 %

Na základě uspořádání zaznamenaných odpovědí respondentů lze konstatovat, že respondenti vnímali potřebu znalosti českého jazyka jako důležitou skutečnost, obdobně tomu bylo v případě vyjádření se k českým školám. Na základě seřazení a struktury výsledných zjištění v tabulce výše lze předpokládat, že cizinci spíše pozitivně vyjadřovali svůj vztah k Čechům, zároveň si však většina z nich přála udržovat zvyky ze země původu. Způsob výchovy dětí či podmínky společnosti, v jakých v rámci české společnosti děti vyrůstají, již tak ze strany respondentů oceňován nebyl. S výrokem, zda by si přáli, aby jejich děti vyrůstaly jako Češi, nesouhlasila téměř polovina respondentů. Nesouhlasný názor k tomuto výroku vyjádřili zejména Ukrajinci, méně již Vietnamci. Spíše se jednalo o osoby, které nebyly rozhodnuty pro trvalý pobyt na území České republiky, přičemž zastoupení mužů bylo v tomto případě výraznější.

Na zvycích ze země původu již tradičně lpěli zejména Vietnamci (více než tři čtvrtiny z nich), méně již Ukrajinci (62,7 %) a nejméně Rusové (60,2 %). S délkou pobytu v ČR nad šest let lpění na tradicích velmi mírně opadalo. Tradice a zvyky ze země původu vnímali jako velmi důležité i cizinci, kteří na území ČR pobývali deset a více let - za udržování zvyků u potomků se ve svém vyjádření postavila většina z nich (69,2 %). V rámci skupiny rodičů dětí do 19 let téměř třetina rodičů netrvala na dodržování zvyků a tradic u svých dětí. Snaha udržovat národní zvyky a tradice sílila s věkem a byla výrazná i u mladé generace respondentů (66,0 %). Dodržování tradic se drželi jak cizinci-muži, tak cizinky-ženy.

Krajanské kamarádké vazby u dalších generací preferovali zejména Vietnamci (64,5 %). Preference krajanství ve vazbě na potomky (byť hypotetická) slábla u Ukrajinců (47,4 %), u Rusů byla nejslabší (34,7 %). Jak bylo zmíněno v teoretickém úvodu monografie, slabé vazby odpovídají širším sociálním sítím v hostitelské zemi. Slabší sociální vazby jsou však v rámci rodinné migrace a integrace v hostitelské zemi klíčové zejména při získání odpovídajícího zaměstnání, bydlení a dalších podmínek k životu v hostitelské zemi. V případě silné preference krajanské vazby jako v případě Vietnamců, jejichž komunita je v ČR dlouhodobě nejuzavřenější a izolovaná od majoritní společnosti, tak může docházet k transformaci slabých vazeb mezi krajany na silné, a tím k ještě většímu odcizování a neintegraci do majoritní společnosti.

Zajímavým zjištěním bylo, že důležitost krajanských vazeb u následujících generací rozhodně odmítali spíše cizinci žijící na území Hlavní města Prahy (20,4 %), než cizinci v ostatních mapovaných krajích (9,3 %). U rodičů dětí do 19 let si téměř polovina z nich (45,3 %) přála, aby si jejich děti udržovaly kontakty s dětmi jejich krajanů. Pouto s lidmi ze země původu bylo důležitější pro cizince, kteří byli z nějakého důvodu rozhodnutí nezůstat žít v ČR natrvalo (71,4 % : natrvalo 45,6 %). Diference hodnocení podle věku respondentů či pohlaví nebyly zaznamenány.

Ačkoliv by sňatek s Čechem/Češkou nevalil většině respondentů, proti se vyjádřili zejména Vietnamci (30,6 %) - srovnaj Ukrajinci 15,1 %, Rusové 10,7 %. Takto smíšené svazky si spíše nepřáli ani cizinci, kteří nechtěli žít v ČR trvale.

Respondenti, kteří vyjádřili rozhodný nesouhlas s výrokem, aby jejich děti chodily do českých škol, měli v další otázce možnost uvést důvod, proč si nepřáli, aby se jejich děti ve škole vzdělávaly. Důvody uvedlo celkem 10 % respondentů (N=134), přičemž podstatnou část z nich tvořily osoby, které neměly děti a pravděpodobně nedokázaly k uvedenému výroku zaujmout hodnotící stanovisko:

- nemá děti (2,8 %),
- dítě žije v zemi původu (1,9 %),
- neochota žít v ČR (1,7 %),

7. Vztah ke společnosti České republiky a vztah k zemi původu

- nedůvěra a komplikace spojené se vzděláváním v ČR (1,5 %),
- preference vzdělávání v zemi původu (1,3 %),
- ostatní (1,1 %),
- zájem o studium dětí v zahraničí (0,7 %).

Komplikací spojených se vzděláváním dětí v ČR se obávali zejména Ukrajinci a Rusové, méně již Vietnamci. V zemi původu byli spíše děti Ukrajinců, méně již Rusů.

Rodinné klima odráží situaci v rodině, vztahy, role a funkce jejich jednotlivých členů a jejich vztahů s vnější společností. Ovlivňuje také emoční stav, myšlení a konání jednotlivých členů rodiny. Je proto důležitým ukazatelem nejen stavu rodin, ale vypovídá i situaci jednotlivých členů rodiny. V dotazníku bylo rodinnému klimatu věnováno několik přímých i nepřímých otázek. V otázkách C3, C4 měli respondenti možnost za pomoci škály 1 = velmi spokojen/a až 4 = velmi nespokojen/a ohodnotit rodinné klima jejich rodiny a zároveň vyjádřit míru spokojenosti s jejich vlastním životem. Stav klimatu rodin u více než dvou pětín respondentů (85,4 %) byl hodnocen uspokojivě až velmi uspokojivě. Nejspokojenější s rodinnou situací byli Vietnamci (87,8 %), méně Ukrajinci (84,0 %), kteří byli se situací v jejich rodinách častěji spíše spokojeni - viz níže v textu uvedený tabulkový přehled. Respondenti z Ukrajiny se i nejčastěji odmítali k hodnocení situace jejich rodiny vyjádřit (5,6 %). Muži byli ve srovnání se ženami s klimatem jejich rodin méně často spokojeni, více než jich bylo dokonce spíše nespokojeno. Častěji nežli ženy se také odmítali k tématu situace v rodině vyjadřovat (muži 6,1 % : 2,3 %).

Tabulka č. 27 **Hodnocení spokojenosti se situací v rodině podle státních příslušností a pohlaví** (v %**)

v %, index na škále 1,00 = velmi spokojen/a, 0,00 = velmi nespokojen/a	velmi spokojen/a	spíše spokojen/a	spíše nespokojen/a	velmi nespokojen/a	neví/bez odpovědi	mini graf	index*
hodnocení spokojenosti se situací v rodině (N=1219)							
Ukrajinci	28,4	55,7	9,9	0,4	5,6		0,75
Vietnamci	33,9	53,9	8,8	0,7	2,7		0,79
Rusové	33,8	52,1	10,4	0,8	2,9		0,78
celkem	30,8	54,6	9,8	0,6	4,3		0,77
hodnocení spokojenosti se situací v rodině (N=1219)							
muži	29,3	53,2	10,7	0,6	6,1		0,75
ženy	32,5	56,1	8,6	0,5	2,3		0,79

Pozn.: * index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (0 = velmi nespokojen/a, 1 = velmi spokojen/a); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, bez odpovědi=0, ** součet % v řádcích = 100 %

Jak již bylo zmíněno výše, kvalita osobního i rodinného života výrazně ovlivňuje nejenom myšlení lidí, ale také se v mnohém spolupodílí na motivech a charakteru jejich jednání, ovlivňuje jejich vztahy k ostatním lidem z blízkého či širšího okruhu rodiny, přátel a známých a také ke společnosti jako celku. Kvalita osobního života byla respondenty hodnocena velmi mírně pozitivněji než hodnocení klimatu jejich rodiny. Spíše spokojeni až velmi spokojeni byli se svým životem zejména Rusové a také Vietnamci (90,5 %), Ukrajinci byli zejména spíše spokojeni (89,3 %). Rozdíly v míře nespokojenosti mezi Ukrajinci, Vietnamci a Rusy nebyly zjištěny. Zajímavým zjištěním byl ovšem poznatek, že respondenti se raději vyjadřovali k posouzení spokojenosti

s vlastním životem, než tomu bylo v případě hodnocení jejich spokojenosti se stavem v jejich rodině. S hodnocením vlastního života byli sdílnější i jinak více uzavřenější muži. Ženy se cítily častěji velmi spokojené - detailněji viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 28 **Hodnocení spokojenosti s vlastním životem podle státních příslušností a pohlaví** (v %**)

v %, index na škále 1,00 = velmi spokojen/a, 0,00 = velmi nespokojen/a	velmi spokojen/a	spíše spokojen/a	spíše nespokojen/a	velmi nespokojen/a	neví/bez odpovědi	mini graf	index*
hodnocení celkové spokojenosti s vlastním životem (N=1219)							
Ukrajinci	25,0	64,3	8,9	0,4	1,3		0,78
Vietnamci	33,9	56,6	8,1	0,0	1,4		0,80
Rusové	36,3	54,2	8,3	0,8	0,4		0,81
celkem	29,4	60,5	8,6	0,4	1,1		0,79
hodnocení celkové spokojenosti s vlastním životem (N=1219)							
muži	26,4	62,1	9,8	0,0	1,7		0,78
ženy	32,8	58,6	7,2	0,9	0,5		0,81

Pozn.: * index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (0 = velmi nespokojen/a, 1 = velmi spokojen/a); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, bez odpovědi=0, ** součet % v řádcích = 100 %

V závěrečné části dotazníku měli respondenti možnost vyjádřit své hodnocení současného stavu společnosti ČR a stavu v zemi jejich původu. Naprostá většina (cca 90 %) všech respondentů hodnotila současný stav české společnosti pozitivně až spíše pozitivně. Ve srovnání s hodnocením stavu na Ukrajině, v Rusku a také ve Vietnamu byla Česká republika hodnocena velmi pozitivně, a to zejména Rusy, Vietnamci méně a rovněž Ukrajinci, kteří Českou republiku hodnotili převážně spíše pozitivně - viz tabulkový přehled níže v textu. Nejméně negativních hodnocení vyjádřili Rusové. Naopak, k Ukrajině zaujalo téměř 60 % Ukrajinců spíše negativní až negativní stanovisko. Úplně opačná situace však nastala u Vietnamců. Ti byli ke své zemi již (tradičně - vycházejí z předcházejících výzkumů) nejméně kritičtí: cca 60 % z nich jej hodnotilo pozitivně až spíše pozitivně. Rozdíly v hodnocení mužů a žen identifikovány nebyly.

7. Vztah ke společnosti České republiky a vztah k zemi původu

Tabulka č. 29 **Srovnání hodnocení současného stavu společnosti a současného stavu v zemi původu podle státních příslušností (v %**)**

v %, index na škále 1,00 = pozitivně, 0,00 = negativně	pozitivně	spíše pozitivně	spíše negativně	negativně	neví/bez odpovědi	mini graf	index*
hodnocení současného stavu společnosti ČR (N=1219)							
Ukrajinci	39,0	50,9	7,5	0,7	1,9		0,81
Vietnamci	44,1	43,7	8,5	0,7	3,1		0,81
Rusové	47,1	45,0	6,3	0,8	0,8		0,84
celkem	41,8	48,0	7,5	0,7	2,0		0,82
hodnocení současného stavu v zemi původu (N=1219)							
Ukrajinci	9,5	27,8	43,6	15,1	4,1		0,56
Vietnamci	19,7	40,0	23,7	6,8	9,8		0,63
Rusové	7,9	35,4	37,5	15,0	4,2		0,57
celkem	11,6	32,2	37,6	13,0	5,5		0,58

Pozn.: * index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (0 = negativně, 1 = pozitivně); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, bez odpovědi=0, ** součet % v řádcích = 100 %

Lze vyslovit předpoklad, že spíše nespokojení se současným stavem České republiky byly zejména respondenti (muži i ženy) pracující spíše v dělnických či pomocných profesích s trvalým i přechodným pobytem na území České republiky, dále část osob nespokojených s vlastním životem či stavem v jejich rodině a také některé z osamocenených ovdovělých osob.

Tabulka č. 30 **Vnímání tlaku na přizpůsobení se cizinců majoritě podle státních příslušností a pohlaví (v %**)**

v %, index na škále 1,00 = rozhodně ano, 0,00 = rozhodně ne	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	neví/bez odpovědi	mini graf	index*
Češi očekávají celkové přizpůsobení se cizinců (N=1219)							
Ukrajinci	28,1	49,4	13,5	4,2	4,8		0,73
Vietnamci	27,5	45,4	18,6	3,7	4,7		0,72
Rusové	30,0	44,2	17,5	5,4	2,9		0,73
celkem	28,3	47,4	15,5	4,3	4,4		0,73
Češi očekávají celkové přizpůsobení se cizinců (N=1219)							
muži	28,5	46,2	16,6	4,0	4,8		0,72
ženy	28,0	48,9	14,3	4,8	4,1		0,73

Pozn.: * index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, bez odpovědi=0, ** součet % v řádcích = 100 %

V jedné z posledních tematických otázek C5 měli respondenti možnost vyjádřit svůj názor na to, zda se podle nich v souvislosti s tzv. „uprchlickou krizí“ stav Čechů k cizincům nějak změnil. Necelá třetina respondentů (29,9 %) se domnívala, že vztah Čechů se v souvislosti s vývojem tzv. „uprchlické krize“ zhoršil. Naopak, více než polovina zastávala názor, že ke změně nedošlo (57,3 %) a necelých pět procent uvedlo, že se právě naopak ještě zlepšil. Deset procent na otázku odpověď neuvedlo. Zajímavým zjištěním byla skutečnost, že tato otázka rozdělila respondenty tří mapovaných podsouborů téměř do shodných „táborů“. Stanovisko o zhoršení vztahů

Čechů k cizincům zastávala cca třetina Rusů (31,7 %), dále také Ukrajinci (30,3 %), méně již Vietnamci (27,8 %). Mnohem početnější skupina Rusů (56,9 %) naopak byla přesvědčena, že ke změně nedošlo. Nejméně pociťovali případnou změnu Ukrajinci, kterých více než polovina nic takového nezaregistrovala (60,4 %). Více než polovina Vietnamců (55,6 %) byla totožného názoru. Vietnamci naopak tvořili největší podporovatele názoru, že vztah Čechů se vlivem „uprchlické krize“ naopak ještě zlepšil (6,8 %) - Ukrajinci 4,5 %, Rusové 3,3 %.

V dotazníku poslední hodnotící baterie otázky C6 mohli respondenti vyjádřit, jak oni osobně chtějí zachovávat vybrané zvyklosti, na které jsou zvyklí z domova. Konkrétně byly uvedeny následující skutečnosti:

- způsob slavení rodinných událostí (např. svatby, pohřby),
- způsob vaření či konzumace jídla,
- způsob oblékání,
- dodržování náboženských zvyklostí (např. praktikování víry, náboženské svátky).

Varianty odpovědí na jednotlivé skutečnosti zohledňovaly i respondenty neznalé zvyků v ČR nebo v jejich zemi původu. Níže v textu jsou za sebou uveřejněny celkem čtyři tabulkové přehledy vyhodnocení baterie s barevným zpracováním tzv. rychlé analýzy Excel, která slouží pouze k rychlejší a snadnější orientaci čtenáře.

Rozborem dat bylo zjištěno následující:

- na národních zvyklostech a tradicích lpěli zejména Vietnamci, přičemž nejvíce jim záleželo na zachování přípravy a konzumaci jídla (89,1 %) a dodržování z Vietnamu navyklých způsobů slavení rodinných událostí (78,6 %). Naopak, dodržování náboženských tradic²⁹ (62,6 %) a zejména dodržování zvyklostí v oblékání (53,7 %) již v takové míře nepodporovali.
- Ukrajinci se vyslovili převážně za částečné zachovávání ukrajinského způsobu přípravy a konzumace jídel (78,4 %) a také zvyklostí spojených se slavením rodinných událostí (75,4 %). Způsob oblékání navyklý z domova byl pro většinu z nich důležitý pouze částečně nebo spíše ne. Ukrajinci si z mapovaných státních příslušností nejvíce přáli přidržovat se náboženských zvyklostí³⁰ (60,9 %).
- Rusové ze všech uvedených možností nejvíce stáli o zachování tradic své národní kuchyně (79,7 %) a zvyků při slavení rodinných událostí (75,3 %). Nejméně ze všech si naopak přáli zachovávat náboženské zvyklosti (54,2 %) a způsoby oblékání (42,9 %).

²⁹ Vietnam je charakteristický velmi variabilní náboženskou strukturou: např. buddhismus (převládá mahájový) cca 50 % obyvatel, dále katolicismus cca 10 % obyvatel, v menším zastoupení také protestantismus, islám, hinduismus atd. Detailněji viz (Zdroj: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie statu/asie/vietnam/index.html>)

³⁰ Na území Ukrajiny dominují především pravoslavné církve, na západě - především okolí Lvovské oblasti - mají převahu řeckí katolíci. (Čerpáno z prezentace uveřejněné na stránkách Sekce Ukrajiniistiky Katedry slavistiky FF UP Olomouc (Zdroj: <http://oldukrajiniстика.upol.cz/>).

7. Vztah ke společnosti České republiky a vztah k zemi původu

Tabulka č. 31 **Preference zachovávání způsobu slavení rodinných událostí ze země původu (v %**)**

v %, index na škále 1,00 = rozhodně ano, 0,00 = rozhodně ne	rozhodně ano	ano, ale jen částečně	spíše ne	rozhodně ne	nevím, jaké zvyky jsou v ČR nebo v zemi původu a nemohu	mini graf	index*
Zachovávat způsob slavení oslav (N=1217)							
Ukrajinci	29,1	46,3	18,2	3,7	2,8		0,73
Vietnamci	41,5	37,1	15,0	1,7	4,8		0,77
Rusové	25,8	45,0	17,5	5,8	5,8		0,70
celkem	31,5	43,8	17,3	3,6	3,9		0,73
Zachovávat způsob slavení oslav (N=1217)							
muži	33,0	42,5	15,5	4,1	4,8		0,74
ženy	29,7	45,2	19,3	3,0	2,8		0,74

Pozn.: ** index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, nevím, jaké jsou zvyky v ČR nebo v zemi původu a nemohu hodnotit=0, **součet % v řádcích = 100 %

Tabulka č. 32 **Preference zachovávání způsobu vaření či konzumace jídla ze země původu (v %**)**

v %, index na škále 1,00 = rozhodně ano, 0,00 = rozhodně ne	rozhodně ano	ano, ale jen částečně	spíše ne	rozhodně ne	nevím, jaké zvyky jsou v ČR nebo v zemi původu a nemohu hodnotit	mini graf	index*
Zachovávat způsob vaření či konzumace jídla (N=1217)							
Ukrajinci	30,2	48,2	16,3	4,0	1,5		0,75
Vietnamci	52,0	37,1	4,4	3,4	3,1		0,83
Rusové	26,7	45,4	19,6	5,4	2,9		0,72
celkem	34,8	44,9	14,1	4,1	2,1		0,77
Zachovávat způsob vaření či konzumace jídla (N=1217)							
muži	36,6	43,6	12,4	4,9	2,5		0,77
ženy	32,7	46,5	15,9	3,2	1,8		0,76

Pozn.: * index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, nevím, jaké jsou zvyky v ČR nebo v zemi původu a nemohu hodnotit=0, **součet % v řádcích = 100 %

Tabulka č. 33 **Preference zachovávání způsobu oblékání ze země původu (v %**)**

v %, index na škále 1,00 = rozhodně ano, 0,00 = rozhodně ne	rozhodně ano	ano, ale jen částečně	spíše ne	rozhodně ne	nevím, jaké zvyky jsou v ČR nebo v zemi původu a nemohu hodnotit	mini graf	index*
Zachovávat způsob oblékání (N=1217)							
Ukrajinci	16,5	33,5	32,5	13,3	4,1		0,61
Vietnamci	22,4	31,3	30,3	11,6	4,4		0,64
Rusové	13,3	29,6	37,1	15,0	5,0		0,58
celkem	17,3	32,2	32,9	13,2	4,4		0,61
Zachovávat způsob oblékání (N=1217)							
muži	17,8	31,3	33,5	12,7	4,6		0,61
ženy	16,8	33,2	32,2	13,8	4,1		0,61

Pozn.: ** index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, nevím, jaké jsou zvyky v ČR nebo v zemi původu a nemohu hodnotit=0, **součet % v řádcích = 100 %

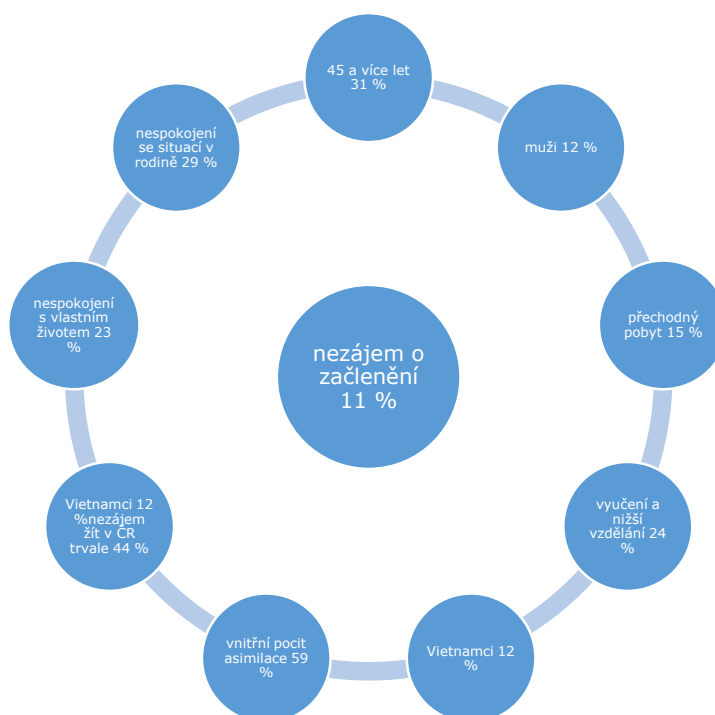
Tabulka č. 34 **Preference zachovávání dodržování náboženských zvyklostí ze země původu** (v %**)

v %, index na škále 1,00 = rozhodně ano, 0,00 = rozhodně ne	rozhodně ano	ano, ale jen částečně	spíše ne	rozhodně ne	nevím, jaké zvyky jsou v ČR nebo v zemi původu a nemohu hodnotit	mini graf	index*
Dodržování náboženských zvyklostí (N=1217)							
Ukrajinci	25,3	35,6	21,2	12,2	5,7		0,61
Vietnamci	30,6	32,0	23,5	9,2	4,8		0,64
Rusové	20,0	34,2	28,8	11,3	5,8		0,58
celkem	25,6	34,4	23,3	11,3	5,5		0,61
Dodržování náboženských zvyklostí (N=1217)							
muži	25,3	33,2	24,0	11,5	6,0		0,61
ženy	25,8	35,9	22,4	11,0	4,9		0,61

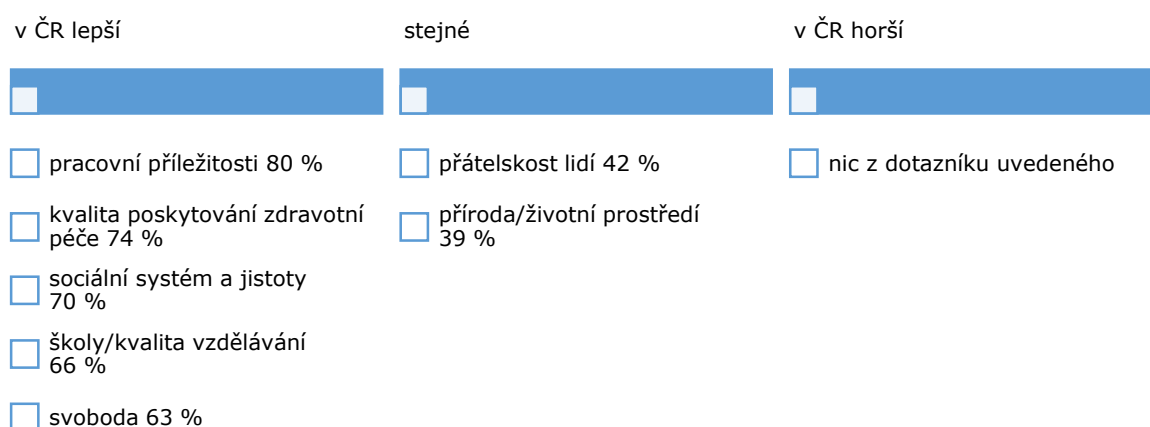
Pozn.: ** index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, nevím, jaké jsou zvyky v ČR nebo v zemi původu a nemohu hodnotit=0, **součet % v řádcích = 100 %

V rámci zkoumaného souboru většina respondentů (cca 85 %) vyjádřila zájem začlenit se do české společnosti (otázka C7). Zájem o začlenění projeví zejména trvale usídlení (dle druhu pobytu) Rusové (86 %) a Ukrajinci (85 %), dále Vietnamci (83 %). Zájem o integraci byl vyšší u žen než u mužů (88 % : 83 %). Nejvyšší integrační zájem projeví mladí ve věku 15 až 29 let (90 %).

Naopak, striktní vyjádření o nezájmu o začlenění do české společnosti uvedlo celkem cca 11 % respondentů. Nadprůměrný nezájem o integraci projevily spíše osoby ve věku 40 a více let (cca 13 %) a následující v grafickém zpracování uvedené skupiny osob s uvedením podílu na dané skupině (skupiny se mohou vzájemně překrývat):

V předcházejícím výzkumu průzkumu veřejného mínění Ukrajinců, Vietnamců a Rusů (VÚPSV, 2015) byl vysloven předpoklad, že „cizinci před českou kulturou upřednostňují spíše civilizační výtoby české společnosti“ (VÚPSV, v. v. i., 2015, s. 99). V rámci mapování vztahu cizinců ke společnosti České republiky a země jejich původu se řešitelský tým proto opakovaně zabýval touto výzkumnou otázkou, tentokrát byla pozornost věnována kvalitativní míře kvality ocenění vybraných skutečností ve srovnání se stavem v České republice a v zemi původu respondentů (otázka C8). Respondenti měli možnost hodnotit, co z uvedených skutečností považují za v ČR lepší, nebo naopak v ČR horší či stejné než v jejich zemi původu:

Jednou z variant odpovědí na tuto baterii otázek byla možnost „nevím, jaký je stav v ČR nebo v zemi původu a nemohu hodnotit“. Dle srovnání podílů těchto odpovědí na jednotlivé uvedené skutečnosti lze vyslovit předpoklad, že nejméně zdatní v informovanosti se respondenti cítili ve srovnání sociálního systému a jistot (15,8 %) a také školství a kvality vzdělávání (14,5 %), dále v oblasti zdravotního pojištění (13,5 %). Ve znalosti posoudit stav zdravotní péče v ČR a v zemi původu již bylo podstatně méně neinformovaných osob (8,7 %). Ke srovnání oblastí příroda a životní prostředí (6,4 %), svoboda (5,3 %), přátelskost obyvatel (4,7 %) a pracovní příležitosti (4,3 %) se rozhodla většina respondentů.

7.1 Důvěra v majoritu

Důvěra v majoritu, stejně jako znalost jazyka majority je jedním ze základních předpokladů úspěšného procesu integrace cizinců do majoritní společnosti. Otázkou důvěry cizinců v majoritu se tým řešitelů zabývá již delší dobu (např. výzkum veřejného mínění cizinců z roku 2015, mapování bariér integrace cizinců, kvalitativní šetření cizinců). Na základě získaných terénních poznatků lze konstatovat spíše vyšší stupeň důvěry ve vybrané subjekty majority, a to zejména vůči příslušníkům majority, s kterými jsou cizinci jak ve formálním, tak neformálním kontaktu, ale také (pro některé až překvapivě) převažující důvěra v instituce státní správy. Vývoj důvěry minorit vůči majoritě by měl být kontinuálně sledován a vyhodnocován, a to nejen ve vazbě na dění v české společnosti, ale také v zemi původu cizinců. V rámci výzkumu měli respondenti možnost vyjádřit míru své důvěry celkem devíti vybraným subjektům nejen z prostředí České republiky. V rámci poměrně široké baterie otázek mohli prostřednictvím škály 1=rozhodně důvěřuji až 4=rozhodně nedůvěřuji vyjádřit míru důvěry vůči členům své nejbližší rodiny, přátelům z řad Čechů a krajanů, českému

zpravodajství a zpravodajství ze země jejich původu, českým úřadům a institucím, organizacím poskytujícím služby cizincům zdarma (NNO) či za úplatu a také vůči moderním internetovým komunikačním sítím, jakými jsou například facebook, twitter či Instagram.

Cizinci nejvíce důvěřovali téměř výhradně členům své nejbližší rodiny. Spíše důvěřovali svým přátelům z řad jak krajanů, tak Čechů a také českým úřadům a institucím, např. školám. Již menší míru důvěry vkládali ovšem do zpravodajských médií, a to jak českých, tak i z jejich domovské země. Nejmenší míru důvěry věnovali organizacím poskytujícím služby pro cizince zdarma či za úplatu, přičemž v obou případech byla míra důvěry cizinců v tyto instituce snížena nedostatkem vlastních zkušeností s těmito subjekty. Naopak, nejvyšší míru nedůvěry projeвили cizinci vůči moderním internetovým sociálním sítím. Detailnější znázornění odpovědí respondentů na otázku K4 znázorňuje následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 35 **Důvěra respondentů vůči vybraným subjektům** (řazeno sestupně podle hodnoty indexu*, odpovědi v %** N=1219)

<i>stupně škály: 1 = rozhodně důvěřuji, 2 = spíše důvěřuji, 3 = spíše nedůvěřuji, 4 = rozhodně nedůvěřuji, v %</i>	index*	1	2	3	4	nedokážu hodnotit
členům nejbližší rodiny	0,92	77,7	18,7	1,0	0,0	2,6
přátelům - krajanům	0,78	34,9	51,1	9,6	0,7	3,6
přátelům - Čechům	0,76	32,5	51,0	10,2	1,2	5,1
českým úřadům a institucím (školy, agentury...)	0,70	29,6	45,2	11,0	2,4	11,8
českému zpravodajství (TV, rozhlas, internet)	0,68	23,5	42,6	22,2	5,1	6,6
zpravodajství z domovské země (TV, rozhlas, internet)	0,63	17,4	39,4	27,9	9,1	6,2
organizacím poskytujícím služby pro cizince zdarma	0,54	23,3	34,1	8,1	3,9	30,6
organizacím poskytujícím placené služby pro cizince	0,52	20,4	34,1	9,4	3,9	32,1
sociálními sítím (facebook, Twitter, instagram...)	0,49	10,6	29,8	23,7	15,9	20,0

Pozn.: * index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (**0 = rozhodně nesouhlasí, 1 = rozhodně souhlasí**); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, bez odpovědi=0, ** celé znění vybraných hypotetických výroků, viz text nad uvedeným tabulkovým přehledem, ***součet % v řádcích = 100 %

Dalším rozbořením bylo zjištěno následující:

- V krajích mimo Prahu bylo významně méně cizinců s vyšší mírou důvěry v české úřady a instituce a také v organizace poskytující služby pro cizince zdarma či za úplatu. Nejmenší důvěře cizinců se přitom těšily české úřady a instituce Středočeského a také Ústeckého kraje. Index důvěry cizinců v instituce poskytující služby pro cizince zdarma či za úplatu byl snížen nedostatkem zkušeností cizinců s těmito institucemi. Míry důvěry respondentů v české úřady a ve služby poskytující služby pro cizince zdarma či za úplatu za jednotlivé kraje znázorňuje následující tabulkový přehled:

Tabulka č. 36 **Míra důvěry respondentů v české úřady a instituce podle mapovaných krajů**

kraj		české úřady a instituce	neplacené služby pro cizince	placené služby pro cizince
Hl. město Praha	průměr	0,72	0,62	0,60
	N	599	599	599
Středočeský kraj	průměr	0,59	0,39	0,41
	N	193	193	193
Plzeňský kraj	průměr	0,71	0,61	0,57
	N	91	91	91
Ústecký kraj	průměr	0,68	0,57	0,54
	N	111	111	111
Královéhradecký kraj	průměr	0,71	0,60	0,49
	N	57	57	57
Jihomoravský kraj	průměr	0,71	0,44	0,39
	N	118	118	118
Moravskoslezský kraj	průměr	0,73	0,19	0,18
	N	50	50	50
celkem	průměr	0,70	0,54	0,52
	N	1 219	1 219	1 219

- Důvěra Vietnamců vůči svým přátelům z řad krajanů byla výraznější než u ostatních dvou minorit. Svým krajanům rozhodně důvěřovala téměř polovina dotázaných Vietnamců (v případě Rusů či Ukrajinců cca třetina z nich).
- Důvěra Vietnamců byla také vyšší ve zpravodajství z domovské země, než tomu bylo v případě Ukrajinců a Rusů. Vietnamskému zpravodajství důvěřovali necelé tři třetiny oslovených Vietnamců. Důvěra Ukrajinců a Rusů v jejich domovská média byla výrazně nižší (Ukrajinci 14 %, Rusové 18 %).

Kromě důvěry vůči majoritě je pro proces integrace také důležitý pocit sebedůvěry a schopnost samostatně si poradit při řešení složitých i méně složitých životních situacích, se kterými se cizinec v majoritní společnosti setkává či setkat může. Zároveň je také ale důležitý okruh důvěryhodných osob, které mohou být nápomocny vyřešit tyto situace ve prospěch jednotlivce (např. rodiče, děti, životní partner nebo kolegové z práce či lidé z okruhu přátel). V následujících otázkách S3 a S4 měli respondenti možnost uvést, zda jim někdo z vybraných aktérů pomáhá při zvládání vybraných životních situací či při činnostech, které více či méně nebo vůbec souvisí se specifiky života cizince v majoritní společnosti. Konkrétně byly uvedeny následující situace a činnosti: porozumění legislativě ČR (např. cizinecké zákony, zákoník práce), porozumění českému jazyku, pomoc s hledáním práce, finanční pomoc, pomoc s domácností (např. nákupy, úklid) a kontakt s úřady.

Ze získaných údajů lze vyslovit předpoklad, že cizinci na sebe sama spoléhají spíše při řešení otázek a životních situací spojených s financemi, které řeší spíše s členy své rodiny. S členy nejbližší rodiny také řeší pomoc s domácností. Kromě pomoci členů rodiny ovšem při kontaktu s českými úřady nebo také při hledání práce potřebují i pomoc ze strany přátel a kolegů. Na kolegy a přátele se nejčastěji obracejí při hledání pomoci porozumět českému jazyku nebo české legislativě.

Tabulka č. 37 **Pomoc vybraných aktérů při řešení životních situací** (N=1219)

<i>varianty: 1 = rodiče, 2 = děti, 3 = partner, 4 = přátelé, kolegové, 5 = někdo jiný, 6 = nikdo, v %</i>	1	2	3	4	5	6	bez odpovědi
porozumění legislativě ČR (např. cizinecké zákony, zákoník práce)	6,2	3,0	14,4	27,5	10,5	37,4	1,0
porozumění českému jazyku	3,6	7,4	11,6	28,5	7,5	40,7	0,7
pomoc s hledáním práce	2,5	0,7	8,0	21,9	7,0	56,6	3,4
finanční pomoc	10,7	0,7	14,6	7,2	2,9	62,4	1,5
pomoc s domácností (např. nákupy, úklid)	7,5	2,7	23,5	4,4	3,0	57,8	1,1
kontakt s úřady	5,6	2,4	15,1	21,7	7,5	46,6	1,1

Dalším rozbořením dat byly zjištěny následující zajímavé skutečnosti:

- Vietnamci se častěji než Ukrajinci a Rusové obraceli na své děti při hledání pomoci s porozuměním české legislativě. Při hledání práce se spoléhali sami na sebe více než Rusové a Ukrajinci (srovnej Vietnamci 66,4 % : Ukrajinci a Rusové cca 53 %).
- Naopak Ukrajinci se při hledání práce oproti Rusům a Vietnamcům více spoléhali na své přátele a kolegy (více než čtvrtina z nich).
- Na rodiče se s prosbou o finanční výpomoc častěji obraceli ruští studenti.
- Ženy se na svoje životní partnery obracely zejména při problémech s porozuměním české legislativě a češtině, při hledání práce a při kontaktech s úřady. Muži se zase častěji v těchto situacích poradili se svými přáteli či kolegy. Zejména při řešení finančních záležitostí ženy hledaly oporu ve svém partnerovi (srovnej 23,3 % žen : 7,1 % mužů). Muži častěji tuto situaci řešili sami.
- Vysokoškolsky vzdělaní cizinci projevili nejvyšší míru sebedůvěry poradit si sami v uvedených životních situacích a činnostech. Při hledání práce na vlastní schopnosti spoléhalo 68 % z nich. Osoby vyučené v oboru, obdobně jako i osoby s vysokoškolským vzděláním v případě řešení finančních situací spoléhali spíše na sebe.
- Cizinci s přechodným pobytem byli odkázáni na pomoc přátel a kolegů v převážné většině uvedených situací, ačkoliv při hledání práce a řešení finančních potíží ve větší míře museli spoléhat sami na sebe.

V následující baterii měli respondenti naopak uvést, zda oni sami někomu ze svých rodinných příbuzných, kolegů či přátel nebo někomu jinému pomáhají s výše řešenými životními situacemi nebo naopak nepomáhají nikomu. Ze získaných dat vyplynulo, že respondenti ve vybraných situacích z větší části nepomáhají nikomu, a když pomáhají, tak zejména přátelům či kolegům, méně již rodinným příslušníkům.

7. Vztah ke společnosti České republiky a vztah k zemi původu

Tabulka č. 38 **Pomoc vybraným aktérům při řešení životních situací** (N=1219)

<i>varianty: 1 = rodičům, 2 = dětem, 3 = partnerovi, 4 = přátelům, kolegům, 5 = někomu jinému, 6 = nikomu, v %</i>	1	2	3	4	5	6	bez odpovědi
porozumění legislativě ČR (např. cizinecké zákony, zákoník práce)	3,9	2,2	5,7	16,4	3,8	67,1	0,9
porozumění českému jazyku	5,5	3,1	5,7	16,8	3,4	64,7	0,7
pomoc s hledáním práce	1,2	2,1	4,4	17,6	4,1	69,4	1,1
finanční pomoc	8,0	5,8	7,3	6,3	2,3	68,8	1,4
pomoc s domácností (např. nákupy, úklid)	8,9	2,9	16,4	3,9	2,6	64,2	1,0
kontakt s úřady	3,9	2,5	5,7	12,4	3,0	71,5	1,1

Dále bylo zjištěno následující:

- Vietnamci častěji pomáhají svým rodičům s pochopením české legislativy, s češtinou a také jsou jim nápomocni při kontaktech s úřady. Vietnamské děti/potomci také častěji pomáhají svým rodičům s úklidem.
- Ukrajinci jsou více nápomocni svým přátelům a kolegům při hledání práce (21,8 %), Vietnamci již méně (10,2 %). V případě Vietnamců až 78,3 % respondentů nepomáhá při hledání práce nikomu (srovnej Rusové 72,9 %, Ukrajinci 64,3 %).
- Ženy-cizinky - sice v menším počtu - ale častěji pomáhají svým dětem s češtinou (srovnej ženy 4,9 % : 1,5 %) a při kontaktech s úřady.

8. Rodina

Jistou výpověď o rodinách jsme již získali v rámci základního popisu zkoumaného souboru. V rámci výzkumných otázek byly mapovány i rodinné vazby s majoritou. Respondenti měli možnost uvést státní příslušnost jejich partnera/ky či manžela/ky, dětí i rodičů. Při zohlednění možností délky dotazníkového šetření nebylo rozlišováno získané občanství. Respondenti ve věku 18 a více let tvořili celkem 96 % zkoumaného souboru. Manželský/partnerský vztah uvedli zejména Vietnamci - cca tři čtvrtiny, dále Ukrajinci - cca více než dvě třetiny a Rusové - cca necelé dvě třetiny. Výzkumný tým vycházel z předpokladu vysoké míry homogamie manželských a partnerských svazků cizinců, tj. preference životního partnera stejné či blízké národnosti. Ve srovnání s potvrzením předpokladu homogamie v rámci výzkumu veřejného mínění cizinců, kde manželský vztah s etnickým Čechem/Českou byl identifikován pouze u deseti procent respondentů (VÚPSV, 2015, s. 55), v rámci zkoumaného souboru, kde byli sledovány i partnerské svazky (vztahy), byla míra zjištěné homogamie mírnější. Partnerský/manželský vztah s Čechem/Českou uvedla necelá čtvrtina dotázaných (22,8 %). Z konkrétních odpovědí bylo zjištěno následující:

- nejvíce homogamní byli Vietnamci, nejméně Rusové,
- s Čechy/Českami uzavírali partnerské/manželské vztahy častěji Ukrajinci a Rusové než Vietnamci,
- v rámci zkoumaného souboru nebyl identifikován partnerských/manželský vztah mezi Vietnamci a Rusy či Ukrajinci (což neznamená, že ve skutečnosti neexistují),
- variabilita státních příslušností životních partnerů Vietnamců byla rozmanitější,
- v případě Ukrajinců a Rusů tvořily partnerské/manželské vztahy častěji ženy, u Vietnamců byla situace téměř vyrovnaná.

Detailněji viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 39 **Nejčastější kombinace partnerských/manželských svazků podle státních příslušností, v %**

<i>nejčastější kombinace partnerských/manželských svazků podle státní příslušnosti</i>	Ukrajinci	Vietnamci	Rusové
krajané	64,1	72,1	62,0
Češi	28,0	14,9	25,4
Ukrajinci	-	0,0	4,2
Rusové	2,0	0,0	-
Vietnamci	0,0	-	0,0
ostatní*	5,9	13,0	8,4
celkem	100,0	100,0	100,0
N celkem	443	208	142

Pozn.: Ostatní: duální Vietnam-ČR (26x), duál Ukrajina-ČR (17x), duál Rusko-ČR (4x), dále jednotlivé případy životních partnerů z následujících států: Čína, Francie, Itálie, Litva, Panama, Německo, Lotyšsko, Rumunsko, Slovensko, Španělsko, Bulharsko.

Dále byla pozornost zaměřena na státní příslušnost dětí. Rozborem konkrétních odpovědí o státní příslušnosti dětí bylo zjištěno následující:

- pouze státní příslušnost svého rodiče (respondenta) měli zejména Rusové (79,3 %), méně Ukrajinci (68,4 %) a nejméně Vietnamci (59,4 %),
- Vietnamci v porovnání s Ukrajinci a Rusy nejčastěji uplatňovali duální státní příslušnost dětí (16,8 %),
- nejméně dětí s českým státním občanstvím uvedli Rusové.

Detailněji viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 40 **Státní příslušnost dětí podle státní příslušnosti rodičů, %**

<i>státní příslušnost dětí podle státní příslušnosti rodiče</i>	Ukrajinci	Vietnamci	Rusové
ukrajinská	68,4	0,0	3,4
vietnamská	0,0	59,4	0,0
ruská	0,6	0,0	79,3
česká	23,2	23,8	15,9
duál ukrajinská/česká	7,1	0,0	0,0
duál vietnamská/česká	0,0	16,8	0,0
duál ruská/česká	0,0	0,0	1,7
duál ukrajinská/Velká Británie	0,6	0,0	0,0
N celkem	155	101	58

Státní příslušnost obou rodičů respondentů byla v naprosté většině (cca 95 %) totožná se státní příslušností respondentů.

8.1 Sociální sítě

Účast, forma a frekvence zapojení se jednotlivce v rámci sociálních sítí³¹ se významně podílejí na jeho ukotvení v rámci společnosti, ve které žije. V daném případě máme samozřejmě na mysli sociální síť s reálným předpokladem možností frekventovanějšího a opakovanějšího setkávání aktérů tzv. tváří v tvář, tj. v tomto případě moderní internetové komunikační sítě. V rámci této výzkumné oblasti byla pozornost zaměřena na síť a vazby v rámci:

- rodiny,
- přátel
- a ve vztahu k vybraným byrokratickým institucím³² (volně řečeno „úřadům“) a jejich zástupcům (konkrétně škola, integrační centra a neziskové organizace poskytující služby pro cizince zdarma, úřady a instituce navštěvované respondenty obecně - bez jejich bližší konkretizace).

³¹ Rádi bychom poznamenali, že významu a vlivu sociálních sítí je věnována zvýšená pozornost od sedmdesátých let 20. století. Lidé si však mezi sebou přirozeně udržovali více či méně trvalé kontakty, vyměňovali si meziosobní služby a protisloužby. Vždy se sdružovali víceméně neformálním způsobem k tomu, aby si poskytovali potřebnou pomoc (více na téma akcentace sociální sítí vs. sociální stát Keller, J. komentář „Každý má své síť“ zdroj: Časopis sociální práce), <http://socialniproce.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=392>

³² Ve smyslu byrokracie představující typ organizace, jejíž administrativa je postavena na psaných pravidlech a hierarchickém uspořádání s cílem dosažení maximální efektivity.

V rámci šetření byla pomocí otázky K1 mapována frekvence účasti na komunikaci v rámci výše zmíněných sociálních sítí. Respondenti měli možnost uvést frekvenci jejich komunikace s vybranými členy/aktéry, se kterými jsou v kontaktu v rámci jejich rodiny, okruhu jejich přátel či v rámci úřadů či institucí, které navštěvují. Pozornost byla zaměřena na zmapování denní, týdenní, měsíční či méně časté komunikace, a to pomocí hodnotící škály: 1 = prakticky denně, 2 = několikrát týdně, 3 = několikrát měsíčně, 4 = méně často. V rámci rozboru byly zohledněny osoby, které s vybranými členy rodiny a přáteli nekomunikují nebo na danou otázku neodpověděly.

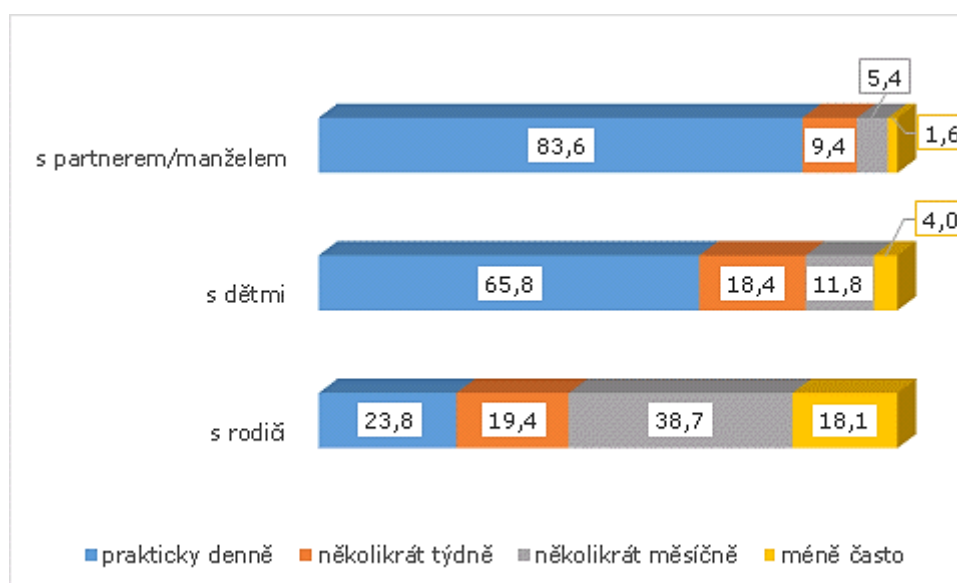
Dále byla položena výzkumná otázka, v jakých životních situacích používají cizinci ke komunikaci český jazyk. Respondentům byly položeny dvě baterie otázek (K2, K3) zaměřené na nejčastěji používaný hlavní a další jazyk v komunikaci s rodiči, přáteli, s životním partnerem, s přáteli ze země původu, s krajany žijícími v ČR, dále se zaměstnanci školy (např. učiteli), kterou navštěvuje buď respondent nebo jeho děti, s pracovníky integračních center a NNO poskytujících služby pro cizince zdarma a také s pracovníky jiných úřadů, které respondenti navštěvují. V dané podkapitole jsou obsažena vyhodnocení komunikačního jazyka v rámci rodiny. Vyhodnocení jazykové komunikace s členy a aktéry sítí přátel či institucí jsou obsaženy v následující podkapitole. Nabídka komunikačních jazyků odrážela nejenom skladbu zkoumaného souboru podle mapovaných státních příslušností: čeština, ruština, ukrajinština, vietnamština, angličtina, „jinak“, zařazena byla rovněž varianta „nekomunikuji“.

a) Frekvence komunikace v rámci rodiny a komunikační jazyk

Komunikace v rámci rodiny, její (ne)lépe každodennost, opakovanost a bohatost představuje jeden ze základních kamenů dobré funkčnosti rodiny a přispívá k prospívání jednotlivých členů rodiny. Zároveň zabraňuje odcizení si jednotlivých členů rodiny a svoji nenahraditelnou roli sehrává obzvláště při výchově malých dětí a dospívání potomků, a to nejen v případě první, ale i té druhé generace (komunikace prarodiče a vnoučata). V rámci dotazníkového šetření, s přihlédnutím k limitům tohoto způsobu mapování dat v terénu, byla pozornost zaměřena na zjištění frekvence komunikace respondentů s vybranými členy jejich rodin, a to konkrétně s partnerem/manželem, dětmi a rodiči. Každý respondent svou odpověď uvedl, s kterým členem rodiny a jak často komunikuje, popřípadě nekomunikuje vůbec (důvod absence nekomunikace nebyl ovšem z kapacitních důvodů dále zjišťován). Rozborem dat bylo zjištěno, že v rámci zkoumaného souboru cizinci komunikovali nejčastěji se svými životními partnery (prakticky denně 83,6 %) a dětmi. Denní komunikaci s dětmi uvedly více než dvě třetiny z nich (65,8 %), přičemž nutno podotknout, že frekvence komunikace s dětmi/potomky se snižovala jak s věkem respondentů, tak s věkem potomků. V případě dětí do nabytí plnoletosti (tj. do 18 let věku) byla komunikace u naprosté většiny respondentů každodenní. Obdobně tomu bylo i v případě komunikace s rodiči, se kterými byla v kontaktu každodenně až několikrát týdně téměř polovina respondentů (43,2 %). Méně častá komunikace s členy rodiny mívá několik různých příčin, mezi které kromě neshod názorů či emocí patří i tzv. objektivní bariéry komunikace, jakými jsou např. prostorová vzdálenost členů rodiny, socioekonomické zázemí (mezi které se řadí např. i pracovní vytíženost a objem volného času), přístup k technologiím, vazby na jiné sociální sítě atd. I tyto uvedené objektivní důvody - obzvláště socioekonomické zázemí, prostorová vzdálenost členů rodiny a přístup ke komunikačním technologiím - se podílejí na méně časté komunikaci členů rodin, a to dokonce i v případě rodin žijících v jedné domácnosti. Lze předpokládat, že kromě osobních a názorových neshod stojí za méně častou komunikací s rodiči právě výše

uvedené objektivní skutečnosti. Více než polovina cizinců zkoumaného souboru uvedla, že se svými rodiči komunikuje pouze několikrát měsíčně nebo i méně často - viz následující graf.

Graf č. 20 **Frekvence komunikace s vybranými členy rodiny** (v %, $N_{\text{partner}}=779$, $N_{\text{dětí}}=669$, $N_{\text{rodiče}}=1054$)

V rámci zkoumaného souboru byly zjištěny následující rozdíly ve frekvenci komunikace respondentů v rámci rodiny:

Frekvence komunikace

S rodiči:

- Ukrajinci se svými rodiči komunikovali méně často než Vietnamci; srovnaj: téměř polovina Ukrajinců (45,0 %) komunikovala s rodiči pouze několikrát měsíčně: více než třetina Vietnamců (35,4 %) naopak každý den. Uvedený rozdíl samozřejmě odráží rozdílnou skladbu (zejména) rodin Ukrajinců a Vietnamců žijících na území ČR, obzvláště širší zastoupení tzv. druhé generace Vietnamců na území ČR.
- Významné rozdíly ve frekvenci komunikace mezi muži a ženami zjištěny nebyly, lze ovšem konstatovat, že ženy v rámci rodiny komunikují častěji a s vyšší frekvencí, zatímco muži spíše méně často.
- Významné rozdíly ve frekvenci komunikace mezi osobami s různým stupněm dosaženého vzdělání zjištěny nebyly.
- Cizinci s přechodným pobytem komunikovali s rodiči spíše méně často, omezený byl zejména jejich každodenní kontakt.
- Jak již bylo zmíněno výše, neplnoleté děti komunikují s rodiči převážně každý den. V rámci skupiny mladých cizinců ve věku 15 až 29 let ($N=313$) komunikovaly s rodiči denně nebo alespoň několikrát týdně necelé tři čtvrtiny respondentů

(70,1 %). Zbývající necelá třetina z nich (29 %) ovšem se svými rodiči komunikovala pouze několikrát za měsíc nebo ještě méně.

S dětmi/potomky:

- Zhruba čtvrtina ukrajinských rodičů (22,6 %) komunikovala se svými potomky spíše méně často - několikrát za měsíc i méně. Jak bylo uvedeno v teoretickém úvodu, čím déle je rodina v rámci migračního procesu rozdělena,³³ tím vyšší je pravděpodobnost zániku rodiny a jejích funkcí, kdy komunikace mezi členy rodiny je jednou ze základních podmínek fungování rodiny jako celku. Lze tak vyslovit předpoklad rizika ohrožení funkčnosti a stability rodin cizinců, a to zvláště těch, které z ekonomických, kulturních nebo i sociokulturních důvodů posílají svoje děti zpět do země původu, aniž by si dostatečně uvědomovaly či zhodnotily s tím spojená rizika.
- Ženy se svými potomky komunikovaly častěji než muži, a to zejména v rámci každodenní komunikace. Necelá čtvrtina mužů byla v kontaktu s potomky pouze několikrát za měsíc či méně.

S životními partnery:

- S partnery/manželi nejčastěji komunikovali Vietnamci - což odráží specifika jejich způsobu jak ekonomického, tak rodinného života v ČR (spolu podnikající páry či členové rodin v rámci rodinných mikro podniků).
- Ženy byly v kontaktu se svým partnerem častěji každý den, komunikace mužů vykazovala nižší frekvenci.

Komunikační jazyk

Rodiče:

- Respondenti se svými rodiči komunikovali především prostřednictvím mateřského jazyka jejich rodičů, a tudíž také jejich: Ukrajinci 88,1 % (N=370), Vietnamci 90,1 % (N=181), Rusové 83,8 % (N=105). Na základě rozboru dat lze konstatovat, že hlavní komunikační jazyk s rodiči byl u většiny respondentů zároveň jediným. Vzhledem k historické provázanosti Ruské federace a Ukrajiny část Rusů i Ukrajinců komunikovala se svými rodiči ukrajinsky (3,5 Rusů) či rusky (2,9 % Ukrajinců) a tyto jazyky volně zaměňovali v případě volby druhého komunikačního jazyka. Jeden Vietnamec s rodiči, resp. jedním z nich komunikoval anglicky. Češtinu jako hlavní komunikační nástroj s rodiči používala pouze malá část (převážně mladších, ale nejenom) respondentů: nejčastěji Rusové 13,3 %, dále Vietnamci 9,4 %, nejméně často Ukrajinci 8,4 %. Další komunikační jazyk s rodiči používala cca čtvrtina Ukrajinců, Vietnamců i Rusů, přičemž češtinu jako druhý komunikační nástroj používali spíše Ukrajinci, méně Rusové, nejméně Vietnamci.

Děti:

- Hlavním komunikačním jazykem rodičů s jejich dětmi byl i v tom případě zejména mateřský jazyk rodičů, a tedy i dětí. V případě komunikace s dětmi byl ovšem český jazyk jakožto hlavní komunikační nástroj využíván mnohem častěji a jeho využití bylo častější i v případě použití dalšího komunikačního jazyka. V češtině hlavně komunikovali se svými dětmi Rusové (49,3 %, N=75) a Ukrajinci (41,9 %, N=267),

³³ Tato praxe byla nejčastěji i v minulosti zaznamenána především u Ukrajinců „...dospívající děti jsou mnohdy ukrajinskými rodiči zanechány v zemi původu, kde o ně pečují další příbuzní - nejčastěji prarodiče.“ (Nešporová, O., Kuchařová, V., Nešporová, 2009, str. 40) A také Vietnamců, kde naopak byly akcentovány socio-kulturní motivy.

méně již jazykově nejvzdálenějším Vietnamci (24,8 %, N=133). Češtinu jako druhý komunikační nástroj využívali zejména Ukrajinci a Vietnamci, méně Rusové. Češtinu jako druhý či alternativní komunikační nástroj používali zejména Vietnamci.

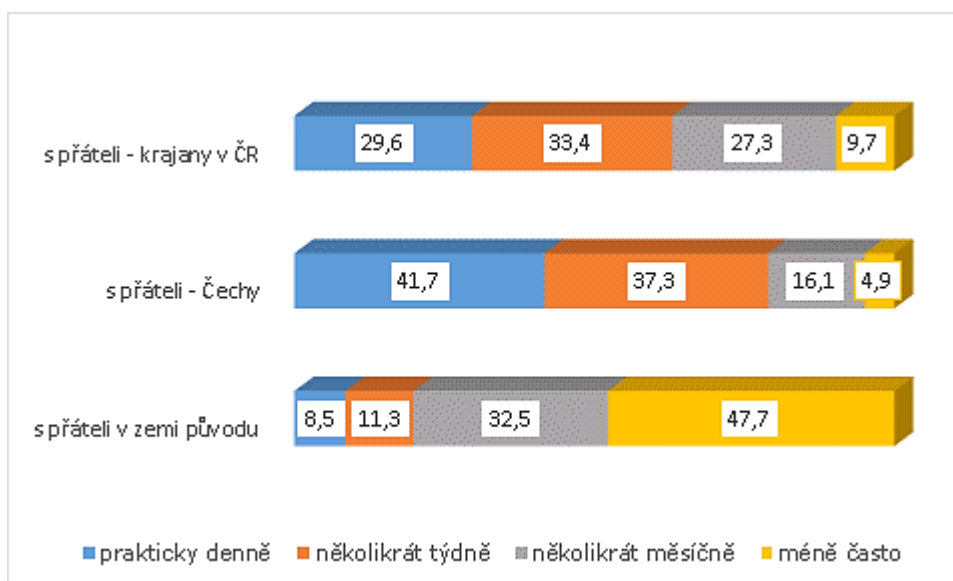
Životní partner:

- Hlavní nebo alternativní roli plnila čeština i v roli komunikace respondentů s jejich životními partnery. V češtině komunikovali se svým partnerem/manželem zejména Rusové, dále Ukrajinci, nejméně Vietnamci: více než polovina Rusů (N=84), necelá polovina (N=300) Ukrajinců a dvacet procent Vietnamců (N=159). Jako alternativu v komunikaci v tomto případě Ukrajinci používali ruštinu, následně češtinu, Rusové ukrajinštinu, následně češtinu, Vietnamci pouze češtinu.

b) Frekvence komunikace s přáteli

Vztahy s přáteli patří hned po rodině mezi druhé nejvýznamnější vazby a sítě, prostřednictvím kterých prochází jednotlivec procesem socializace a integrace do vyšších společenských celků. Obzvláště v současné době, pro kterou je charakterizující sílící význam sociálních sítí, např. při hledání zaměstnání, může pro některé osoby představovat variabilita přátelských vazeb až tzv. „životní výzvu“. Každopádně v případě cizinců je pro jejich integraci důležitá znalost majoritní společnosti a tuto znalost mohou získávat např. právě díky přátelským, tj. neformálním vazbám s členy majoritní společnosti. Důležitost vazeb s majoritou byla do jisté míry potvrzena i v rámci výzkumu veřejného mínění cizinců (VÚPSV, 2015), v rámci kterého bylo konstatováno, že „cizinci s rodinnou vazbou na etnické Čechy častěji nacházeli pracovní uplatnění v kvalifikačně náročnějších zaměstnáních“, což může přímo či nepřímo souviset „s výrazným vlivem sociálních sítí při hledání možností uplatnění se na trhu práce či jeho zlepšení“ (VÚPSV, v. v. i., 2015, s. 35). Samozřejmě stejnou důležitost mají pro ně i přátelské vazby s jejich krajanů v zemi původu a krajanů zde v ČR. V rámci dotazníku měli respondenti možnost uvést frekvenci komunikace s jejich přáteli v zemi původu, s přáteli-Čechy a s přáteli z řad jejich krajanů žijících rovněž na území České republiky. Z vybraných typů přátel komunikovali cizinci nejčastěji s přáteli -Čechy. Na základě získaných dat lze konstatovat, že cizinci zkoumaného souboru komunikovali nejčastěji s přáteli - Čechy. Podstatná část cizinců žijících na území ČR již disponuje trvalým pobytem a v rámci doby pobytu na území ČR měli možnost více či méně navazovat kontakty s členy majority. Tzv. druhá generace cizinců vyrůstající od dětství v České republice navazuje přátelské vazby s Čechy bezprostředně v rámci školní docházky, zájmových kroužků atd. Více než tři čtvrtiny z nich (79,0 %) byly v kontaktu s Čechy každý den nebo několikrát za týden. Necelá čtvrtina cizinců komunikovala s přáteli z řad majority pouze občas - několikrát za měsíc nebo méně. Četnost kontaktů s majoritou může v určitých případech ovlivňovat frekvenci komunikace s přáteli z řad krajanů-cizinců žijících rovněž na území ČR. Necelé dvě třetiny respondentů bylo se svými přáteli z řad krajanů v kontaktu denně nebo alespoň několikrát za týden, více než třetina s nimi měla naopak omezený kontakt několikrát za měsíc či méně. Nejméně frekventované kontakty měli respondenti se svými přáteli ze země původu - v každodenním či týdenním kontaktu s nimi byla pouze pětina respondentů - viz následující graf.

Graf č. 21 **Frekvence komunikace s vybranými typy přátel** (v %, N_{země původu}=1103, N_{češi}=1108, N_{krajané}=1189)

Dále lze konstatovat následující:

S přáteli - Čechy:

- Významné rozdíly ve frekvenci komunikace s přáteli - Čechy mužů a žen nebyly zjištěny.
- Téměř třetina Vietnamců byla v kontaktu s českými přáteli spíše méně často, tj. několikrát za měsíc a méně.
- S českými přáteli udržovaly nejčastější komunikaci mladé osoby do třiceti let věku, naopak přátelské kontakty s Čechy u starších osob ve věku cca 50 let a více byly spíše občasné.

S přáteli ze země původu:

- Více než čtvrtina Vietnamců (28,9 % muži i ženy napříč věkovými kategoriemi) byla ve velmi častém kontaktu (denně nebo minimálně několikrát týdně) se svými přáteli z Vietnamu, a to i navzdory geografické vzdálenosti a pracovní vytíženosti. Tuto častou komunikaci jim totiž umožňují současné komunikační technologie a velmi specifické a na české poměry až nestandardní pracovní podmínky, a to zejména Vietnamců pracujících ve službách a obchodě. Obraz vietnamského prodáváče neustále komunikujícího přes různé druhy mobilů či prostřednictvím internetového spojení se svými krajaný, v rámci území ČR či za hranicemi, se v poslední době stal spíše již rutinou. Naopak Ukrajinci a Rusové se svými přáteli „z domova“ komunikovali mnohem méně - cca čtyři pětiny z nich pouze několikrát za měsíc či ještě méně často.

S krajaný v ČR:

- Rovněž v tomto případě byla komunikace s krajaný nejfrekventovanější u Vietnamců - cca tři čtvrtiny z nich byly v kontaktu s krajaný denně nebo alespoň několikrát za týden, muži i ženy všech věkových kategorií. Obdobně časté kontakty uvedlo cca 60 % Ukrajinců a Rusů, přičemž lze předpokládat, že intenzita kontaktů s krajaný byla u Ukrajinců a Rusů vyšší do cca čtyřiceti let věku.

Komunikační jazyk

S přáteli v zemi původu:

- S přáteli v zemi původu komunikovali respondenti téměř výlučně v jejich mateřštině, ojediněle používali češtinu buďto jako hlavní nebo alternativní komunikační nástroj. Rusové jako alternativu častěji volili ukrajinštinu, Ukrajinci naopak. V případě Vietnamiců byla čeština jakožto alternativa v komunikaci s přáteli z Vietnamu také velmi ojedinělá.

S přáteli Čechy:

- S českými přáteli komunikovali cizinci téměř výhradně česky. Ke způsobu komunikace s českými přáteli se vyjádřili zejména Vietnami (70,2 % z nich), dále Rusové (48,8 %) a Ukrajinci (29,0 %). Nutno poznamenat, že v rámci dotazování nebyla mapována úroveň znalosti češtiny. Jako alternativní způsob v komunikaci s českými přáteli bývá ojediněle využívána ruština, ukrajinština, méně často vietnamština či angličtina.

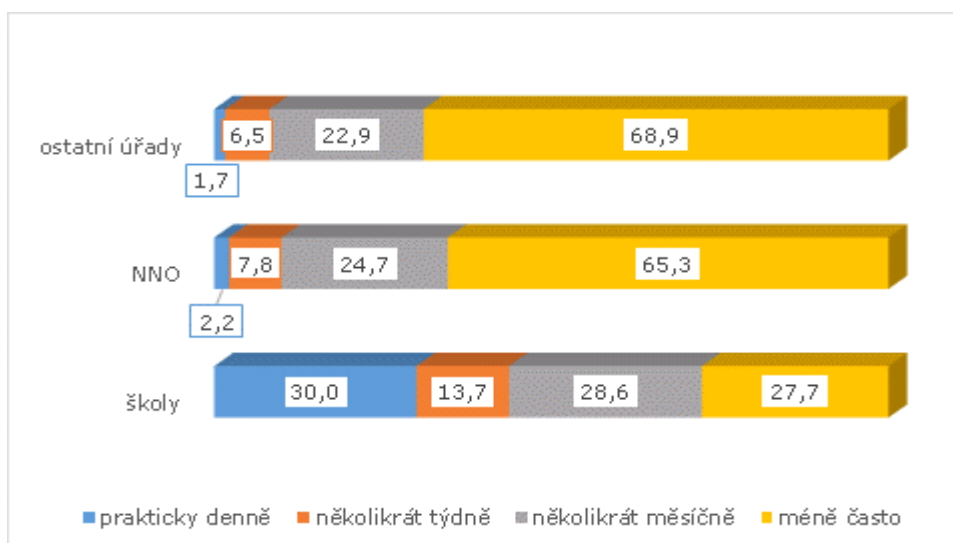
S přáteli krajany:

- S krajany cizinci nejčastěji komunikovali prostřednictvím jejich mateřštiny, a to zejména Vietnami (87,7 %, N=212). Ukrajinci a Rusové v komunikaci s krajany častěji využívali češtinu, v roli hlavního komunikačního nástroje ale dominovala mateřština (Rusové 80,3 %, N=117, Ukrajinci 79,1 %, N=421). Čeština jako alternativa byla využívána spíše ojediněle, v případě Vietnamiců spíše muži, u Ukrajinců a Rusů ženami.

c) Frekvence komunikace s vybranými úřady a úřady obecně

Kontakt s institucemi státní správy (např. při vyřizování povolení pobytu - OAMP, městský úřad, Úřad práce ČR a jeho pracoviště, školy, živnostenský úřad atd.) a také nestátního neziskového sektoru (např. Integroční centra a další neziskové organizace poskytující služby cizincům zdarma) také patří k výrazným faktorům ovlivňujícím zejména míru orientace cizinců v rámci majoritní společnosti ČR. V rámci dotazníku měli respondenti možnost uvést, jak často komunikují se zaměstnanci škol, které navštěvují oni sami nebo jejich děti, dále jak často komunikují s pracovníky nestátního neziskového sektoru se službami pro cizince a také jak často jsou v kontaktu s pracovníky dalších úřadů a institucí, které oni sami navštěvují (tyto instituce nebyly konkretizovány). Frekvence těchto kontaktů je již z podstaty věci spíše méně častá a pohybuje se spíše v řádu měsíců či občasných návštěv jednou či dvakrát za rok (vyjma škol, do kterých docházeli respondenti sami či jejich děti). Se zaměstnanci škol přišla do kontaktu necelá polovina respondentů (43,0 %), přičemž více než polovina z nich kontaktovala zaměstnance škol či byla kontaktována několikrát za měsíc a méně. Obdobně tomu tak bylo i v případě Integročních center a dalších nestátních neziskových organizací zaměřených na poskytování služeb cizincům zdarma. Tyto instituce různě často navštěvovalo 45 % respondentů. Většina z nich (90 %) se na tyto instituce obracela při řešení svého problému či dotazu ojediněle nebo i několikrát za měsíc. Deset procent z nich však byly s NNO v kontaktu minimálně několikrát za týden. Do kontaktu s ostatními institucemi a úřady samozřejmě přišla daleko větší skupina cizinců - až dvě třetiny z nich. Jejich kontakt byl spíše sporadický, velmi občasný a pravděpodobně odrážel charakter situací, které cizinci řešili (např. prodloužení povolení k pobytu, návštěva pracoviště ÚP ČR, návštěva živnostenského, městského úřadu nebo např. policie).

Graf č. 22 **Frekvence komunikace s vybranými typy institucí** (v %, N_{školy}=517, N_{NNO}=551, N_{další úřady}=907)

Dále lze konstatovat následující:

Školy:

- Se zaměstnanci škol komunikovali převážně žáci nebo jejich rodiče či další rodinní zástupci, přičemž nebyly zjištěny významné rozdíly podle pohlaví či státní příslušnosti.
- V případě nutnosti komunikovat se školou nejvíce komunikovali sami respondenti (63,0 %) - otázka V4. Nutno ovšem poznamenat, že častěji komunikovaly se školou samy ženy (cca 80 %) než muži (cca 45 %), kteří častěji tuto povinnost delegovali na své životní partnerky či družky (42 % mužů). Uvedené se týkalo především Ukrajinců-mužů, z nichž polovina přenechávala komunikaci se školou raději na partnerku. Děti pomáhaly v komunikaci některým rodičům jak z Ukrajiny a Ruska, nejvíce však z Vietnamu (cca 13 %). Zajímavým zjištěním byla skutečnost, že pokud komunikaci se školou nezajišťoval jeden z rodičů či dítě, tak do tohoto procesu vstupovala jiná osoba či subjekt (například překladatel) pouze v ojedinělých případech.

NNO:

- Významné rozdíly v komunikaci jednotlivých mapovaných státních příslušností s NNO nebyly zjištěny - dle odpovědí respondentů lze konstatovat, že necelá polovina (cca 45 %) Ukrajinců, Vietnamců a Rusů tyto instituce (NNO) navštěvovala spíše nepravidelně a občas až zřídka. Více než polovina respondentů uvedla, že s těmito institucemi nebyla v kontaktu.
- NNO navštívilo 43 % mužů a 47 % žen zkoumaného souboru, a to jak s trvalým, tak přechodným pobytem.

Další instituce a úřady:

- Frekvence komunikace respondentů s dalšími institucemi a úřady se mezi jednotlivými mapovanými státními příslušnostmi, pohlavími či dle druhu povolení k pobytu významně nelišila.

Komunikační jazyk

Se zaměstnanci školy:

- Respondenti v případě potřeby komunikovali se zástupci školy, kterou sami navštěvovali nebo ji navštěvovalo jejich dítě/děti. Komunikovali téměř výhradně česky. Ojediněle byla uvedena ukrajinština, ruština nebo angličtina či „jiný“ způsob komunikace. Jako alternativa byla ojediněle uvedena angličtina a ruština.

S pracovníky NNO:

- Také v případě komunikace s pracovníky NNO byla hlavním komunikačním nástrojem čeština a mateřské jazyky cizinců byly využívány spíše jako alternativní způsoby komunikace. V případě komunikace cizinců s pracovníky NNO však měli cizinci častěji možnost komunikovat ve své mateřštině, přičemž tuto možnost využívali zejména Vietnamci. Většina respondentů však i zde komunikovala česky.

S dalšími úřady/institucemi:

- Na dalších úřadech a institucích komunikovali cizinci téměř výhradně česky, mateřštinu nebo angličtinu používali výhradně ojediněle a spíše jako alternativu.

8.2 Škola a vzdělávání

Postavení rodičů při socializaci dětí je dlouhodobě zatlačováno do pozadí mocným vlivem vrstevnické skupiny, avšak hodnoty vrstevnické skupiny jsou stále více ovlivňovány vlivem hromadných sdělovacích prostředků (Možný, 1999, str. 17). Mimo jiné i tím, že jednou z vůbec nejsilnějších vrstevnických skupin, která na děti působí, tvoří spolužáci ve škole, představuje škola jeden z nejvýznamnějších mimo rodinu působících socializačních prvků. Dalším významným prvkem integrace dětí cizinců ve škole je výuka jazyka, která je v ČR³⁴ v rámci školní docházky hlavní náplní integrace (Jarkovská, L., 2015, str. 222 až 223). „*Děti se díky školní docházce integrují rychleji a často efektivně urychlují integraci rodičů, zejména propojováním funkce rodiny a školy.*“ (Horáková, 2014, str. 10)

Téma volnočasových aktivit žáků a studentů patří již delší dobu k poměrně frekventovaným tématům dnešní doby. Diskutovány jsou nejenom druhy vhodných volnočasových aktivit pro děti a mládež, ale také kvalitativní úroveň, pestrost jejich nabídky a finanční náročnost. Nabídka škol v rámci volnočasových aktivit je zpravidla vysoce variabilní a prakticky se liší na úrovni jednotlivých základních, středních i vysokých škol. Obzvláště nabídka, kvalita a zejména finanční dostupnost volnočasových aktivit žáků na základních školách je nesmírně důležitá pro jejich další rozvoj.

V rámci dotazování bylo respondentům položeno několik otázek obsahově zaměřených právě na naplňování jejich volnočasových aktivit (tj. jejich hobby, sport, záliby či spolky a organizace, kterých jsou členy). Na základě rozboru otázky S1 lze konstatovat, že respondenti se v rámci svého volného času věnovali následujícím zálibám a aktivitám. Z celkového počtu respondentů (N=1083), kteří na uvedenou otázku odpověděli, se největší část z nich, téměř tři čtvrtiny (42,4 %), věnovala právě sportu, na druhé straně se více než čtvrtina respondentů (26,9 %) žádným volnočasovým aktivitám nevěnovala. Desetina respondentů uvedla jako svoji volnočasovou aktivitu pasivní odpočinek a sledování televize a počítače. Necelá desetina respondentů

³⁴ kromě Hlavního města Prahy, které oproti jiným krajům zdůrazňuje individuální doučování dětí cizinců (Jarkovská, L. 2015, str. 223)

se pak věnovala cestování, výletům a pobytu v přírodě a další necelá desetina (9 %) věnovala svůj volný čas společenským setkáním s přáteli. Z hlediska třídění podle státní příslušnosti se téměř polovina (49,5 %) ruských státních příslušníků věnovala sportu. Nejmenší podíl byl v tomto směru zaznamenán u Ukrajinců. Vyšší podíl Rusů se v porovnání s Ukrajinci a Vietnamci podílel rovněž na volnočasových aktivitách, jako je hudba a tanec (11,2 %), studium jazyků (srovnej Rusů 6,5 % : Vietnamců 3,2 % : Ukrajinců 1,9 %), dále četba, studium a vzdělávání se. U Vietnamců se v porovnání s Ukrajinci a Rusy necelá třetina z nich nevěnovala žádné volnočasové aktivitě (srovnej 30,8 % Vietnamců : 18,2 % Rusů). Vyšší podíl Vietnamců rovněž trávil volný čas pasivním odpočinkem, sledováním televize a počítače (13 % : 6,1 % Rusů). V třídění podle pohlaví se sportu věnovalo o téměř deset procent mužů (46,7 % z nich) více oproti ženám. Stejně tak se více mužů věnovalo pasivnímu odpočinku a sledování televize a počítače (14,2 % : 5,7 % žen) a společenským setkáním s přáteli (11,9 % : 5,7 % žen). Přirozeně vyšší podíl žen se oproti mužům věnoval aktivitám, které jsou tradičně spojovány spíše s ženskou činností, jako je hudba a tanec, rukodělná a výtvarná tvorba, péče o rodinu, domácnost a zahradu. Vyšší podíl žen se oproti mužům rovněž zajímal o kulturu a náboženství, ale i o četbu, studium a vzdělávání se. V případě studentů, jichž na otázku spojenou s náplní volnočasových aktivit odpovědělo (N=134), se v třídění podle státní příslušnosti věnovalo sportu necelých devadesát procent ukrajinských studentů (srovnej 86,3 % : 71,8 % Vietnamců : 65,9 % Rusů). Výpovědní hodnota uvedené informace je výrazně ovlivněna celkově nízkým počtem odpovídajících studentů a nemusí odrážet reálnou skutečnost. Studiu jazyků, stejně jako hudbě a tanci se věnoval větší podíl ruských studentů. V případě studentů se sportu, pasivnímu odpočinku a společenským setkáním s přáteli věnoval větší podíl mužů oproti ženám. Naopak, výrazně vyšší podíl žen-studentek se oproti studujícím mužům věnoval hudbě a tanci stejně jako studiu jazyků.

Z odpovědí studentů vyplynulo, že většinu z jimi uvedených volnočasových aktivit (76,7 %), kterým se věnovali, jejich škola neorganizovala.

Respondenti měli dále možnost v rámci odpovědi na otázku S2 uvést a) jaké volnočasové aktivity pěstují jejich děti, b) v případě, že se jejich děti nenacházejí na území ČR, jakému hobby by chtěli, aby se jejich dítě/děti v ČR věnovaly. Z odpovědí respondentů na otázku S2 (N=1056) vyplývá, že se jejich děti nejvíce věnovaly sportu (69,9 %), dále téměř pětina dětí se v rámci volnočasových aktivit věnovala hudbě, tanci a zpěvu a více než desetina studiu jazyků. Oproti Ukrajincům a Vietnamcům se větší podíl dětí ruských respondentů věnoval hudbě, tanci a zpěvu, ale i kultuře obecně. Naopak, u vietnamských dětí bylo zaznamenáno několik individuálních případů dětí, které věnovaly svůj volný čas práci v rodinné firmě a domácnosti. Dále byla respondentům položena otázka, zda se domnívají, že by tyto volnočasové aktivity měla organizovat škola, kam jejich dítě/děti chodí. Více než tři čtvrtiny respondentů (N=174) by organizaci volnočasových aktivit ze strany školy uvítalo, ostatní byly opačného názoru.

V době realizace výzkumu uvedla více než třetina respondentů, že jejich dítě/děti chodí na českou školu (38,0 %, N=436). Z těchto respondentů tvořili největší podskupinu (více než polovinu) rodiče dětí, které chodily na základní školu. Ve zbývajících skupině respondentů s dětmi u 18,3 % z nich chodilo dítě či děti do mateřské školy, 17,6 % na střední odbornou školu, 13,3 % na konzervatoř, 9,6 % na vyšší odbornou školu/vysokou školu, 5,9 % na postgraduální studium a 1,9 % na speciální základní školu. Respondenti z Ukrajiny měli svoje děti nejčastěji umístěné na základních školách, Vietnamci spíše v mateřských školách. Rusové měli svoje děti zase častěji na gymnáziích/konzervatořích, vyšších odborných či vysokých školách nebo na

postgraduálním studiu. Vietnamci, Ukrajinci a Rusové se nelišili v míře umístění svých dětí ve speciálních základních školách. Detailněji viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 41 Struktura respondentů s dítětem/děťmi umístěnými na vybraných typech škol podle státní příslušnosti (v %)

% respondentů s dítětem/děťmi umístěnými na české škole	celkem	Ukrajina	Vietnam	Rusko
na základní školu	59,4	65,0	56,8	48,1
do mateřské školy	18,3	15,0	24,3	15,4
na střední odbornou školu	17,6	18,8	17,1	15,4
na gymnázium/konzervatoř	13,3	11,9	13,5	17,3
na vyšší odbornou školu/vysokou školu	9,6	6,9	11,7	13,5
na postgraduální studium na VŠ	5,9	5,0	6,3	7,7
na speciální základní školu	1,9	1,9	1,8	1,9

Pozn.: možnost vícečetných odpovědí, součet % se nerovná 100

Dále měli respondenti - rodiče, kteří uvedli, že mají dítě/děti umístěné na českých školách, možnost uvést v rámci otázky D2, zda se jejich dítě/děti vzdělávají ještě v nějakém jiném zařízení, kde jsou např. organizované volnočasové aktivity pro děti, mládež a dospělé, počítačové kurzy, kurzy češtiny, kurzy cizích jazyků, přednášky apod. Cca jedna čtvrtina respondentů uvedla, že se jejich dítě/děti takovýchto aktivit účastní. Z uvedených odpovědí (N=88) vyplynulo, že se děti cizinců vzdělávají mimo školu nejčastěji v jazykových školách a v rámci jazykových kurzů (45 respondentů), ale zájem byl rovněž o sportovní kluby. Využívání těchto jazykových kurzů využívalo více než 66 % Vietnamců, kteří uvedli odpověď. Jiné rozdíly mezi státními příslušnostmi respondentů nebyly zjištěny. Konkrétně byla respondenty uvedena vzdělávací a sociální zařízení a organizace (jako DDM, ZUŠ, rodinná a mateřská centra, Charita, Skaut, Ukrajinská škola a Ymca), která děti cizinců (a jejich rodiče) navštěvovaly.

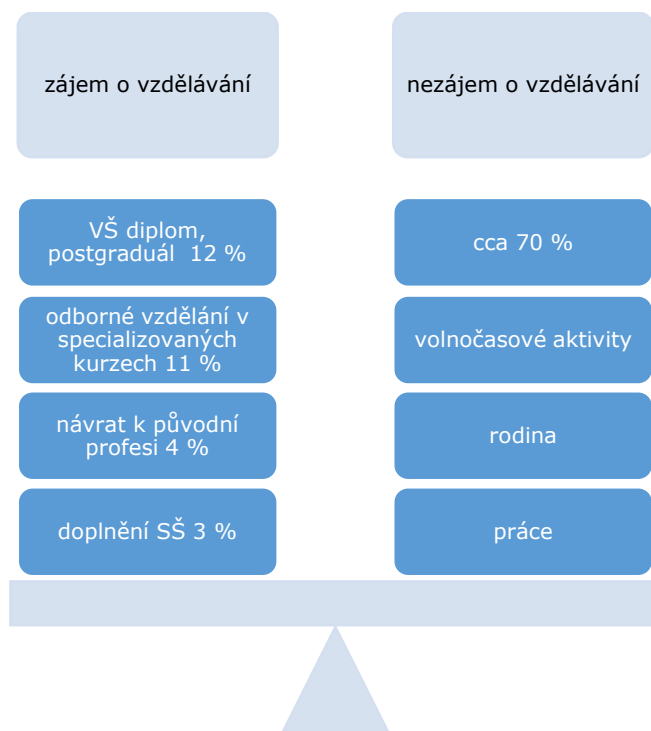
V rámci podpory integrace cizinců a jejich rodin s malými dětmi bylo v České republice realizováno několik projektů zaměřených na podporu těchto rodin. Mezi tyto projekty se řadí i podpora vybudování mateřských a rodičovských center (například v roce 2010 byl realizován projekt Vzájemně spolu aneb integrace cizinců v mateřských centrech za finanční podpory MPSV, jehož realizátorem byla Síť mateřských center; cílem projektu bylo zavádění multikultury do rodinných center. V roce 2015 byla v rámci projektu podpory dobrovolnické služby Ministerstvem vnitra financována dobrovolnická činnost i v rámci mateřských center v ČR). Pro ověření úrovně povědomí o výsledcích této podpory byly do dotazníku zakomponovány otázky D6 a D7, v rámci kterých měli respondenti možnost uvést odpověď, zda ví, co to jsou mateřská a rodičovská centra a také měli možnost vyjmenovat nějaké služby, které podle jejich názoru tato centra nabízí. Dle odpovědí respondentů bylo zjištěno, že většina respondentů všech státních příslušností nevěděla, co mateřská a rodičovská centra jsou (80,1 %). Tyto instituce znalo 17,7 % respondentů, 2,1 % odpověď neuvedla. Cca polovina z těch, kteří uvedli, že ví, co jsou mateřská a rodičovská centra (N=216), dokázala uvést konkrétní služby těchto institucí. O činnosti center měli znalost zejména Rusové, méně již Vietnamci. Informovanost cizinců z ostatních krajů mimo Prahy byla výrazně nižší. Z rodičů dětí do 19 let věku měla o centrech povědomí čtvrtina z nich, pouze polovina ovšem dokázala specifikovat služby, které tato centra nabízí. Mateřská a rodičovská centra znaly přirozeně spíše ženy. Bylo uvedeno 142 odpovědí:

- aktivity pro rodiče a děti (48,4 %),

- ostatní (26,2 %),
- hlídání dětí (20,6 %),
- informační a poradenské služby pro rodiče - přednášky, besedy (9,5 %),
- vzdělávání - jazykové kroužky (7,9 %).

V bloku věnujícímu se škole a vzdělávání cizinců bylo rovněž zjišťováno v rámci otázky V1, zda respondenti v době realizace výzkumu studovali v ČR nějakou školu. Z celkově 1 033 respondentů, kteří uvedli odpověď, v době výzkumu nestudovaly v ČR více než čtyři pětiny těchto respondentů (84,7 %). Zbýlá jedna pětina studujících respondentů byla zastoupena počtem pouze 186, z nichž nejvíce (téměř 40 %) respondentů studovalo vysokou školu, dále gymnázium/konzervatoř, méně pak střední školu a zhruba stejný počet respondentů studoval základní školu a postgraduální studium na VŠ (v obou případech cca 20 respondentů). Dle členění podle státní příslušnosti byl vyšší podíl studentů studujících na vyšší a vysoké škole zaznamenán u Rusů, jinak nebyly zaznamenány zásadní rozdíly. V třídění podle pohlaví bylo možné oproti mužům sledovat mírně vyšší podíl žen respondentek studujících vyšší odbornou/vysokou školu a postgraduální studium. Největší zájem o studium byl přirozeně zaznamenán ve věkové kategorii 15 až 29 let, 150 respondentů, kteří nejčastěji studovali vyšší odbornou školu/vysokou školu (62) a dále gymnázium/konzervatoř. Po třicátém roce věku zájem o studium u respondentů opadal. Ojediněle se vyskytovaly případy studentů ve věkové kategorii 45 až 59 let, kteří v ČR studovali (celkem 13 respondentů). Větší zájem o studium byl zaznamenán u respondentů pocházejících z měst a obcí nad 100 tisíc obyvatel (N=101), kteří nejčastěji studovali (téměř z 50 %) vyšší odbornou či vysokou školu. Podobné studijní preference byly zaznamenány rovněž u respondentů bydlících v Praze, zatímco u respondentů z ostatních krajů převažovala preference spíše středních odborných škol. Sledován byl rovněž zájem respondentů vzdělávat se v České republice, viz následující grafické znázornění.

V následující otázce V2 byl sledován osobní zájem respondentů vzdělávat se v České republice:

Pozn.: Důvody nezájmu o další vzdělávání v ČR jsou pouze ilustrační.

Z odpovědí (N=1219) respondentů, kteří si mohli vybírat z více nabídnutých odpovědí, jich téměř 70 % jasně deklarovalo, že nemají zájem se v České republice dále vzdělávat.³⁵ V třídění podle státní příslušnosti převládal u Ukrajinců zájem doplnit si odborné vzdělání ve specializovaných kurzech, dále doplnit si středoškolské vzdělání a vzdělání za účelem výkonu své původní profese. U Rusů převažoval zájem získat vysokoškolský diplom, dále zájem o odborné vzdělání ve specializovaných kurzech, vzdělání k výkonu své původní profese a doplnění středoškolského vzdělání. Vietnamci preferovali získání vysokoškolského diplomu a doplnění středoškolského vzdělání. V třídění podle pohlaví se v otázce V2 ukázalo, že ženy mají větší zájem o doplnění vzdělání. Na základě třídění podle věkových kategorií lze předpokládat, že zájem o vzdělání v ČR u respondentů po třicátém roce věku prudce opadal. Nezájem o studium byl u většiny cizinců jak v Praze, tak v ostatních krajích ČR srovnatelný. V otázce V3 bylo mezi respondenty zjišťováno, zda se někdy setkali se situací, že by základní škola odmítla přijmout děti cizinců z důvodů neznalosti jazyka, nedostatku potřebných dovedností nebo jiného důvodu. Více než 80 % respondentů z celkového počtu (N=1215) odpovědělo, že se s odmítnutím dětí cizinců z důvodu neznalosti jazyka nesetkalo vůbec, 15 % o takovém důvodu slyšelo a 42 respondentů (3,5 %) se s takovým důvodem odmítnutí setkalo osobně. Ostatní výše uvedené důvody odmítnutí hodnotili respondenti podobně, ale v celkovém srovnání byla osobní zkušenost s odmít-

³⁵ Uvedené důvody nezájmu o vzdělání byly pouze ilustrační a nevzešly z dotazníku.

nutím z důvodu neznalosti jazyka mírně vyšší a Vietnamci o důvodech odmítnutí přijmout děti cizinců do školy slyšeli častěji.

Další oblast dotazníku byla věnována dalšímu vzdělávání respondentů, jejich názorům a představám o jejich možnostech pokračovat na území ČR v procesu vzdělávání (V6, V8, V9). Muži častěji projevili názor, že získat další vzdělání je pro ně spíše až velmi obtížné (39,1 %). Největších obtíží se získáváním dalšího vzdělávání se obávali zejména Ukrajinci (41,7 %) a také Vietnamci (38,4 %). Rusové, pravděpodobně z důvodu silnějšího zastoupení mladších osob (mužů), již tak výrazné bariéry při dalším vzdělávání nepředpokládali (25,8 %).

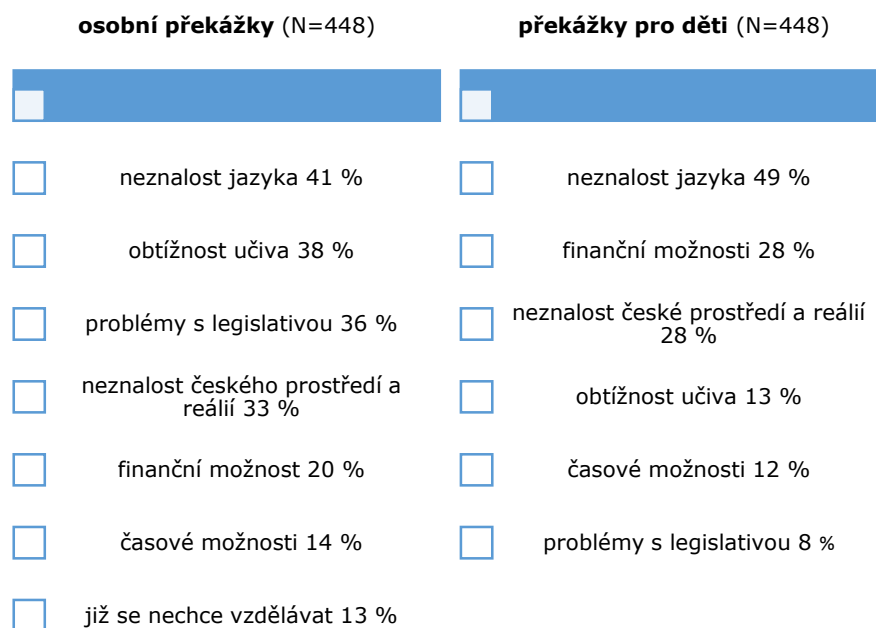
Tabulka č. 42 **Hodnocení dostupnosti vzdělání v ČR pro respondenty a jejich děti, v %****

<i>Dostupnost dalšího vzdělání v ČR, v %, index na škále 1,00=velmi snadné, 0,00=velmi obtížné</i>	velmi snadné	spíše snadné	spíše obtížné	velmi obtížné	neví/bez odpovědi	mini graf	index*
pro respondenty (N=1219)							
Ukrajinci	8,3	32,3	22,2	16,2	20,9		0,48
Vietnamci	9,5	31,9	20,3	21,4	16,9		0,49
Rusové	19,6	44,2	17,5	8,3	10,4		0,64
celkem	10,8	34,5	20,8	15,9	17,9		0,51
pro děti (N=616)							
Ukrajinci	34,6	31,7	10,7	7,0	16,0		0,66
Vietnamci	41,9	38,8	10,0	3,1	6,3		0,77
Rusové	44,0	39,0	8,0	5,0	4,0		0,79
celkem	38,0	34,7	10,1	5,7	11,5		0,71

Pozn.: ** index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0-1,00 (0 = velmi obtížné, 1 = velmi snadné); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1,00, 2=0,75, 3=0,50, 4=0,25, bez odpovědi=0, **součet % v řádcích = 100 %

Opačná situace však nastala v hodnocení možností dalšího vzdělávání dětí respondentů. Necelé tři čtvrtiny cizinců zkoumaného souboru projevily názor, že získat vzdělání v ČR je pro jejich děti velmi či spíše snadné. Mezi ukrajinskými respondenty byly nejvíce zastoupeny osoby, které nedokázaly dostupnost vzdělání v ČR pro jejich děti ohodnotit (16,0 %).

Respondenti měli také možnost výběru z předem uvedených skutečností, které podle jejich názoru znesnadňovaly přístup jich samotných a jejich dětí ke vzdělání v ČR:

Bariéry dalšího vzdělávání žen zkoumaného souboru v ČR, které se k dané otázce vyjádřily (N=194), byly v porovnání s muži zejména finančního charakteru (24,7 %). Muži (N=254) naopak uváděli neznalost jazyka (41,7 %) a neznalost českého prostředí a reálií (41,3 %). Respondenti z ostatních krajů ČR mimo Prahu více zdůrazňovali neznalost češtiny a slabou orientaci v českém prostředí. Respondenti z Prahy naopak častěji zmiňovali obavy z obtížnosti učiva.

Jazykovou bariéru v cestě za dalším vzděláním uváděli zejména Vietnamci (více než polovina z nich), které téměř ve stejné míře zatěžovaly problémy s legislativou a neznalostí českého prostředí a reálií. Ukrajince naopak trápila obtížnost učiva (39,9 %). Téměř polovina Rusů uvedla překážku v podobě neznalosti češtiny a českého prostředí.

V rámci dotazníku byl na přání zadavatele vytvořen prostor pro získání zpětné vazby ohledně informovanosti o zavedení inkluzivního vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Největší informovanost v tomto směru prokázali Rusové, mezi nimiž až cca polovina potvrdila znalost o probíhající společenské debatě o zavedení inkluzivního vzdělávání v prostředí České republiky. Většina Ukrajinců a Vietnamců (cca 70 %) informaci o probíhající debatě nepotvrdila. Ženy všech státních příslušností byly informovanější než muži o probíhající debatě týkající s inkluzivního vzdělávání.

9. Životní strategie a hodnoty

Poslední z výzkumných oblastí byla oblast životních strategií a hodnot, která byla mapována na základě sedmi vybraných skutečností. Respondenti měli možnost pomocí škály 1 až 6 vyjádřit svůj postoj (prostřednictvím škály 1 = nejdůležitější až 6 = nejméně důležité) vůči vybraným skutečnostem podle toho, jak jsou pro ně důležité. Na výběr byly uvedeny následující skutečnosti: mít stálého partnera, mít děti, mít úspěch v zaměstnání, vdát/oženit se, mít co nejvyšší vzdělání, věnovat se svým zálibám, žít pestrý společenský život. Pořadí důležitosti vybraných skutečností bylo určeno na základě jednotlivých průměrů dosažených v rámci celého zkoumaného souboru. Vzhledem k signifikantním rozdílům v třídění podle státních příslušností nebylo vhodné z důvodu určitého zkreslení uvést průměrné hodnoty důležitosti jednotlivých životních strategií pro celkový zkoumaný soubor. Důležitým zjištěním je skutečnost, že vesměs všechny uvedené životní strategie a skutečnosti života byly respondenty hodnoceny jako nejdůležitější až velmi důležité, ani jedna z uvedených hodnot nebyla považována za nedůležitou. Nejdůležitější bylo pro respondenty žít ve stálém partnerském svazku, mít potomky a také úspěch v zaměstnání. Za velmi důležité považovali Ukrajinci, Vietnamci i Rusové život v manželském svazku, mít dostatek volného času pro své záliby a pestrý společenský život. Nejméně důležitým z velmi důležitých bylo dosažení co nejvyššího stupně vzdělání. Detailněji viz následující tabulkový přehled.

Tabulka č. 43 **Srovnání důležitosti vybraných životních strategií podle státní příslušnosti celkem a populace ve věku 15 až 25 let, průměry**

	Ukrajina		Vietnam		Rusko	
	15 až 25 let	celkem	15 až 25 let	celkem	15 až 25 let	celkem
mít stálého partnera	1,92	1,87	2,46	1,73	2,21	1,90
mít děti	2,06	1,92	2,26	1,72	1,98	1,79
mít úspěch v zaměstnání	1,48	1,94	1,93	1,79	1,63	1,79
vdát se, oženit se	2,44	2,37	2,65	2,11	2,29	2,22
mít co nejvyšší vzdělání	1,94	2,94	2,04	2,86	1,96	2,73
věnovat se svým zálibám	1,63	2,32	1,88	2,54	1,70	2,11
žít pestrý společenský život	2,10	2,66	2,39	2,79	1,91	2,42
N	71	678	57	295	56	239

V rámci souboru byly zjištěny signifikantní rozdíly mezi hodnocením vybraných životních hodnot respondentů jednotlivých zkoumaných státních příslušností. Zatímco Vietnamci a Ukrajinci kladli větší důraz na dosažení úspěchu v zaměstnání, Rusové nejvíce hodnotili stálost partnerského vztahu.

Rozborem dat byly zjištěny rozdíly v preferenci vybraných skutečností mladé generace ve věku 15 až 25 let. Mladí respondenti této věkové kategorie všech státních příslušností (ve vztahu k celku) považovali za důležitější dosáhnout co největší vzdělání, věnovat se svým zálibám, žít pestrý společenský život a mít úspěch v zaměstnání (v posledním případě vyjma mladých Vietnamců). Naopak, méně důležitými pro ně bylo mít stálého partnera, mít děti a žít v manželském svazku. Mladí Vietnamci navíc tolik nepreferovali úspěch v zaměstnání. Největší rozdíly v hodnocení důležitosti

uvedených skutečností byly zaznamenány u mladých Vietnamců. Jak bylo uvedeno v teoretickém úvodu, individualismus, neoliberalismus a další jevy, mají vliv na transformaci rodiny v tradičním pojetí. Lze tak vyslovit otázku, zda na zvýšenou míru individualismu u mladých cizinců mělo vliv prostředí české hostitelské společnosti nebo zda podobné sklony preferovat své vlastní zájmy měli již jejich rodiče, kteří se tak přizpůsobili tlaku, který vyvolala jejich emigrace. Vzhledem k vysoké míře projevu sebestřednosti u mladých Vietnamců lze předpokládat, že se budou v budoucnu tyto individualistické tendence prohlubovat.

Rovněž mezi pohlavími byly identifikovány významné rozdíly v postojích k vybraným životním strategiím, navíc u všech mapovaných státních příslušností. Ženy-cizinky kladly větší důraz na tzv. základní (klasické) rodinné hodnoty, tj. uzavřít manželský svazek, mít stálého partnera a děti a také na vzdělání. Muži tyto hodnoty sice také považovali za důležité, ovšem již v menší, míře než tomu bylo u žen. Největší rozdíly v hodnocení mužů a žen byly zaznamenány u Vietnamců, následně u Rusů, méně u Ukrajinců.

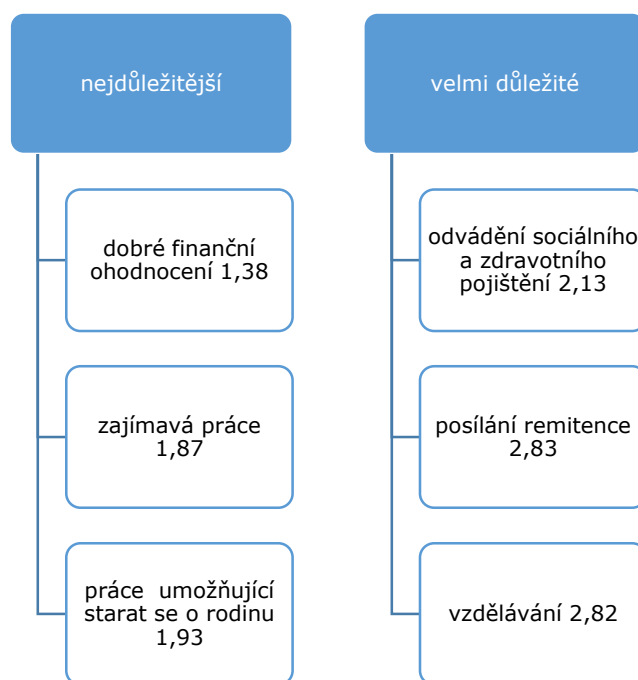
Tabulka č. 44 **Srovnání důležitosti vybraných životních hodnot podle pohlaví a státní příslušnosti, průměry**

preferance na škále 1=nejdůležitější až 6=nejméně důležité	Ukrajina		Vietnam		Rusko	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
mít stálého partnera	1,95	1,78	1,87	1,53	2,19	1,68
mít děti	2,10	1,69	1,88	1,50	2,07	1,58
mít úspěch v zaměstnání	1,93	1,96	1,73	1,86	1,58	1,95
vdát se, oženit se	2,53	2,18	2,26	1,90	2,64	1,89
mít co nejvyšší vzdělání	3,02	2,84	3,04	2,63	2,82	2,66
věnovat se svým zálibám	2,30	2,34	2,62	2,43	2,08	2,13
žít pestrý společenský život	2,65	2,67	2,83	2,74	2,36	2,48
N	377	301	167	128	104	135

Jak již bylo zmíněno výše, respondentům v průměru velmi záleželo, aby se jim v práci dařilo a byli v zaměstnání úspěšní. Práce a ekonomické výhody z toho plynoucí jsou hlavním motivem, proč se cizinci rozhodují opustit zemi původu a žít za hranicemi, mnohdy bez rodičů, partnerů a dětí. Práce je tedy jedna z nejvýznamnějších hodnot cizinců v ČR. Z tohoto důvodu byla položena další výzkumná otázka, zaměřená na mapování hlubších motivů cizinců v naplňování této hodnoty. Pro tyto potřeby byla vytvořena baterie otázky P3, která obsahovala celkem 6 tvrzení o práci. Respondenti měli možnost vyjádřit svůj souhlas s každým tvrzením pomocí hodnotící škály 1 = nejdůležitější až 6 = nejméně důležité. Byla uvedena následující tvrzení:

- mít práci, při které budu mít čas starat se o rodinu,
- mít dobře finančně ohodnocenou práci,
- mít zajímavou práci,
- mít práci, ve které se můžu dále vzdělávat,
- posílat peníze domů k rodině,
- mít práci, za kterou je odváděno sociální a zdravotní pojištění.

Získané odpovědi bylo možné rozdělit do dvou základních skupin (v průměru za celý zkoumaný soubor). Cizinci při hodnocení práce oceňovali zejména finanční ohodnocení a zajímavost práce, důležitým aspektem byla také možnost starat se při výkonu práce/zaměstnání o rodinu. Jako velmi důležité vnímali cizinci odvádění povinných odvodů ze mzdy, posílání finančních prostředků příbuzným či jiným osobám do země původu a také možnost zvyšovat si v průběhu zaměstnání úroveň vzdělání:

Pozn.: Průměrné hodnoty počítané ze škály 1 = nejdůležitější až 6 = nejméně důležité.

Rozborem dat byly zjištěny rozdíly ve vnímání hodnoty práce u jednotlivých mapovaných státních příslušností, a to v preferencích, které jednotlivým dotazovaným aspektům práce připisovali. Preferenčně bez významných rozdílů jako jedno z nejdůležitějších hledisek hodnocení práce vnímali Ukrajinci, Vietnamci i Rusové práci umožňující starat se o rodinu. U ostatních hledisek hodnocení práce se respondenti dle státní příslušnosti lišili. Finanční ohodnocení za práci bylo nejdůležitější pro Rusy a Ukrajince, následně Vietnamce. Rusové a Ukrajinci si také velmi cenili zajímavost práce, kterou vykonávají, pro Vietnamce tato skutečnost však prioritou nebyla. Pro Ukrajince bylo také velmi důležité, aby bylo z jejich mzdy za práci odváděno zdravotní a sociální pojištění. Rusové a Vietnamci vnímali placení pojistného s o stupeň vyšší benevolencí. Posílání remitencí do země původu bylo velmi důležité zejména pro Ukrajince, Rusové a zejména Vietnamci v posílání peněz domů již takovou důležitostí neviděli. Možnost vzdělávat se v průběhu zaměstnání oceňovali jako velmi důležité zejména Rusové, méně již Ukrajinci, u Vietnamců se vzdělávání v rámci hodnocení umístilo na posledním místě.

I v tom případě byla při rozboru dat vyčleněna skupina mladých osob z Ukrajiny, Vietnamu a Ruska a srovnána s celkovými průměry jednotlivých podsouborů dle státní příslušnosti. Zjištěné odlišnosti byly velmi významné a zajímavé. Mladí Ukrajinci toužili po souladu dobře placené a zajímavé práce s rodinným životem.

Zároveň by chtěli mít práci, ze které jsou hrazeny zdravotní a sociální odvody a umožněn kvalifikační růst. Nejmenší zájem projeví o placení remitencí.

Mladí Vietnamci se nejvíce lišili od celku. Nejvíce toužili mít dobře finančně ohodnocenou práci, která by jim umožnila soulad pracovního a rodinného života. Ostatní aspekty pro ně již velmi důležitý význam neměly. Zajímavost práce, možnost dalšího vzdělávání a placení odvodů vnímali jako důležité. Kriticky se postavili k posílání remitencí, které vnímali jako spíše nedůležité.

Mladí Rusové ze všech nejvíce oceňovali finančně dobře ohodnocenou a zajímavou práci umožňující průběžné vzdělávání se a zvyšování kvalifikace. Velmi důležitou hodnotou pro ně byla také možnost sladit práci a rodinný život. Placení remitencí a povinných odvodů ze mzdy pro ně byly ve stupních důležitosti na posledních místech.

Přehled hodnocení vybraných aspektů práce je obsažen v následujícím tabulkovém přehledu.

Tabulka č. 45 **Srovnání důležitosti vybraných aspektů práce podle důležitosti, státní příslušnosti celkem a populace ve věku 15 až 25 let, průměry**

preferance na škále 1=nejdůležitější až 6=nejméně důležité	Ukrajina		Vietnam		Rusko	
	15 až 25 let	celkem	15 až 25 let	celkem	15 až 25 let	celkem
mít práci, při které budu mít čas starat se o rodinu	1,62	1,96	1,96	1,82	2,04	1,97
mít dobře finančně ohodnocenou práci	1,27	1,34	1,33	1,49	1,20	1,33
mít zajímavou práci	1,41	1,80	3,18	2,25	1,25	1,60
mít práci, ve které se můžu dále vzdělávat	1,83	2,74	3,79	3,30	1,79	2,62
posílat peníze domů k rodině	2,79	2,56	5,00	3,25	3,43	3,10
mít práci, za kterou je odváděno sociální a zdravotní pojištění	1,56	1,81	3,37	2,55	3,55	2,52
N	71	684	57	295	56	240

Pozn.: Průměrné hodnoty počítané ze škály 1 = nejdůležitější až 6 = nejméně důležité.

Rozdíly v hodnotách souvisejících s prací byly identifikovány také mezi pohlavími. Ženy by chtěly mít zajímavou a zároveň dobře placenou práci v souladu s rodinným životem. Muži naopak byli ochotni dát přednost finančnímu ohodnocení za zajímavou práci před souladem práce s rodinným životem. Jak Vietnamci, tak Vietnamky zajímavosti práce nepřisouvali velmi vysokou důležitost. Muži byli více zatíženi povinnostmi posílat část mzdy rodině či jiným osobám do země původu. Možnost vzdělávat se v průběhu zaměstnání byla nejméně ohodnocena ze strany vietnamských respondentek.

Detailní přehled jednotlivých průměrů za podsoubory Ukrajinců, Vietnamců a Rusů v třídění podle pohlaví viz tabulkový přehled níže v textu.

Tabulka č. 46 **Srovnání důležitosti vybraných aspektů práce podle pohlaví a státní příslušnosti, průměry**

preferenze na škále 1=nejdůležitější až 6=nejméně důležité	Ukrajina		Vietnam		Rusko	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
mít práci, při které budu mít čas starat se o rodinu	2,1	1,8	2,0	1,6	2,3	1,7
mít dobře finančně ohodnocenou práci	1,3	1,4	1,5	1,5	1,2	1,5
mít zajímavou práci	1,9	1,7	2,0	2,6	1,6	1,6
mít práci, ve které se můžu dále vzdělávat	2,9	2,6	3,0	3,6	2,7	2,6
posílat peníze domů k rodině	2,5	2,6	3,0	3,6	3,0	3,2
mít práci, za kterou je odváděno sociální a zdravotní pojištění	1,9	1,7	2,3	2,9	2,2	2,8
N	381	301	167	128	104	135

Pozn.: Průměrné hodnoty počítané ze škály 1 = nejdůležitější až 6 = nejméně důležité.

Vysokoškolsky vzdělané osoby více preferovaly dobře placenou a zajímavou práci s možností dalšího vzdělávání než ostatní vzdělanostní kategorie cizinců. Naopak cizinci, kteří nebyli rozhodnuti zůstat v ČR natrvalo, tolik nelpěli na souladu práce s rodinným životem a v rámci mzdy počítali s remitencemi.

10. Závěr

Projekt se prostřednictvím sekundární analýzy, expertních konzultací a dotazníkového šetření zaměřil na mapování vybraných aspektů procesů integrace rodin respondentů z Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace do majoritní společnosti České republiky, a to s ohledem na hledání specifík role žen-migrantek v rámci tohoto procesu. Z hlediska poznávání rodin cizinců i jednotlivců byla pozornost věnována jejich domácnostem, které představují prostor pro společné sdílení domova a společné hospodaření a provozování ekonomiky rodiny. Rodiny cizinců z třetích zemí plní krom socializační role také velmi důležitou integrační funkci, která je pro jejich fungování v hostitelské společnosti stěžejní. I z tohoto důvodu by měla být tato funkce ze strany majoritní společnosti prostřednictvím relevantních nástrojů a opatření podporována.

Stav klimatu v rodině byl dle hodnocení respondentů většinou uspokojivý až velmi uspokojivý, přičemž muži projevíli se situací v jejich rodinách větší nespokojenost. Důvody této nespokojenosti nebylo možné nijak blíže specifikovat. Lze pouze odhadovat, že v některých případech mohlo jít o vztahové či citové problémy, problémy pracovní či finanční. Respondenti se raději vyjadřovali k hodnocení svého vlastního života, než tomu bylo v případě hodnocení jejich rodin.

Na základě zjištění z dotazníkového šetření lze konstatovat, že Vietnamci, Ukrajinci i Rusové předpokládají trvalý pobyt v České republice, jak u sebe, tak i u osob jim v rodině blízkých, a to nejen u svých životních partnerů či dětí, ale také u svých rodičů či prarodičů a vnoučat. Bylo zjištěno, že převážná většina respondentů si uměla představit podání žádosti o občanství pro své děti. Nejpevněji o tomto byli rozhodnutí Vietnamci. Zároveň však bylo konstatováno, že téměř polovina respondentů neprojevila přání, aby jejich děti byly vychovávány jako Češi. Většina respondentů se vyjádřila ve prospěch integrace do majoritní společnosti. Projevený integrační potenciál byl vyšší u žen než u mužů a s věkem klesal. Mapována byla i míra homogamie cizinců, partnerský či manželský vztah s etnickým Čechem či Českou uvedla necelá čtvrtina dotázaných, zejména Ukrajinců a Rusů, zejména žen. Vietnamská komunita je výrazněji homogamní a uzavřená. Z hlediska integrace jak jednotlivců, tak rodin cizinců do majoritní společnosti České republiky je velmi důležitý pocit sounáležitosti s domácí společností. Deklarovaný vztah cizinců k příslušníkům majority byl spíše pozitivní, přičemž si většina z nich přála i nadále udržovat zvyky ze země původu. Byla potvrzena hypotéza preference civilizačních výdobytků společnosti České republiky nad jejich hodnotami a kulturou. Rovněž projevíli lpění na udržování krajanských vazeb, a to i u generace svých dětí. To se nejsilněji projevilo u Vietnamců, jejichž lpění na krajanských sítích může být do budoucna ještě více posilováno a lze tedy předpokládat, že bude docházet k silnějšímu odcizování vůči majoritní společnosti.

Přetrvávající bariérou v integraci cizinců do majoritní společnosti České republiky je nedostatečná znalost českého jazyka. Češtinu, jako hlavní komunikační nástroj s rodiči, používala jenom malá část respondentů, a to i u tzv. druhé generace. Byla potvrzena hypotéza, že při orientaci ve společnosti byly ze strany cizinců preferovány rodinné vazby. Druhá generace dětí trvale usídlených cizinců, zejména v případě Vietnamců, zajišťuje svým rodičům a pravděpodobně i dalším příbuzným tlumočení do češtiny a představuje tak jejich sociální zástupce převážně v komunikaci s institucemi a úřady. Přetrvává tudíž sociální izolovanost generace rodičů a jejich znalost českého prostředí a reálií není dostačující. Vliv druhé generace dětí na integrační potenciál má tudíž svoje specifika a limity, specifické pro každou skupinu cizinců. Komunikaci s institucemi, například školami a úřady zajišťovaly převážně ženy. Zajímavou

skutečností bylo zjištění, že v případě komunikace se školou volí rodiče, jejichž znalosti češtiny jsou nevyhovující raději osobní komunikaci a téměř nevyužívají služby překladatelů. Toto jednání se pravděpodobně opírá o jistou míru benevolence, či přemíru vstřícnosti ze strany zástupců škol, které cizinci, či častěji jejich děti, navštěvují. Vytváří se proto prostor pro vznik nedorozumění, která mohou mít problematický dopad nejen na vzdělávací proces dětí, ale i jejich úspěšnou integraci a socializaci. Znalost češtiny se opírá zejména o neformální komunikaci s jejich českými přáteli, sousedy a dalším okolím. V případě druhé generace v rodině sehrává čeština roli alternativního komunikačního nástroje v rodině. Standardizovaným a pedagogicky kvalitně zajištěným procesem výuky češtiny projde pouze malá část cizinců. Nedostatečná znalost češtiny představovala i stěžejní bariéru v dalším vzdělávání cizinců v prostředí ČR. Vzdělávání v průběhu zaměstnání nepřipisovali cizinci středního a vyššího věku tak vysokou hodnotu, jak tomu bylo zejména u generace mladých Rusů. Byla tak potvrzena hypotéza rozdílných preferencí ve vnímání hodnoty vzdělávání potomků a osobního dalšího vzdělávání. Snížený zájem o další vzdělávání byl způsoben také nedostatečnou znalostí českého prostředí a realit a pracovním vytížením. Vzhledem ke specifické struktuře zaměstnanosti cizinců, a to zejména u Ukrajinců a Vietnamců, která je významně vychýlená ve prospěch výkonu zaměstnání ve službách a prodeji a v rámci pomocných a nekvalifikovaných prací, vyžaduje proces nastavení jejich dalšího vzdělávání potřebu zohlednit specifika z této struktury vyplývající. Procesu vzdělávání se více účastnily ženy než muži.

Dalším faktorem ovlivňujícím úspěšný proces integrace je důvěra integrujících se v majoritu a její instituce. Dlouhodobě cizinci vkládají svoji důvěru do svých rodin a následně do krajských vazeb, jak bylo zmíněno výše. Deklarovaná důvěra vůči majoritě byla spíše vyšší. České úřady a instituce se těšily vyšší projevené důvěře respondentů než české zpravodajství či zpravodajství ze země původu nebo také organizace poskytující služby pro cizince zdarma nebo za úplatu. Snížená důvěra vůči organizacím poskytujícím služby pro cizince zdarma byla v nemalé míře podmíněna pravděpodobně výrazně nedostatečnými znalostmi cizinců o existenci těchto služeb (např. respondenti z Jihomoravského, Moravskoslezského, Ústeckého a Středočeského kraje). Nedůvěru cizinci naopak projevili vůči internetovým sociálním sítím. V souvislosti s uvedeným nutno konstatovat, že Vietnamci výrazněji preferovali krajské vazby a jejich důvěra vůči „jejich lidem“³⁶ byla vysoká.

Nejdůležitější deklarovanou hodnotou byl život ve stálém rodičovsky naplněném partnerském svazku, a to zároveň při dosažení úspěchu v zaměstnání. Preference mapovaných hodnot se mezi jednotlivými skupinami cizinců lišily, rovněž tak byly identifikovány významné rozdíly mezi hodnotovými preferencemi představitelů mladé generace, kteří nesdíleli hodnotový rámec starších generací svých krajanů. Nabízí se tak otázka příčin sílící individualizace mladé generace cizinců, která může být způsobena působením sebestředného neoliberálního prostředí hostitelské společnosti, ale i přenosem zkušeností starší generace, které byly získány v průběhu jejich emigrace.

Jedním z projevů hostitelské sebestředné společnosti je mimo jiné snížená preference hodnot rodiny, čehož projevem je například populační pokles. Právě před touto situací varoval i jeden z nejvýznamnějších českých sociologů Ivo Možný, který považoval za velký problém dnešní doby „*hypertrofovanou hodnotu svobody, kdy panuje obecné přesvědčení, že to nejlepší je být suverénní a svobodný, ale to platí jen do chvíle, kdy s příchodem dětí člověk ztrácí jak suverenitu, tak svobodu. Ke svobodě jsme odsouzeni, ale je to jen svoboda volby. Když se rozhodneme pro děti, kus*

³⁶ „Naši lidé“ je při neformální komunikaci často používané označení Vietnamců vůči Vietnamci.

suverenity ztrácíme. Mnoho lidí, zejména mužů, si myslí, že tak je nejlepší děti nemít". (Možný, I., 2012, časopis Sociální práce ročník 12/4, str. 36)

Kromě hodnot rodiny je velmi důležitou hodnotou budování principů občanské společnosti. Jak již bylo zmíněno výše, potencionální zájem cizinců o dosažení občanství ČR byl značný. Tato skutečnost však nezodpovídá otázku, do jaké míry cizinci sdílejí občanskou společnost jako hodnotu a ctí její principy, cítí se být její součástí a mají potřebu účastnit se jejího rozvoje. Důležitým naplňováním této hodnoty je dodržování práv a povinností této země, a to jak cizinci, tak domácím obyvatelstvem. Respondenti si na společnosti České republiky cenili vybrané civilizační výtvarnosti: pracovní příležitosti, kvalita poskytování zdravotní péče, sociální systém a jistoty, školy a kvalitu vzdělávání a svobodu.

Integrační služby poskytující služby cizincům zdarma v současnosti řeší kromě jiného metodické uchopení práce posílení integračního procesu cizinců a jejich rodin prostřednictvím žen-cizinek. Lze vyslovit předpoklad, že je při tomto procesu nahlíženo na ženy-cizinky nejenom jako na „nástroj přenosu“ integračních aktivit (například prohlubování jejich znalostí češtiny a informací o české společnosti a českých realitách, historii a tradicích apod.), ale také jako na „cíl“ prohlubování jejich emancipace. Tento postup by mohl vést spíše k podpoře procesu integrace jednotlivců než rodin cizinců. Pokud stále platí, že rodina je základem společnosti, právě integrace rodin cizinců musí být stěžejním cílem veškerých integračních nástrojů a opatření definovaných v koncepci integrační politiky státu. Nedílnou součástí zajištění tohoto procesu je efektivně fungující systém sociální práce zaměřené na podporu rodin jako takových, a tedy i cizinců. Rozvoj sociálních služeb a sociální práce jimi nabízených služeb a „aktivit je navázán na vládní dotační politiku, která výrazně podmiňuje jejich rozsah a zacílení“ (Baláž, R., 2012, str. 144). Dle odborných zjištění proto vyvstává otázka k diskusi, zda bude financování v rámci grantové politiky v integračních službách směřovat spíše do segmentu rovnosti mužů a žen, resp. genderové problematiky a nikoli do oblasti rodinné politiky.

Vzhledem k současné potřebě sladování rodinného a pracovního života je v českém prostředí stále velkým problémem také nedostatečná stabilní infrastruktura zajišťující kvalitní pedagogicko-výchovnou péči o děti v předškolním věku – školky, jesle. Alternativní řešení přitom mají v převážné míře alternativní dopady.

Byla také potvrzena hypotéza o strukturálním vychýlení na českém trhu práce, a to ve prospěch profesí ve službách a prodeji a v nekvalifikovaných profesích.

Rodiny cizinců z důvodu jejich sociokulturních specifíků nepředstavují pouze základní jednotku složenou z rodičů a jejich dětí, ale mohou představovat daleko širší dynamický celek dvou- až třígeneračních rodin. Sociální práce v této oblasti by měla být kromě jiného zacílena i na podporu výchovy, komunikace a zvládání náročných či ohrožujících situací jednotlivců i rodin. Pro tyto potřeby je vhodné kromě již rozvinutých integračních služeb pro cizince zdarma opřít podporu integrace rodin cizinců o velmi dobré regionální pokrytí sociálních služeb pro rodiny a děti, popřípadě dalších sociálních služeb podporujících sociální začleňování.

11. Přehled klíčových efektů a vlivů se specifikací doporučení a opatření

Výzkum byl zaměřen na vybrané aspekty integračního procesu cizinců (státních příslušníků Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace) - jednotlivců i rodin, a obsahoval následující oblasti: sociální sítě - komunikace, rodina, škola, děti a volnočasové aktivity, postavení na trhu práce, příjmová a ekonomická situace, vzdělávání a další vzdělávání, vztah ke společnosti ČR a k zemi původu, životní strategie a vybrané hodnoty a sociodemografii. Kromě dotazníkového šetření se opíral o zjištění sekundární analýzy dostupných zdrojů a o expertní konzultace s odborníky na integrační služby.

Zjištěné efekty a vlivy

Napříč státními příslušnostmi respondentů byla zaznamenána přetrvávající snaha získat trvalý pobyt na území České republiky, a to nejen pro respondenty samotné, ale i jejich širší rodiny, zahrnující rodiče, prarodiče i vnoučata. Zároveň u převážné většiny respondentů byl zaznamenán potencionální zájem získat občanství pro své děti, což bylo nejsilněji vyjádřeno Vietnamci. Zároveň však Vietnamci projevili nižší míru zájmu o to, aby jejich děti byly vychovávány jako Češi. Vůle integrovat se do majoritní společnosti byla ovšem vyjádřena většinou respondentů, přičemž byla vyšší u žen než u mužů a s věkem klesala. Projevený integrační potenciál byl nižší u cizinců, kteří nebyli rozhodnutí pro trvalé usídlení na území České republiky.

Nejsilněji se krajanská soudržnost až závislost projevovala u Vietnamců a také u Ukrajinců. Lze předpokládat, že převážně u Vietnamců a některých specifických skupin Ukrajinců (např. s výraznějšími ekonomickými vazbami, krajanské pracovní kolektivy, skupiny cizinců ohrožené sociálním vyloučením apod.) bude docházet k rostoucímu odcizování od majoritní společnosti.

Projevil se nedostatečný integrační vliv druhé generace dětí cizinců na generaci rodičů, u níž přetrvává sociální izolovanost vůči majoritě i jejím institucím, která může zpětně narušovat proces integrace druhé generace jejich dětí.

Vzhledem k benevolenci českých škol a vzdělávacích zařízení při udržení standardů komunikace, dochází k nestandardnímu a nedostačujícímu přenosu informací mezi rodiči-cizinci a školou. Tento stav je důsledkem konstantně nedostatečné znalosti češtiny, nejenom generace rodičů-cizinců, ale dokonce i jejich dětí. To může být také důsledkem nepřítomnosti některých školou-povinných dětí v České republice, které jsou v průběhu školního roku zejména z důvodů ekonomických, v menší a zástupné míře také sociokulturních, mimo území České republiky.

Převažující část cizinců, i přes dosažení trvalého pobytu, nedisponuje kvalitní znalostí českého jazyka a nikdy ani neabsolvovala standardizovanou a pedagogicky kvalitně zajištěnou výuku českého jazyka. Nedostačující znalost českého jazyka a neznalost českých reálií byly také důležitými příčinami nezájmu cizinců o další vzdělávání v ČR. Další příčinou nezájmu o další vzdělávání bylo specifické a přetrvávající vychýlení struktury zaměstnanosti cizinců ve prospěch služeb a prodeje a dále v rámci výkonu pomocných a nekvalifikovaných prací.

Výzkumem byla opět potvrzena přetrvávající důvěra cizinců vůči majoritě a českým úřadům a institucím.

Přestože většina respondentů deklarovala jako nejdůležitější hodnotu v životě stabilní rodičovsky naplněný partnerský svazek, u mladé generace cizinců se již projevily tendence charakteristické pro českou majoritní populaci mladých lidí, pro které již rodina a rodičovství nepředstavují stejnou a dostatečnou hodnotu jako pro generaci jejich rodičů. Lze předpokládat, že v důsledku změny hodnotového systému mladé generace cizinců bude docházet u části žen-cizinek ke snižování jejich porodnosti, stejně jako je tomu u majority.

Většina respondentů projevila zájem získat v budoucnu občanství České republiky nejenom pro sebe, ale projevila také hypotetický zájem získat občanství pro své příbuzné. Na české společnosti oceňovali zejména civilizační výdobytky a možnosti, které jim společnost České republiky poskytuje: pracovní příležitosti, kvalitu poskytování zdravotní péče, sociální systém a jistoty, školy a kvalitu vzdělávání a svobodu.

Oslovení experti deklarovali absenci integračních programů zaměřených na integraci žen-cizinek a jejich rodin do majoritní společnosti České republiky, která je nedostatečně suplována pouze separátními informačními kampaněmi nestátního neziskového sektoru. Nutno uvést, že kontaktování byli pouze experti z Prahy, situace mimo Prahu v této oblasti nebyla monitorována. Oslovení experti rovněž uvedli pochybnosti týkající se změny budoucího charakteru a nastavení integračních programů rodin. Zazněl předpoklad přetrvávajícího protěžování genderově orientovaných programů, a to zejména z důvodu prosazování principů EU a s nimi souvisejícího charakteru financování dotací integračních projektů. Tento současný stav a pravděpodobný vývoj však může v mnoha případech vést spíše k podpoře individuální integrace než k integraci rodin cizinců.

Opatření a doporučení

Získané poznatky a výše formulované efekty a vlivy byly podkladem pro návrhy opatření a doporučení dalšího rozvoje integračního procesu cizinců žijících na území České republiky.

Vzhledem ke zjištěným úskalím komunikace škol s rodiči cizinců se jeví jako zásadní nastavení standardů komunikace školy s cizinci-rodiči a monitorování jejich dodržování. Tyto standardy by měly eliminovat obsahovou vágnost přenosu informací, způsobenou nedostatečným porozuměním v komunikaci školy a rodiče.

Vzhledem k přetrvávající deklarované důvěře vůči českým institucím a úřadům (to samozřejmě neznamená jejich oblibu) by mělo být ze strany těchto institucí vhodnou formou zajištěno pokračování tohoto trendu. Byla by tím posílena důvěra cizinců vůči českým institucím a úřadům nabytá zejména díky kvalitě a pravdivosti jimi poskytovaných informací a zvyšujícímu se profesionálnímu přístupu. České státní instituce by proto měly dále vzdělávat svoje odborníky v komunikaci s cizinci a také v oblasti jejich integrace tak, aby nebyly nadměru odkázány na „outsourcing“ služeb v komunikaci s cizinci.

Opakovaně musí zazníť doporučení týkající se posilování standardů jazykové výuky a pedagogické úrovně lektorů/učitelů českého jazyka tak, aby mohla být v horizontu blízké budoucnosti zvýšena úroveň znalosti českého jazyka vyžadovaná pro dosažení trvalého pobytu na území České republiky. Měla by být rovněž zahájena expertní diskuse směřující k nalezení řešení, jak zvýšit znalost českého jazyka u cizinců, jimž již trvalý pobyt na území ČR byl udělen.

Vzhledem k sílícím individualistickým tendencím mladé generace Čechů i cizinců by bylo žádoucí, aby se kompetentní orgány začaly zabývat otázkou nastínění

základních principů vývoje a směřování společnosti České republiky. Jedním z elementárních nástrojů podpory tohoto procesu, kterým lze posílit i integrační výchovu dětí, je podpora a akcentace rodiny, rodinné politiky a včasné výchovy k občanství (již na prvním stupni základní školy). V současné době je tato problematika na základních školách řešena různě. U starší generace cizinců by vzhledem k jejímu přetrvávajícímu oceňování především civilizačních výtahů společnosti České republiky měla být podpořena jejich alespoň základní znalost pilířů fungování české společnosti: např. solidarita systému zdravotního pojištění a důchodového systému, dodržování zákonů a pravidel soužití apod.

Cílem podpory sociální práce zaměřené na podporu výchovy, komunikace a zvládnutí náročných či ohrožujících situací jednotlivců i rodin by mělo být udržení a rozvoj odborných kapacit a dostatečné územní pokrytí. Dotace na integraci rodin cizinců by měly být poskytovány v souladu s rodinnou politikou. Podpora rodiny jako základní společenské jednotky totiž musí být cílem a výsledkem rodinné politiky, nikoliv prostředkem zástupných problémů a oblastí.

Literatura

Baláž, R. Společenské kontexty sociální práce a jejich vliv na práci s cizinci in Sociální práce ročník 12/4

Beck, U. 2004, Riziková společnost. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-7419-047-6

Brouček, S. 2006, Hledání důvěry: vietnamské etnikum v prostředí české majoritní společnosti. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 80-85010-82-8

Možný, I. 2008, Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-864-87-8

Možný, I. 1999, Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 80-85850-75-3

ČSÚ: *Cizinci v České republice 2015*. Praha, 2015. Č.j.: 02167/2015-64

ČSÚ: Trh práce v ČR - časové řady - 1993-2015. <https://www.czso.cz/csu/czso/101r-k-vek-a-vzdelani-populace--xrc84xlknq> (*internetový odkaz platný k prosinci 2016*)

ČSÚ: Vývoj počtu cizinců v ČR, Chytil, D. Newsletter 02/2016.

<http://www.statistikaamy.cz/2016/02/vyvoj-poctu-cizincu-v-cr/> (*internetový odkaz platný k prosinci 2016*)

DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. 2007. Reflexe migračních teorií. Geografie - sborník české geografické společnosti. Praha: Katedra sociální geografie a územního rozvoje PřF UK

Fukuyama, F. 2006, Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu. Praha: Academia ISBN 80-200-1438

Grohmannová, J. 2006. Vliv rodinných vazeb a příbuzenských sítí na integraci azylantů. Plzeň: Katedra antropologie, Filozofická fakulta Západočeské univerzity.

Horáková, M., Čerňanská, D. *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část II. Závěrečná zpráva z empirického šetření*. Praha: VÚPSV, 2001, str. 4

Horáková, M. 2014, Výzkum rodin migrantů v ČR Východiska a základní pojmy projektu Návrh informačního systému o rodinách migrantů z třetích zemí. Praha: VÚPSV v. v. i.

INTERFACE 2008, Immigrants and National Integration Strategies: Developing a TransEuropean Framework for Analysing Cultural and Employment-Related Integration. - Eutin: CJD Eutin, The European Commission, 2008. S. 126-143. http://praha.vupsv.cz/Fulltext/ul_929.pdf.

Ivanová, K., Špirudová, L., Kutnohorská, J. 2005, Multikulturní ošetřovatelství I. Praha: Grada ISBN 80-247-1212-1

Jarkovská, L., Lišková, K., Obrovská, J., Suralová, A. 2015, Etnická rozmanitost ve škole stejnost v různosti. Praha: Portál ISBN 978-80-262-0792-4

Keller, J. 2011, Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-7419-059-9

Kovář, P. *Témata - Všeobecný přehled*. Fragment, Albatros Media, a.s. 2011

Marešová, J. Kdo a proč u nás žádá o přechodný pobyt, Newsletter 02/2016, ČSÚ <http://www.statistikaamy.cz/2016/02/kdo-a-proc-u-nas-zada-o-prechodny-pobyt/> (internetový odkaz platný k prosinci 2016)

MASSEY, D.S, ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUCCI, A., PELLEGRINO, A., TAYLOR, J.E. 1993, Theories of International Migration: A Review and Appraisal. Population and Development Review, 19, No. 3

Merton, R. K. *Studie ze sociologické teorie*. Praha: SLON, 2000

Možný, I. 1999, Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 80-85850-75-3

Müller-Bachmann, E. 2008. Acculturation in Families. In: Interface: Immigrants and National Integration Strategies. Eutin: CID: 22-38.

Nešporová, O., Kuchařová, V. *Rodiny přistěhovalců II*. VÚPSV, v. v. i. Praha 2009

Uherek, Z., Korecká, Z., Pojarová, T. et al., Cizinecká komunity z antropologické perspektivy. Praha, Etnologický ústav AV ČR, v.v.i. 85-118.

Vláčil, J. 2016, Právo na vstup a pobyt na území členských států evropské unie. Praha: Právnická fakulta University Karlovy

Internetové zdroje:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf

<http://hnutiprozivot.cz/download/zpravy/2634-koncepce-rodinne-politiky.pdf>

<http://worldcongress.org/natural-family.php>

<http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=392>

<https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz-pocet-cizincu>

<https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-v-cr-bez-azylantu>

<https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-nezamestnanost-prace>

<http://oldukrajinnostika.upol.cz/>

<http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie-statu/asie/vietnam/index.html>

Příloha

160102–1

Září/Říjen 2016

ZAČÁTEK ROZHOVORU
(HODINY, MINUTY)

ID TAZATELE

Dobrý den, jsem tazatelem společnosti ppm factum research a provádím výzkum týkající se názorů cizinců na českou společnost a jejich život v české společnosti. Rád/a bych Vám v této souvislosti položil/a několik otázek. Výzkum bude sloužit k návrhům vhodných integračních opatření ČR pro cizince ze třetích zemí a může tak mimo jiné nepřímo prospět Vám a Vaším blízkým. Všechny údaje, které mi poskytnete, budou naprosto důvěrné a v konečném zpracování anonymní.

Blok – Screening a obecné otázky

SC2. Jaká je Vaše státní příslušnost?

česká	→	UKONČETE ROZHOVOR	1	
ukrajinská	→	POKRAČUJTE V ROZHOVORU	2	
vietnamská	→	POKRAČUJTE V ROZHOVORU	3	
ruská	→	POKRAČUJTE V ROZHOVORU	4	
jiná	→	UKONČETE ROZHOVOR	8	
NEVÍ, BEZ ODPOVĚDI	→	UKONČETE ROZHOVOR	9	

SC3. Jak dlouhou dobu celkově žijete v České republice, včetně např. přerušení pobytu?

VYPIŠTE ČÍSLICEMI ROKY I MĚSÍCE (ROKY = 0-99, MĚSÍCE = 0-11)

Roky: Měsíce:
SC4. Jaký máte druh povolení k pobytu v České republice?

Vízum na dobu delší nežli 90 dnů (do doby jednoho roku)	1	
Povolení k dlouhodobému pobytu v ČR	2	
Žadatel o azyl	3	
Azylant nebo doplňková ochrana	4	
Zaměstnanecká karta	5	
Modrá karta	6	
Povolení k trvalému pobytu v ČR	7	
jiný druh pobytu	→ UKONČETE ROZHOVOR	8
		9

**V PŘÍPADĚ POCHYBNOSTÍ RESPONDENTA, POPROSIT O JEHO OSOBNÍ KONTROLU ÚDAJŮ V JEHO DOKLADU. **

Q1. Jaký je hlavní účel Vašeho pobytu v České republice?

Zaměstnání	1	
Podnikání	2	
Studium	3	
Humanitární důvody, léčení	4	
Sloučení rodiny	5	
Jiný důvod (uveďte jaký)	6	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

Q2. Chcete vy osobně žít v České republice trvale?

(ČTETĚ AŽ PO ZODPOVĚZENÍ Q2) A co členové Vaší rodiny – odpovídejte prosím podle toho, co se domníváte, že by odpověděli Vaši jednotliví rodinní příslušníci.

V KAŽDÉM ŘÁDKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „Q2“

URČITĚ ANO		SPIŠE ANO		SPIŠE NE		ROZHODNĚ NE		NETÝKÁ SE MĚ			NEVÍM	
1		2		3		4		5			9	
a.	Vy osobně					1	2	3	4	5	9	
b.	Rodiče					1	2	3	4	5	9	
c.	Děti					1	2	3	4	5	9	
d.	Prarodiče					1	2	3	4	5	9	
e.	Vnoučata					1	2	3	4	5	9	
f.	Partner/ka, manžel/ka					1	2	3	4	5	9	
g.	Někdo jiný					1	2	3	4	5	9	

Q3. Řekněte mi prosím, jak jsou pro Vás důležité následující skutečnosti:

V KAŽDÉM ŘÁDKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „Q3“

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ 1	2	3	4	5	NEJMÉNĚ DŮLEŽITÉ 6
a. Mít stálého partnera				1 2 3 4 5 6	
b. Mít děti				1 2 3 4 5 6	
c. Mít úspěch v zaměstnání				1 2 3 4 5 6	
d. Vdát se, oženit se (být vdaná, ženatý)				1 2 3 4 5 6	
e. Mít co nejvyšší vzdělání				1 2 3 4 5 6	
f. Věnovat se svým zálibám				1 2 3 4 5 6	
g. Žít pestrý společenský život				1 2 3 4 5 6	

Blok – Deskripce rodinných vztahů

R0. Pokud máte nějaké děti, bez ohledu na to, zda žijí v ČR jinde, řekněte mi prosím, kolik jim je roků.

R1. Máte nějaké příbuzné, kteří žijí většinu roku mimo území ČR?

R3. Máte nějaké příbuzné, kteří nyní žijí většinu roku v ČR?

R5. A kolik Vašich příbuzných, má v ČR trvalý pobyt?

R4. A kolik z Vašich příbuzných žije v jedné domácnosti s Vámi?

PŘEDLOŽTE KARTU „R“

	R0. VYPIŠTE VĚK DĚTÍ (ROKY)	R1. ŽIJE MIMO ČR	R2. ŽIJE V ČR	R3. MÁ V ČR TRVALÝ POBYT	R4. ŽIJE V DOMÁCNOSTI
a. Rodiče		1	1	1	1
b. Prarodiče		2	2	2	2
c. 1. dítě		3	3	3	3
d. 2. dítě		4	4	4	4
e. 3. dítě		5	5	5	5
f. 4. dítě		6	6	6	6
g. Vnoučata		7	7	7	7
h. Druh / Družka		8	8	8	8
i. Manžel / Manželka		9	9	9	9
j. Sourozenci		10	10	10	10

R5. Nyní se budeme bavit o vašich dětech. I když třeba v současnosti děti nemáte, zkuste si prosím představit situaci, jako byste je měl/a. Podal/a byste v budoucnu žádost o občanství v ČR pro své děti?

Rozhodně ano	1
Spíše ano	2
Spíše ne	3
Rozhodně ne	4
Již jsem podal/a	5
Děti mít nechci/nemůžu	6

R6. Jakou státní příslušnost/státní příslušnosti má (OSOBA MŮŽE MÍT VÍCE NÁRODNOSTÍ, VYPIŠTE VŠECHNY)

Váš partner/manžel	○○○	1
Vaše děti	○○○	2
Vaši rodiče	○○○	3

Blok – Komunikace a přenos informací

K1. Jak často mluvíte s:

V KAŽDÉM ŘÁDKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „K1“

PRAKTICKY DENNĚ 1	NĚKOLIKRÁT TÝDNĚ 2	NĚKOLIKRÁT MĚSÍČNĚ 3	MÉNĚ ČASTO 4	VŮBEC 5
a. Rodiči			1 2 3 4 5	
b. Děti			1 2 3 4 5	
c. Partnerem/manželem			1 2 3 4 5	
d. Přáteli v zemi původu			1 2 3 4 5	
e. Přáteli v ČR - Čechy			1 2 3 4 5	
f. Přáteli v ČR – Vašimi krajany			1 2 3 4 5	
g. se zaměstnanci školy (např. učiteli), kam chodím já, nebo moje děti			1 2 3 4 5	
h. S pracovníky integračních center a neziskových organizací poskytujících služby pro cizince zdarma			1 2 3 4 5	
i. S pracovníky jiných úřadů a institucí, které navštěvuji			1 2 3 4 5	

K2. Jakým jazykem nejčastěji hovoříte s:

K3. A hovoříte s rodinnými příslušníky/členy Vaší domácnosti či institucemi ještě také jiným jazykem?

V KAŽDÉM ŘÁDKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „K2“

POKUD S NĚKÝM NEMLUVÍ JINÝM JAZYKEM, VYPIŠTĚ 7 (NEKOMUNIKUJE)

ČESKY 1	RUSKY 2	UKRAJINSKY 3	VIETNAMSKY 4	ANGLICKY 5	JINAK 6	NEKOMUNIKUJI, NEMÁM 7
			K2. HLAVNÍ JAZYK		K3. DALŠÍ JAZYK	
a. Rodiči			1 2 3 4 5 6 7		1 2 3 4 5 6 7	
b. Děti			1 2 3 4 5 6 7		1 2 3 4 5 6 7	
c. Partnerem/manželem			1 2 3 4 5 6 7		1 2 3 4 5 6 7	
d. Přáteli v zemi původu			1 2 3 4 5 6 7		1 2 3 4 5 6 7	
e. Přáteli v ČR - Čechy			1 2 3 4 5 6 7		1 2 3 4 5 6 7	
f. Přáteli v ČR – Vašimi krajany			1 2 3 4 5 6 7		1 2 3 4 5 6 7	
g. se zaměstnanci školy (např. učiteli), kam chodím já, nebo moje děti			1 2 3 4 5 6 7		1 2 3 4 5 6 7	
h. S pracovníky integračních center a nezisk. org. poskytujících služby pro cizince zdarma			1 2 3 4 5 6 7		1 2 3 4 5 6 7	
i. S pracovníky jiných úřadů a institucí, které navštěvuji			1 2 3 4 5 6 7		1 2 3 4 5 6 7	

K4. Jak důvěřujete informacím od:

V KAŽDÉM ŘÁDKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „K4“

ROZHODNĚ DŮVĚŘUJI 1	SPÍŠE DŮVĚŘUJI 2	SPÍŠE NEDŮVĚŘUJI 3	ROZHODNĚ NEDŮVĚŘUJI 4	NEDOKÁŽU HODNOTIT 9
a. Členů Vaší nejbližší rodiny			1 2 3 4 9	
b. Přátel – Čechů			1 2 3 4 9	
c. Přátel – krajanů			1 2 3 4 9	
d. České zpravodajství (televize, rozhlas, internet)			1 2 3 4 9	
e. Zpravodajství z Vaší domovské země (televize, rozhlas, internet)			1 2 3 4 9	
f. České úřady a instituce (školy, agentury...)			1 2 3 4 9	
g. Sociální sítě (facebook, Twitter, instagram...)			1 2 3 4 9	
h. Organizace poskytující služby pro cizince zdarma			1 2 3 4 9	
g. Organizace poskytující placené služby pro cizince			1 2 3 4 9	

Blok – Volnočasové aktivity a trávení času

S1. Jakým volnočasovým aktivitám (hobby, sport, záliby, spolky) se Vy osobně v ČR věnujete?

S1x. A organizuje tuto aktivitu škola?

S1. AKTIVITA – SOUČASNÁ		S1x. ORGANIZUJE ŠKOLA 1=ANO, 2=NE	
a.	☐ ☐	1	2
b.	☐ ☐	1	2

S2. Jaké volnočasové aktivity (hobby, sport, záliby, spolky) pěstují v ČR Vaše děti? Pokud děti nemáte nebo nejsou v ČR, řekněte mi prosím, jaké hobby byste chtěl/a, aby se v ČR věnovali.

S2x. A měla by tuto aktivitu organizovat škola?

S2. AKTIVITA – PRO DĚTI (I TEORETICKY)		S2x. MĚLA BY ORGANIZOVAT ŠKOLA 1=ANO, 2=NE	
a.	☐ ☐	1	2
b.	☐ ☐	1	2

S3. Pomáhá Vám někdo z Vašich příbuzných nebo přátel s následujícími činnostmi? Pokud Vám pomáhá více osob, uveďte prosím tu, která pomáhá nejvíce.

V KAŽDÉM ŘÁDKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „S3“

ANO, RODIČE 1	ANO, DĚTI 2	ANO, PARTNER 3	ANO, PŘÁTELÉ, KOLEGOVÉ 4	NĚKDO JINÝ 5	NE, NIKDO 6	NEVÍ, BEZ ODPOVĚDI 9
a.	Porozumění legislativě ČR (cizinecké zákony, zákoník práce...)				1 2 3 4 5 6 9	
b.	Porozumění českému jazyku				1 2 3 4 5 6 9	
c.	Pomoc s hledáním práce				1 2 3 4 5 6 9	
d.	Finanční pomoc				1 2 3 4 5 6 9	
e.	Pomoc s domácností (nákupy, úklid...)				1 2 3 4 5 6 9	
f.	Kontakt s úřady				1 2 3 4 5 6 9	

S4. A naopak, pomáháte Vy osobně někomu s následujícími činnostmi? Pokud pomáháte více osobám, uveďte prosím tu, které pomáháte nejvíce.

ANO, RODIČŮM 1	ANO, DĚTEM 2	ANO, PARTNEROVI 3	PŘÁTELŮM, KOLEGŮM 4	NĚKOMU JINÉMU 5	NE, NIKOMU 6	NEVÍ, BEZ ODPOVĚDI 9
a.	Porozumění legislativě ČR (cizinecké zákony, zákoník práce...)				1 2 3 4 5 6 9	
b.	Porozumění českému jazyku				1 2 3 4 5 6 9	
c.	Pomoc s hledáním práce				1 2 3 4 5 6 9	
d.	Finanční pomoc				1 2 3 4 5 6 9	
e.	Pomoc s domácností (nákupy, úklid...)				1 2 3 4 5 6 9	
f.	Kontakt s úřady				1 2 3 4 5 6 9	

Blok – Děti

FILTR: PTEJTE SE JEN TĚCH, KTEŘÍ MAJÍ V ČR DĚTI (R2 C-F = ANO). OSTATNÍ NA D4

D1. Chodí Vaše děti do české školy?

MOŽNOST VÍCE ODPOVĚDÍ

Ano, do mateřské školky	1	
Ano, na základní školu	2	
Ano, na speciální základní školu		
Ano, na střední odbornou školu	3	
Ano na gymnázium/konzervatoř	4	
Ano na vyšší odbornou školu/vysokou školu	5	
Ano, na postgraduální studium na VŠ	6	
Ne	7	

D2. A vzdělává se Vaše dítě ještě v nějakém jiném zařízení? Jedná se nám např. o organizované volnočasové aktivity pro děti, mládež i dospělé, počítačové kurzy, kurzy češtiny, kurzy cizích jazyků, přednášky apod.

Ano, vyplňte v jaké.....	☐	1	
Ne	☐	2	

D3. Kolik měsíců ročně aktuálně tráví Vaše děti následujícími činnostmi?
 SOUČET MOŽNOSTI A+B BY MĚL BÝT 10 A SOUČET C+D BY MĚL BÝT 12

	D3. POČET MĚSÍCŮ V ROCE - AKTUÁLNÍ
a. Studium školy v České republice	
b. Studium školy ve Vaší domovské zemi	
c. Pobytem v ČR	
d. Pobytem v zemi původu	

D4. Nyní Vám přečtu několik výroků o dětech. Řekněte mi prosím, zda s nimi souhlasíte. Odpovídejte prosím i v případě, že se Vás situace v současnosti netýká (nemáte děti v ČR či nemáte děti vůbec)
 V KAŽDÉM ŘÁDKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „Q2“

ROZHODNĚ ANO 1	SPÍŠE ANO 2	SPÍŠE NE 3	ROZHODNĚ NE 4	NEVÍM, 9	
a. Chtěl/a bych, aby moje děti vyrůstaly jako Češi					
b. Vadilo by mi, kdyby si moje dítě vzalo Čecha / Češku					
c. Chtěl/a bych, aby moje děti zachovávaly zvyky z mojí země původu					
d. Chtěl/a bych, aby moje děti navštěvovaly české školy					
e. Chtěl/a bych, aby moje děti mluvily dobře českým jazykem					
f. Chtěl bych, aby moje děti měly kamarády hlavně z komunity krajanů					
g. Mým rodičům by vadilo, kdybych si vzal/a Čecha/Češku					

FILTR: D4D=3,4,9 (TJ. NECHCE, ABY DĚTI NAVŠTĚVOVALY ČESKÉ ŠKOLY), OSTATNÍ NA D6
 D4_NE. Proč nechcete, aby se Vaše děti ve škole vzdělávaly?

..... ☐

D6. Víte, co jsou to mateřská a rodičovská centra?

Ano	1	
Ne	2	

FILTR: D6=1 (VÍ CO JSOU TO MATEŘSKÁ CENTRA), OSTATNÍ NA P1

D7. Dokážete vyjmenovat nějaké služby, které mateřská a rodičovská centra nabízí?

Ano, jaké:.....	☐	1	
Ne	☐	2	

Blok 2 – Zaměstnání a finance

P1. Co jste dělal/a jako poslední práci před příchodem do ČR?

P2. A jaké je v současné době Vaše hlavní zaměstnání? Pokuste se prosím vybrat si jednu z kategorií, která vystihuje to, co děláte nejvíce času.

JEDNA MOŽNÁ ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „G“ - POZOR, OTÁZKA POKRAČUJE NA DALŠÍ STRÁNECE!!!

	P1. V ZEMI PŮVODU	P2. SOUČASNOST
Zákonodárci a řídící pracovníci	1	1
Specialisté, vědeckí a odborní duševní pracovníci	2	2
Techničtí a odborní pracovníci	3	3
Úředníci	4	4
Pracovníci ve službách a prodeji	5	5
Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	6	6
Řemeslníci a opraváři	7	7
Obsluha strojů a zařízení, montéři	8	8

Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	9		9	
Studium	10		10	
V domácnosti, na mateřské/rodičovské dovolené	11		11	
Nezaměstnaný	12		12	
Starobní či invalidní důchod	13		13	
Nic, v zemi původu jsem nikdy nežil/a	14		14	

P3. Jak důležité jsou pro Vás následující aspekty práce:
V KAŽDÉM ŘÁDKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „Q3“

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ	2	3	4	5	NEJMÉNĚ DŮLEŽITÉ
1					6
a. Mít práci, při které budu mít čas starat se o rodinu				1 2 3 4 5 6	
b. Mít dobře finančně ohodnocenou práci				1 2 3 4 5 6	
c. Mít zajímavou práci				1 2 3 4 5 6	
d. Mít práci, ve které se můžu dále vzdělávat				1 2 3 4 5 6	
e. Posílat peníze domů k rodině				1 2 3 4 5 6	
f. Mít práci, za kterou je odváděno sociální a zdravotní pojištění				1 2 3 4 5 6	

P4. Jaký je průměrný čistý měsíční příjem Vaší domácnosti, tedy všech členů Vaší rodiny, kteří s Vámi bydlí v jedné domácnosti zde v ČR? (VYPIŠTE ČÍSLICEMI VÁŠ ODHAD)

--	--	--	--	--	--	--

P5. Kdo z Vašich příbuzných nosí ve Vaší domácnosti domů nejvíce peněz?

Vy osobně	1	
Partner/ka/manžel/ka/druh/družka	2	
Děti	3	
Matka	4	
Otec	5	
Někdo jiný (uved'te kdo)	6	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

Blok – Vzdělávání a školy

V1. Studujete v současné době nějakou školu v ČR?

Ano, základní školu/kurz pro získání základního vzdělání	1	
Ano, střední odbornou školu	2	
Ano gymnázium/konzervatoř	3	
Ano, vyšší odborní školu/vysokou školu	4	
Ano, postgraduální studium na VŠ	5	
Ne	6	

V2. Máte vy osobně zájem na tom se vzdělávat v ČR?

MOŽNOST VÍCE ODPOVĚDÍ

Ano, doplnit si odborné vzdělání ve specializovaných kurzech	1	
Ano, doplnit si všeobecné vzdělání na střední škole	2	
Ano získat vysokoškolský diplom	3	
Ano, vzdělávání za účelem výkonu své původní profese v ČR	4	
Ano, získat postgraduální diplom	5	
Ne, nemám zájem se v ČR dále vzdělávat	6	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

V3. Setkal/la jste se někdy se situací, že by základní škola odmítla přijmout děti cizinců z následujících důvodů:

ANO OSOBNĚ	ANO, SLYŠEL O TOM	NE
1	2	3
a. Z důvodu neznalosti jazyka		1 2 3
b. Z důvodu nedostatku potřebných dovedností (např. úroveň vzdělání)		1 2 3
c. Základní škola dítě cizinců odmítla, ale z jiného důvodu		1 2 3

FILTR: PTEJTE SE POUZE TĚCH, KTEŘÍ SAMI STUDUJÍ (V1=1-5), NEBO STUDUJÍ JEJICH DĚTI (D3_1 NENÍ NULOVÉ T.J. ALESPŮŇ 1 MĚSÍC STUDUJI V ČR) OSTATNÍ NA V6.

V4. Kdo nejčastěji komunikuje se školou, kam chodí Vaše děti nebo kam chodíte Vy sám/a?

Já sám/a	1	
Partner/partnerka	2	
Otec	3	
Matka	4	
Děti	5	
Někdo jiný, např. chůva, soused/ka apod.	6	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

V5. A Pokud se zaměříme na jazyk, kterým se školou tato osoba (viz V4) nejčastěji komunikuje – jaký výrok tuto komunikaci se školou popisuje nejlépe?

Komunikuje sám/a bez problémů česky	1	
Mluví sám/a ale s většími problémy	2	
Využívá služeb tlumočnicka	3	
Využívá překlad od někoho jiného, koho:	4	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

V6. Domníváte se, že je pro Vás osobně snadné získat další vzdělání v ČR?

FILTR. PTEJTE SE JEN TĚCH, KTEŘÍ MAJÍ DĚTI (NEMUSÍ BÝT V ČR) T.J. R1C-F = ANO NEBO R2C-F = ANO

V7.A jak snadné je získat vzdělání v ČR pro Vaše děti?

	V6. OSOBNĚ	V7. PRO DĚTI
Velmi snadné	1	1
Spíše snadné	2	2
Spíše obtížné	3	3
Velmi obtížné	4	4
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	9

FILTR: V6 NEBO V7=3 NEBO 4 T.J. POVAŽUJÍ PRO SEBE NEBO PRO DĚTI STUDIUM ZA OBTÍŽNÉ

V8. Z jakého důvodu je pro Vás osobně těžké získat vzdělání na území ČR?

V9.A proč je to těžké pro Vaše děti?

MOŽNOST VÍCE ODPOVĚDÍ

	V8. OSOBNĚ	V9. PRO DĚTI
Neznalost jazyka	1	1
Finanční možnosti (studium je drahé)	2	2
Problémy s legislativou (pobyt) a administrativou v českém školství	3	3
Časové možnosti (nedostatek času)	4	4
Neznalost českého prostředí, reálií	5	5
Obtížnost samotného učiva	6	6
Již se nechci/nepotřebuji vzdělávat/dále vzdělávat	7	7
Jiný důvod	99	99
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A		

V14. Víte, že v současné době probíhá v ČR debata o zavedení inkluzivního vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (tj. děti zdravotně postižené, nadané, děti cizinců, děti jiného etnika ...)

Ano	1	
Ne	2	

** V PŘÍPADĚ NUTNOSTI VYSVĚTELE, CO JE TO INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ: Kromě jiného se jedná o podpůrná opatření nezbytná pro zajištění maximálně dosažitelného plnohodnotného vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu pro všechny žáky. Podpůrná opatření budou volena tak, aby odpovídala žákovu zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám.

Blok – Vztah k ČR a vztah k zemi původu

C1. Když se zamyslíte nad současným stavem společnosti ČR, jak tuto společnost vnímáte?

C2. A když se zamyslíte nad současným stavem společnosti ve Vaší zemi původu, jak tuto společnost vnímáte?

	C1. ČR		C2. ZEMĚ PŮVODU	
Pozitivně	1		1	
Spíše pozitivně	2		2	
Spíše negativně	3		3	
Negativně	4		4	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9		9	

C3. Jak jste celkově spokojena/a se svým životem

Velmi spokojen/a	1	
Spíše spokojen/s	2	
Spíše nespokojen/a	3	
Velmi nespokojen/a	4	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

C3X. A jak jste celkově spokojen/a se situací ve Vaší rodině zde v ČR?

Velmi spokojen/a	1	
Spíše spokojen/s	2	
Spíše nespokojen/a	3	
Velmi nespokojen/a	4	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

C4. Máte pocit, že od Vás Češi očekávají, že se zcela přizpůsobíte způsobu života v české společnosti?

Rozhodně ano	1	
Spíše ano	2	
Spíše ne	3	
Rozhodně ne	4	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

C5. Myslíte si, že v souvislosti s tzv. „uprchlickou krizí“ se postoj Čechů k cizincům nějak změnil?

Ano, změnil se k lepšímu	1	
Ano, změnil se k horšímu	2	
Ne, zůstal stejný	3	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

C6. Chtěl/a byste Vy osobně zde v ČR zachovávat nějaké zvyklosti či tradice, na které jste zvyklý/á z Ukrajiny/Vietnamu/Ruska?

V KAŽDÉM ŘÁDKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „C6“

ROZHODNĚ ANO 1				ANO, ALE JEN ČÁSTEČNĚ 2	SPÍŠE NE 3	ROZHODNĚ NE 4	NEVÍM, JAKÉ JSOU ZVYKY V ČR NEBO V ZEMI PŮVODU A NEMOHU HODNOTIT 9					
a.	Způsob slavení rodinných událostí (svatby, pohřby...)						1	2	3	4	9	
b.	Způsob vaření či konzumace jídla						1	2	3	4	9	
c.	Způsob oblékání						1	2	3	4	9	
d.	Dodržování náboženských zvyklostí (praktikování víry, svátky...)						1	2	3	4	9	
e.	Pracovní návyky a zvyklosti						1	2	3	4	9	
f.	Volnočasové aktivity, které nejsou v ČR běžné						1	2	3	4	9	
g.	Sledování pořadů ze země Vašeho původu, ve Vašem mateřském jazyce						1	2	3	4	9	
h.	Způsob rodinného života						1	2	3	4	9	

C7. Máte zájem na tom, začlenit se do české společnosti?

Ano	1	
Ne	2	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

C8. Jak hodnotíte následující oblasti v České republice ve srovnání se zemí Vašeho původu?

V KAŽDÉM ŘÁDKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „C8“

V ČR LEPŠÍ 1	STEJNÉ 2	V ČR HORŠÍ 3	NEVÍM, JAKÝ JE STAV V ČR NEBO V ZEMI PŮVODU A NEMOHU HODNOTIT 9	
a. Systém zdravotního pojištění			1 2 3 9	
b. Kvalita poskytování zdravotní péče			1 2 3 9	
c. Školy a kvalita vzdělávání			1 2 3 9	
d. Sociální systém a jistoty (tj. sociální dávky, sociální služby, sociální azyly)			1 2 3 9	

Blok 7 – Sociodemografika.

D1. ZAZNAMENEJTE POHLAVÍ RESPONDENTA

muž	1	
žena	2	

D2. Kolik je Vám let? (VYPIŠTE ČÍSLO)

--	--	--

D3. Jaký je Váš rodinný stav?

svobodný/á	1	
ženatý/vdaná	2	
rozvedený/rozvedená	3	
vdovec/vdova	4	
druh/družka	5	
NEVÍ, BEZ ODPOVĚDI	9	

D4. Jaký je stupeň Vašeho nejvyššího dosaženého vzdělání?

základní i neukončené, praktická škola bez vyučení	1	
vyučen v oboru bez maturity i s maturitou	2	
střední odborné s maturitou	3	
vysokoškolské (všechny stupně)	4	
nějaké jiné, prosím uveďte:		

D5. Kolik přibližně obyvatel má město, ve kterém žijete?

Do 5.000 obyvatel	1	
5001-20.000 obyvatel	2	
20.001 – 100.000 obyvatel	3	
100.000 a více obyvatel	4	
NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	9	

D6. Mohl/a byste mi prosím říct, kde bydlíte?

v pronajaté místnosti	1	
v pronajatém bytě/domě	2	
ve vlastním bytě/domě	3	
na ubytovně	4	
u kamarádů, známých, příbuzných	5	
NEVÍ, BEZ ODPOVĚDI	9	

D9. Jak často využíváte či sledujete:

V KAŽDÉM ŘÁKU JEDNA ODPOVĚĎ, PŘEDLOŽTE KARTU „D9“

	PRAKTICKY DENNĚ 1	NĚKOLIKRÁT TÝDNĚ 2	JEN OBČAS 3	VYJÍMEČNĚ 4	VŮBEC 5	BEZ ODPOVĚDI 9	
a. Internet obecně							
b. Sociální sítě na internetu (Facebook, Twitter...)							
c. České zpravodajství (televize, rozhlas, internet)							
d. Zpravodajství z Vaší domovské země (televize, rozhlas, internet)							
e. Informace z českých úřadů							

Nakonec Vás chci požádat, abyste mi sdělil(a). Vaše telefonní číslo nebo e-mailovou adresu či jiný kontakt. Firma PPM FACTUM RESEARCH je potřebuje znát pro možnost namátkové kontroly mé práce. Kontakty dotázaných zapisuji do zvláštního formuláře a jsou jinde než vyplněné dotazníky. Kontakty se využívají jen pro kontroly a nebudou nikdy použity pro jiné účely.

KONEC ROZHOVORU
(HODINY, MINUTY)

--	--	--	--

ID TAZATELE

--	--	--	--	--

VYPLŇTE KONTAKT DO ZPRÁVY O PRŮBĚHU DOTAZOVÁNÍ

JMÉNO TAZATELE:

PODPIS:

Výtahy z oponentských posudků

Mgr. Selma Muhič Disdarevič, Ph.D.

Výzkum je proveden profesionálně ze strany angažované firmy, pečlivě připraven, se spoustou dat a je určitě hlavním přínosem monografie.

Samotná výzkumá část monografie je velice přínosná pro zjišťování komplexních vazeb a postavení rodin ze tří vybraných skupin. Jako taková obohacuje znalosti o vybrané populaci významným způsobem.

Bc. Milada Šnajdrová

Zpráva obsahuje velký počet a rozsah sesbíraných dat. Tato data jsou následně analyzována a porovnávána z mnoha úhlů pohledu a tvoří kvalitní soubor detailních informací o cílových skupinách cizinců.

Závěry výzkumu, popisované v kapitole 10. jsou kvalitním shrnutím získaných dat, efektivním zjednodušením výstupů a zdůrazňují zajímavé poznatky. Tento výzkum prokázal, že integrace cizinců do naší společnosti je nesmírně komplikovaná, dlouhodobá a souvisí s ní mnoho aspektů. Nelze tedy migranty odsuzovat za to, že se nedokáží rychle a absolutně začlenit do naší kultury, která je jim mnohdy vzdálená.

Vysoce oceňuji, že doporučení jsou objektivně zcela vyvážená v opatřeních směřujících na migranty i na druhé straně na české instituce a organizace.

Práci považuji z hlediska komplexnosti a strukturovanosti zpracování dat za přínosnou a využitelnou pro praxi organizací věnujících se cizincům, pro práci veřejné správy i rozhodnutí ministerstev a Vlády ČR.

Správně citovaná data uváděná v relevantních kontextech budou zcela jistě přínosem pro širokou veřejnost a pozitivní změnu postojů k cizincům, kteří žijí v naší zemi.

Získaná data mohou být podkladem pro další analýzy a následná doporučení pro práci s migranty a pro migranty.

Výstupy jsou důležité pro lepší pochopení souvislostí, mentality a kultury migrantů, což snad povede k respektu a pomoci většinové společnosti jednotlivcům i rodinám cizinců.